

Briselē, 19.5.2022.
COM(2022) 234 final

PART 1/2

**KOMISIJAS PAZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS
CENTRĀLAJAI BANKAI, EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU
KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI**

Eiropas Savienības rezultātu apkopojums tiesiskuma jomā 2022. gads

1. IEVADS

Iedarbīgām tiesu sistēmām ir svarīga nozīme ES tiesību aktu piemērošanā un izpildē, kā arī tiesiskuma un pārējo dalībvalstīm kopīgo ES pamatvērtību ievērošanā. Valstu tiesas ES tiesību aktu piemērošanā darbojas kā ES tiesas. Tieši valstu tiesas ir tās, kas nodrošina, ka tiek rezultatīvi īstenotas ES tiesību aktos noteiktās tiesības un pienākumi (Līguma par Eiropas Savienību (LES) 19. pants).

Turklāt iedarbīgas tiesu sistēmas ir svarīgas arī, lai nodrošinātu savstarpējo uzticēšanos un uzlabotu ieguldījumu vidi un ilgtermiņa izaugsmes ilgtspēju. Tādēļ valstu tiesu sistēmu efektivitātes, kvalitātes un neatkarības uzlabošana joprojām ir starp Eiropas pusgada — ES ikgadējā ekonomikas politikas koordinēšanas cikla — prioritātēm. 2022. gada ilgtspējīgas izaugsmes pētījumā ⁽¹⁾, ar kuru noteiktas ES ekonomikas un nodarbinātības politikas prioritātes, ir apliecināta saikne starp iedarbīgām tiesu sistēmām un dalībvalstu uzņēmējdarbības vidi. Labi funkcionējošas un pilnīgi neatkarīgas tiesu sistēmas var pozitīvi ietekmēt ieguldījumus un ir būtisks nosacījums ieguldījumu aizsardzības nodrošināšanai, tādējādi veicinot produktivitāti un konkurētspēju. Tām ir nozīme arī rezultatīvas līgumu, administratīvo lēmumu un strīdu izšķiršanas procedūru pārrobežu izpildes nodrošināšanā, kas ir nepieciešama vienotā tirgus darbībai ⁽²⁾.

Šajā sakarā ES rezultātu apkopojums tiesiskuma jomā sniedz ikgadēju pārskatu par rādītājiem, galveno uzmanību vēršot uz iedarbīgu tiesu sistēmu būtiskajiem parametriem:

- efektivitāti,
- kvalitāti,
- neatkarību.

2022. gada rezultātu apkopojumā visu trīs elementu rādītāji ir izstrādāti sīkāk, tostarp attiecībā uz tiesu iestāžu pieejamību personām ar invaliditāti, un — arī šoreiz — tiesu sistēmu digitalizāciju, kam ir bijusi būtiska nozīme tiesu darbības nodrošināšanā Covid-19 pandēmijas laikā, kā arī vispārīgākā nozīmē, veicinot efektīvas un pieejamas tiesu sistēmas ⁽³⁾. Šajā izdevumā ir stiprināta visu trīs elementu uzņēmējdarbības dimensija, iekļaujot jaunus datus par administratīvo efektivitāti, tiesiskajām garantijām saistībā ar administratīvajiem lēmumiem un uzticēšanos ieguldījumu aizsardzībai. Visbeidzot, pirmo reizi 2022. gada rezultātu pārskatā ir izklāstīta Covid-19 pandēmijas ietekme uz tiesu sistēmu efektivitāti.

– *Eiropas tiesiskuma mehānisms* –

Kā jau tika paziņots Komisijas priekšsēdētājas Urzulas fon der Leienas politikas pamatnostādnēs, Komisija ir izveidojusi visaptverošu Eiropas tiesiskuma mehānismu, lai padziļinātu uzraudzību pār situāciju dalībvalstīs. Tiesiskuma mehānisms darbojas kā preventīvs instruments, kas padziļina dialogu un uzlabo kopīgu izpratni par tiesiskuma jautājumiem. Jaunā mehānisma centrālais

¹ COM(2021) 740 final.

² Sk. Komisijas Paziņojumu Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Vienotā tirgus šķēršļu apzināšana un mazināšana” (COM(2020) 93) un tam pievienoto dokumentu SWD(2020) 54.

³ Sk. Komisijas paziņojumu Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Tieslietu sistēmu digitalizācija Eiropas Savienībā: Iespēju rīkkopa” (COM(2020) 710) un tam pievienoto dokumentu SWD(2020) 540.

elements ir gada ziņojums par tiesiskumu, kurā ir apkopotas svarīgākās pozitīvās un negatīvās norises visās dalībvalstīs un Savienībā kopumā. 2021. gada ziņojums par tiesiskumu tika publicēts 2021. gada 20. jūlijā, un tas balstās uz dažādiem avotiem, tostarp ES rezultātu apkopojumu tiesiskuma jomā⁽⁴⁾. Turklāt, kā savā 2021. gada runā par stāvokli Savienībā paziņoja Komisijas priekšsēdētāja Urzula fon der Leiena, 2022. gada ziņojumā par tiesiskumu būs ietverti ieteikumi dalībvalstīm. 2022. gada ES rezultātu apkopojums tiesiskuma jomā ir pilnveidots arī, lai atspoguļotu salīdzinošu papildinformāciju, kas konstatēta 2021. gada ziņojuma par tiesiskumu sagatavošanas laikā, nolūkā atbalstīt turpmāko gada ziņojumu par tiesiskumu izstrādi.

Kas ir ES rezultātu apkopojums tiesiskuma jomā?

ES rezultātu apkopojums tiesiskuma jomā ir ikgadējs salīdzinošs informācijas rīks. Tā mērķis ir palīdzēt ES un dalībvalstīm uzlabot valstu tiesu sistēmu darbības rezultativitāti, sniedzot objektīvus, ticamus un salīdzināmus datus par vairākiem rādītājiem, kas ir būtiski visu dalībvalstu tiesu sistēmu i) efektivitātes, ii) kvalitātes un iii) neatkarības novērtējumam. Tajā ir sniegts nevis atsevišķs vispārējs novērtējums, bet gan pārskats par visu dalībvalstu tiesu sistēmu darbību, un tā pamatā ir rādītāji, kas saistīti ar visu dalībvalstu kopīgajām interesēm un ir nozīmīgi visām dalībvalstīm.

Rezultātu apkopojums nepopularizē kādu konkrētu tiesu sistēmas veidu, un tajā pret visām dalībvalstīm ir pausta vienlīdzīga attieksme.

Efektivitāte, kvalitāte un neatkarība ir būtiski iedarbīgas tiesu sistēmas parametri neatkarīgi no tā, uz kādu valsts tiesu sistēmas modeli vai tiesiskajām tradīcijām tā ir balstīta. Skaitļi, kas attiecas uz minētajiem trim parametriem, būtu jāinterpretē visi kopumā, jo tie bieži vien ir savstarpēji saistīti (iniciatīvas ar mērķi uzlabot vienu parametru var ietekmēt citu).

Rezultātu apkopojumā galvenokārt ir sniegti rādītāji par civillietām, komercietām un administratīvām lietām, kā arī — atkarībā no datu pieejamības — dažām krimināllietām (t. i., pirmās instances tiesās izskatītām lietām par nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju), lai palīdzētu dalībvalstīm to centienos radīt efektīvāku ieguldījumiem, uzņēmējdarbībai un iedzīvotājiem labvēlīgāku vidi. Rezultātu apkopojums ir salīdzinošs rīks, kas attīstās dialogā ar dalībvalstīm un Eiropas Parlamentu⁽⁵⁾. Tā mērķis ir noteikt iedarbīgas tiesu sistēmas būtiskos parametrus un sniegt attiecīgus gada datus.

Kāda metodika ir izmantota, izstrādājot ES rezultātu apkopojumu tiesiskuma jomā?

Rezultātu apkopojumā izmantoti dati no dažādiem informācijas avotiem. Eiropas Padomes Tiesu sistēmas efektivitātes komisija (*CEPEJ*), ar ko Komisija ir noslēgusi līgumu par īpaša gada pētījuma veikšanu, sniedz lielu daļu kvantitatīvo datu. Šie dati attiecas uz laikposmu no 2012. gada līdz 2020. gadam, un dalībvalstis tos ir sniegušas atbilstoši *CEPEJ* metodikai. Pētījumā iekļautas arī detalizētas piezīmes un faktu lapas par īpašām iezīmēm konkrētā valstī, kas sniedz plašāku kontekstu. Tās būtu jāinterpretē kopā ar sniegtajiem datiem⁽⁶⁾.

CEPEJ ievāktie dati par tiesvedības ilgumu norāda nolēmuma pieņemšanas laiku, kas ir aprēķinātais tiesvedības ilgums (pamatojoties uz nepabeigto lietu un pabeigto lietu skaita attiecību). Dati par tiesu un administratīvo iestāžu efektivitāti, piemērojot ES tiesības konkrētās jomās, norāda vidējo tiesvedības ilgumu, kas iegūts no tiesās esošo lietu reālā izskatīšanas ilguma. Jāatzīmē, ka tiesvedības ilgums vienā

⁴ https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/rule-law/rule-law-mechanism/2021-rule-law-report/2021-rule-law-report-communication-and-country-chapters_lv

⁵ Piemēram, Eiropas Parlamenta 2018. gada 29. maija rezolūcija par ES 2017. gada rezultātu apkopojumu tiesiskuma jomā (P8_TA(2018)0216).

⁶ https://ec.europa.eu/info/strategy/justice-and-fundamental-rights/effective-justice/eu-justice-scoreboard_en

dalībvalstī var būtiski atšķirties arī dažādās dalībvalsts teritorijās, jo īpaši pilsētās, kur komercdarbības dēļ var būt lielāks izskatāmo lietu apjoms.

Citi datu avoti, kas aptver laikposmu no 2012. gada līdz 2021. gadam, ir: valstu tiesu sistēmu kontaktpersonu grupa ⁽⁷⁾, Eiropas Tiesu iestāžu padomju tīkls (*ENCJ*) ⁽⁸⁾, ES Augstāko tiesu priekšsēdētāju tīkls (*NPSJC*) ⁽⁹⁾, ES Valstu padomju un augstāko administratīvo tiesu asociācija (*ACA-Europe*) ⁽¹⁰⁾, Eiropas Advokatūru un juristu biedrību padome (*CCBE*) ⁽¹¹⁾, Eiropas Konkurences tīkls (EKT) ⁽¹²⁾, Sakaru komiteja (*COCOM*) ⁽¹³⁾, Eiropas Intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu novērošanas centrs ⁽¹⁴⁾, Sadarbības tīkls patērētāju tiesību aizsardzības jomā (*CPC*) ⁽¹⁵⁾, Ekspertu grupa nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas un teroristu finansēšanas novēršanas jomā (*EGMLTF*) ⁽¹⁶⁾, *Eurostat* ⁽¹⁷⁾, Eiropas Tiesiskās apmācības tīkls (*EJTN*) ⁽¹⁸⁾.

Gadu gaitā ciešā sadarbībā ar dalībvalstu tiesu sistēmu kontaktpersonu grupu ir pilnveidota un precizēta rezultātu apkopojumā izmantotā metodika, it īpaši izmantojot aptaujas anketu (tā tiek atjaunināta katru gadu) un vācot datus par konkrētiem tiesu sistēmu darbības aspektiem.

Datu pieejamība, it īpaši attiecībā uz tiesu sistēmu efektivitātes rādītājiem, turpina uzlaboties. Tas skaidrojams ar apstākli, ka daudzas dalībvalstis ir ieguldījušas līdzekļus, lai sagatavotu labāku tiesu statistiku. Ja vēl pastāv kādas grūtības savākt vai nodrošināt datus, to iemesls ir vai nu nepietiekama statistikas kapacitāte, vai arī fakts, ka valsts kategorijas, par kurām dati tiek vākti, precīzi neatbilst rezultātu apkopojumā izmantotajām kategorijām. Tikai dažos gadījumos datu nepilnību iemesls ir valstu iestāžu nesniegtās ziņas. Komisija turpina mudināt dalībvalstis samazināt šīs datu nepilnības vēl vairāk.

⁷ Lai palīdzētu sagatavot ES rezultātu apkopojumu tiesiskuma jomā un sekmētu labākās prakses apmaiņu par tiesu sistēmu darbības rezultativitāti, Komisija aicināja dalībvalstis norīkot divas kontaktpersonas, proti, vienu personu no tiesu iestādēm un vienu no Tieslietu ministrijas. Šī neformālā grupa regulāri tiek sanāksmēs.

⁸ *ENCJ* apvieno dalībvalstu valsts iestādes, kas darbojas neatkarīgi no izpildvaras un likumdevēja varas un kas ir atbildīgas par atbalstu tiesu iestādēm neatkarīgas tiesu sistēmas nodrošināšanā: <https://www.encj.eu/>.

⁹ *NPSJC* piedāvā forumu, kurā Eiropas iestādēm ir iespēja pieprasīt augstāko tiesu atzinumus un kurā nodrošināt ciešāku to sadarbību, veicinot diskusiju un ideju apmaiņu: <http://network-presidents.eu/>.

¹⁰ *ACA-Europe* sastāvā ir ES Tiesa un katras ES dalībvalsts augstākā administratīvā tiesa vai valsts padome: <http://www.juradmin.eu/index.php/en/>.

¹¹ *CCBE* pārstāv Eiropas advokatūras un juristu biedrības to kopīgajās interesēs Eiropas un citās starptautiskās iestādēs. Tā regulāri darbojas kā kontaktpunkts starp tās locekļiem un Eiropas iestādēm, starptautiskām organizācijām un citām juridiskām organizācijām visā pasaulē: <https://www.ccbe.eu/>.

¹² EKT ir izveidots kā forums Eiropas konkurences iestāžu diskusijai un sadarbībai lietās, kurām piemēro Līguma par ES darbību (LESD) 101. un 102. pantu. EKT ir Padomes Regulā (EK) Nr. 1/2003 minēto ciešas sadarbības mehānismu pamats. Ar EKT palīdzību cita ar citu sadarbojas Komisija un visu ES dalībvalstu konkurences iestādes: http://ec.europa.eu/competition/ecn/index_en.html.

¹³ *COCOM* sastāvā ir ES dalībvalstu pārstāvji. Tās galvenais uzdevums ir sniegt atzinumus par pasākumu projektiem, kurus Komisija plāno pieņemt digitālā tirgus jautājumos: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/communications-committee>.

¹⁴ Eiropas Intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu novērošanas centrs ir ekspertu un ieinteresēto speciālistu tīkls. Tā sastāvā ir publiskā un privātā sektora pārstāvji, kuri sadarbojas aktīvās darba grupās: <https://euipo.europa.eu/ohimportal/en/web/observatory/home>.

¹⁵ *CPC* apvieno valstu iestādes, kas ir atbildīgas par ES patērētāju tiesību aizsardzības likumu ieviešanu ES un EEZ valstīs: http://ec.europa.eu/internal_market/scoreboard/performance_by_governance_tool/consumer_protection_cooperation_network/index_en.htm.

¹⁶ *EGMLTF* regulāri tiekas, lai apmainītos ar viedokļiem un palīdzētu Komisijai formulēt politiku un sagatavot jaunus tiesību aktus par cīņu pret nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju un teroristu finansēšanu: http://ec.europa.eu/justice/civil/financial-crime/index_en.htm.

¹⁷ *Eurostat* ir ES statistikas birojs: <http://ec.europa.eu/eurostat/about/overview>.

¹⁸ *EJTN* ir galvenā apmācības un zināšanu apmaiņas platforma un sadarbības veicinātājs Eiropas tiesu sistēmas jomā: <https://www.ejtn.eu/en/>.

Kā ES rezultātu apkopojums tiesiskuma jomā ietekmē Eiropas pusgadu un kā tas ir saistīts ar Atveseļošanas un noturības mehānismu (ANM)?

Rezultātu apkopojumā ir sniegti elementi valstu tiesu sistēmu efektivitātes, kvalitātes un neatkarības novērtēšanai. Tādējādi tā mērķis ir palīdzēt dalībvalstīm uzlabot to valstu tiesu sistēmu darbības rezultativitāti. Rezultātu apkopojumā tiek salīdzināta informācija par dalībvalstu tiesu sistēmām, tādējādi tas atvieglo labākās prakses un trūkumu identificēšanu, kā arī problēmu un progresa izsekošanu. Eiropas pusgada kontekstā konkrētu valstu novērtējumi tiek veikti, organizējot divpusēju dialogu ar attiecīgajām valstu iestādēm un ieinteresētajām personām. Ja identificētie trūkumi ir nozīmīgi no makroekonomikas viedokļa, Komisija, pamatojoties uz Eiropas pusgada ietvaros veikto analīzi, var ierosināt Padomei pieņemt konkrētām valstīm adresētus ieteikumus par dalībvalstu tiesu sistēmu uzlabošanu ⁽¹⁹⁾. ANM nodrošinās vairāk nekā 670 miljardus EUR aizdevumu un neatmaksājama finansiāla atbalsta veidā, un katrai dalībvalstij vismaz 20 % no minētajiem aizdevumiem un atbalsta būs jāpiešķir digitālās pārkārtošanās procesam. ANM sniedz iespēju pievērsties konkrētām valstīm adresētiem ieteikumiem, kas saistīti ar valstu tiesu sistēmām, un paātrināt valstu centienus pabeigt tiesu sistēmu digitalizāciju. Maksājumi dalībvalstīm atbilstīgi uz darbības rezultātiem balstītajam ANM ir atkarīgi no starpposma un galīgo mērķrādītāju izpildes. Šajā saistībā Komisijai ir pastāvīgi jānovērtē, vai dalībvalstu atveseļošanas un noturības plāni (ANP) tiek īstenoti apmierinoši, lai tādējādi palīdzētu rezultatīvi risināt visas problēmas vai ievērojamu daļu problēmu, kas konstatētas attiecīgajos konkrētai valstij adresētajos ieteikumos, vai problēmas, kas konstatētas citos atbilstīgajos Komisijas dokumentos, kuri pieņemti Eiropas pusgada kontekstā ⁽²⁰⁾.

Kāpēc iedarbīgas tiesu sistēmas ir svarīgas ieguldījumiem labvēlīgai uzņēmējdarbības videi?

Iedarbīgas tiesu sistēmas, kurās tiek ievērots tiesiskums, labvēlīgi ietekmē ekonomiku, kas ir īpaši svarīgi Eiropas pusgada un ANM kontekstā. Ja tiesu sistēmas nodrošina tiesību īstenošanu, kreditori labprātāk sniedz aizdevumus, uzņēmumiem ir lielāka palāvība un tie nerīkojas oportūnistiski, samazinās darījumu izmaksas un inovatīvi uzņēmumi labprātāk veic ieguldījumus. Iedarbīga tiesu sistēma ir ļoti svarīga noturīgas ekonomikas izaugsmes nodrošināšanai. Tā var uzlabot uzņēmējdarbības vidi, veicināt inovāciju, piesaistīt ārvalstu tiešos ieguldījumus, nodrošināt nodokļu ieņēmumus un atbalstīt ekonomikas izaugsmi. Par labi funkcionējošu valsts tiesu sistēmu labvēlīgo ietekmi uz ekonomiku liecina arī virkne pētījumu un akadēmiskās literatūras avotu, tostarp tie, kuru autori ir Starptautiskais Valūtas fonds (SVF) ⁽²¹⁾, Eiropas

¹⁹ Eiropas pusgada kontekstā Padome pēc Komisijas priekšlikuma konkrētai valstij adresētus ieteikumus, kas saistīti ar to tiesu sistēmām, 2019. gadā nosūtīja septiņām dalībvalstīm (Horvātija, Itālija, Kipra, Ungārija, Malta, Portugāle un Slovākija) un 2020. gadā astoņām dalībvalstīm (Horvātija, Itālija, Kipra, Ungārija, Malta, Polija, Portugāle un Slovākija). Turklāt Komisija uzrauga tiesu iestāžu reformas Bulgārijā un Rumānijā saskaņā ar sadarbības un pārbaudes mehānismu. Pašlaik notiekošo ANM procesu dēļ 2021. gadā konkrētām valstīm adresētu ieteikumu nebija.

²⁰ 19. panta 3. punkta b) apakšpunkts un 24. panta 3. un 5. punkts Eiropas Parlamenta un Padomes Regulā (ES) 2021/241 (2021. gada 12. februāris), ar ko izveido Atveseļošanas un noturības mehānismu, OV L 57, 18.2.2021., 17. lpp.

²¹ SVF, "Regional Economic Outlook", 2017. gada novembris, "Europe: Europe Hitting its Stride", xviii lpp., 40., 70. lpp.: <https://www.imf.org/~media/Files/Publications/REO/EUR/2017/November/eur-booked-print.ashx?la=en>.

Centrālā banka (ECB) ⁽²²⁾, Eiropas Tiesu iestāžu padomju tīkls ⁽²³⁾, Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (ESAO) ⁽²⁴⁾, Pasaules Ekonomikas forums ⁽²⁵⁾ un Pasaules Banka ⁽²⁶⁾.

Kādā pētījumā ir secināts, ka, saīsinot tiesvedības ilgumu par 1 % (mērot pēc nolēmuma pieņemšanas laika ⁽²⁷⁾), var palielināt vairāku uzņēmumu izaugsmes ātrumu ⁽²⁸⁾, un to uzņēmumu īpatsvara palielināšana par 1 %, kuri uzskata, ka tiesu sistēma ir neatkarīga, mēdz būt saistīta ar lielāku uzņēmumu apgrozījumu un produktivitātes pieaugumu ⁽²⁹⁾. Citā pētījumā ir norādīts, ka pastāv pozitīva saistība starp priekšstatu par tiesu sistēmas neatkarību un ārvalstu tiešo ieguldījumu plūsmām ⁽³⁰⁾.

Vairākās aptaujās ir uzsvērts arī valstu tiesu sistēmu darbības rezultativitātes nozīmīgums uzņēmumiem. Piemēram, kādā aptaujā 93 % lielo uzņēmumu atbildēja, ka tie sistemātiski un pastāvīgi izvērtē tiesiskuma apstākļus (ieskaitot tiesu neatkarību) valstīs, kurās tie veic ieguldījumus ⁽³¹⁾. Citā aptaujā vairāk nekā puse mazo un vidējo uzņēmumu (MVU) atbildēja, ka tiesvedības par intelektuālā īpašuma tiesību (IĪT) pārkāpumiem tie galvenokārt neuzsāk attiecīgi tiesvedības izmaksu un ilguma dēļ ⁽³²⁾. Attiecībā uz iedarbīgu tiesu sistēmu nozīmi vienotā tirgus darbībā, jo īpaši no uzņēmumu viedokļa, ieskatu sniedz arī Komisijas paziņojums “Vienotā tirgus šķēršļu apzināšana un mazināšana” ⁽³³⁾ un Vienotā tirgus noteikumu izpildes rīcības plāns ⁽³⁴⁾.

²² ECB, “Structural policies in the euro area”, 2018. gada jūnijs, ECB vienreizējo izdevumu sērija Nr. 210: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpops/ecb.op210.en.pdf?3db9355b1d1599799aa0e475e5624651>.

²³ Eiropas Tiesu iestāžu padomju tīkls un Utrehtas Universitātes Monteņa Tiesiskuma un tiesvedības centrs, “Economic value of the judiciary – A pilot study for five countries on volume, value and duration of large commercial cases”, 2021. gada jūnijs: <https://pgwrk-websitemedia.s3.eu-west-1.amazonaws.com/production/pwk-web-encj2017-p/Reports/Economic%20value%20of%20te%20judiciary%20-%20pilot%20study.pdf>.

²⁴ Sk., piemēram, “What makes civil justice effective?” ESAO Ekonomikas departamenta politikas piezīmes Nr. 18, 2013. gada jūnijs, un “The Economics of Civil Justice: New Cross-Country Data and Empirics”, ESAO Ekonomikas departamenta darba dokumenti, Nr. 1060.

²⁵ Pasaules Ekonomikas forums, “The Global Competitiveness Report 2019”, 2019. gada oktobris: <https://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2019>.

²⁶ Pasaules Banka, “World Development Report 2017: Governance and the Law”, 3. nodaļa: *The role of law*, 83., 140. lpp.: <http://www.worldbank.org/en/publication/wdr2017>.

²⁷ “Nolēmuma pieņemšanas laika” rādītājs ir nepabeigto lietu skaits, kas dalīts ar pabeigto lietu skaitu gada beigās un reinizāts ar 365 (dienām). Tas ir standarta rādītājs, ko izstrādājusi Eiropas Padomes Tiesu sistēmas efektivitātes komisija (CEPEJ): http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/evaluation/default_en.asp.

²⁸ Vincenzo Bove un Leandro Elia, “The judicial system and economic development across EU Member States”, JRC tehniskais ziņojums, EUR 28440 EN, ES Publikāciju birojs, Luksemburga, 2017. gads: http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC104594/jrc104594_2017_the_judicial_system_and_economic_development_across_eu_member_states.pdf.

²⁹ Turpat.

³⁰ “Effect of judicial independence on foreign direct investment in Eastern Europe and South Asia”, Bülent Dogru, 2012. gads, MPRA Munich Personal RePEc Archive: https://mpra.ub.uni-muenchen.de/40471/1/MPRA_paper_40322.pdf. Pētījumā bija iekļautas šādas ES dalībvalstis: Bulgārija, Horvātijā, Čehija, Igaunija, Ungārija, Latvija, Lietuva, Rumānija, Slovākija un Slovēnija.

³¹ The Economist Intelligence Unit, “Risk and Return – Foreign Direct Investment and the Rule of Law”, 2015. gads http://www.biicl.org/documents/625_d4_fdi_main_report.pdf, 22. lpp.

³² ES Intelektuālā īpašuma birojs (EUIPO), “Intellectual Property (IP) SME Scoreboard 2016”: https://euipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/sme_scoreboard_study_2016/Executive-summary_en.pdf.

³³ COM(2020) 93 un SWD(2020) 54.

³⁴ Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Ilgtērmiņa rīcības plāns vienotā tirgus noteikumu labākai īstenošanai un izpildei” (COM(2020) 94), jo īpaši 4., 6. un 18. darbība.

Kā Komisija atbalsta labu tiesu sistēmas reformu īstenošanu, sniedzot tehnisko atbalstu?

Dalībvalstis var izmantot Komisijas tehnisko atbalstu, kas pieejams no Strukturālo reformu atbalsta ģenerāldirektorāta (*REFORM GD*) atbilstīgi tehniskā atbalsta instrumentam (TAI) ⁽³⁵⁾, kura kopējais budžets laikposmam no 2021. gada līdz 2027. gadam ir 864,4 miljoni EUR. Kopš 2021. gada TAI atbalsta projektus, kas ir tieši saistīti ar tiesu sistēmas darbības rezultativitāti, piemēram, tiesu sistēmu digitalizāciju, tiesu karšu reformas vai labāku piekļuvi tiesu iestādēm. TAI arī papildina Komisijas ierosinātos pasākumus Covid-19 pandēmijas ekonomisko seku novēršanai, proti, ANM, jo TAI var atbalstīt dalībvalstis to atvēršanas un noturības plānu sagatavošanā un īstenošanā. ANP cita starpā ir ietvertas darbības, kas saistītas ar tiesu sistēmas darbības rezultativitātes palielināšanu: tiesu sistēmu digitalizācija, uzkrāto neizskatīto lietu skaita samazināšana un tiesu un lietu pārvaldības uzlabošana.

Kā programma “Tiesiskums” atbalsta tiesu sistēmu darbības rezultativitāti?

Programma “Tiesiskums”, kuras kopējais budžets laikposmam no 2021. gada līdz 2027. gadam ir 305 miljoni EUR, atbalsta turpmāku Eiropas tiesiskuma telpas attīstību, kuras pamatā ir tiesiskums, tostarp tiesu sistēmas neatkarība, kvalitāte un efektivitāte, pamatojoties uz savstarpēju atzīšanu un savstarpēju uzticēšanos, un tiesu iestāžu sadarbība. 2021. gadā tika piešķirti aptuveni 45,3 miljoni EUR, lai finansētu projektus un citas darbības saskaņā ar trim programmas konkrētajiem mērķiem:

- 12,2 miljoni EUR tika piešķirti, lai veicinātu tiesu iestāžu sadarbību civillietās un krimināllietās un veicinātu ES instrumentu iedarbīgu un saskaņotu piemērošanu un izpildi, kā arī lai atbalstītu dalībvalstis to savienošanā ar *ECRIS-TCN* sistēmu,
- 17,7 miljoni EUR tika piešķirti, lai atbalstītu tieslietu speciālistu apmācību par ES civiltiesībām, krimināltiesībām un pamattiesībām, dalībvalstu tiesību sistēmām un tiesiskumu,
- 15,4 miljoni EUR tika piešķirti, lai atbalstītu digitālo rīku izstrādi un izmantošanu, papildinot programmu “Digitālā Eiropa”, kā arī e-tiesiskuma portāla uzturēšanu un paplašināšanu.

Kāpēc Komisija uzrauga valstu tiesu sistēmu digitalizāciju?

Tiesu sistēmu digitalizācija ir būtiska, lai palielinātu tiesu sistēmu darbības rezultativitāti, un tā ir ļoti efektīvs instruments, lai uzlabotu un veicinātu piekļuvi tiesu iestādēm. Covid-19 pandēmija ir izvirzījusi priekšplānā nepieciešamību dalībvalstīm paātrināt modernizēšanas reformas šajā jomā.

Kopš 2013. gada ES rezultātu apkopojums tiesiskuma jomā ietver noteiktu salīdzinošu informāciju par tiesu sistēmu digitalizāciju visās dalībvalstīs, piemēram, tiešsaistes piekļuvi spriedumiem vai tiešsaistes prasību iesniegšanu un turpmākiem pasākumiem.

Komisijas paziņojums “Tieslietu sistēmu digitalizācija Eiropas Savienībā: Iespēju rīkkopa” ⁽³⁶⁾, kas pieņemts 2020. gada decembrī, atspoguļo stratēģiju, kuras mērķis ir uzlabot piekļuvi tiesu iestādēm un tiesu sistēmu darbības rezultativitāti, izmantojot tehnoloģijas. Kā norādīts paziņojumā, sākot ar 2021. gadu, ES rezultātu apkopojumā tiesiskuma jomā tiks iekļauti vairāki papildu rādītāji. Tā mērķis ir nodrošināt visaptverošu un savlaicīgu padziļinātu uzraudzību attiecībā uz progresu jomām un problēmām, ar kurām dalībvalstis saskaras to centienos digitalizēt tiesu sistēmas.

³⁵ https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/funding-opportunities/funding-programmes/overview-funding-programmes/structural-reform-support-programme-srsp_lv

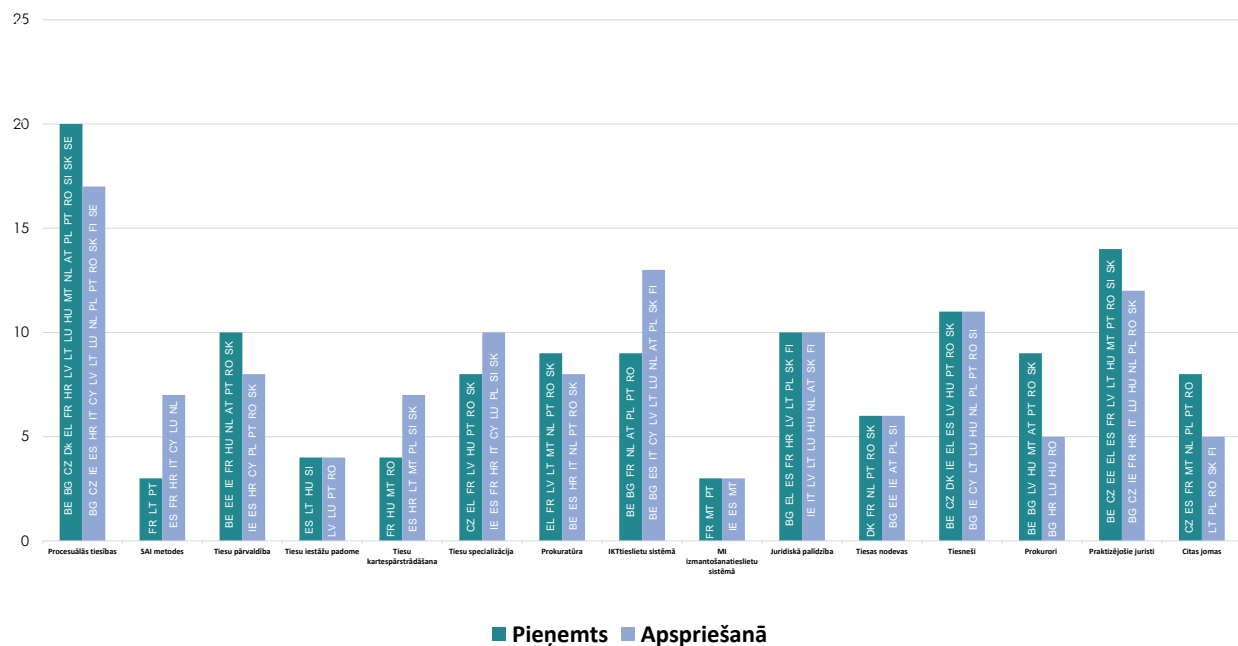
TAI regula tika pieņemta 2021. gada martā. Saskaņā ar 5. pantu tās mērķis ir atbalstīt šādas jomas: “[..] institucionālā reforma, efektīva un uz pakalpojumiem vērsta publiskās pārvaldes un e-pārvaldes darbība, noteikumu un procedūru vienkāršošana, revīzija, spējas palielināšana Savienības fondu apgūšanai, administratīvās sadarbības veicināšana, **faktisks tiesiskums, tieslietu sistēmu reforma**, konkurences un pretmonopola iestāžu spēju veidošana, pastiprināšana un finanšu uzraudzības uzlabošana un cīņa pret krāpšanu, korupciju un noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju” (izcēlums pievienots).

³⁶ COM(2020) 710 final.

2. KONTEKSTS: NORISES TIESU SISTĒMAS REFORMU JOMĀ 2021. GADĀ

Liela daļa dalībvalstu 2021. gadā turpināja uzlabot savas tiesu sistēmas darbības rezultativitāti. 1. attēlā ir sniegts atjaunināts pārskats par pieņemtajiem un plānotajiem pasākumiem vairākās tiesu sistēmu jomās dalībvalstīs, kurās tiek veiktas tiesu sistēmu reformas.

1. attēls. Tiesību aktu un reglamentējošu noteikumu pieņemšana attiecībā uz tiesu sistēmām 2021. gadā (pieņemtie pasākumi / paziņotās iniciatīvas dalībvalstīs) (avots: Eiropas Komisija)⁽³⁷⁾

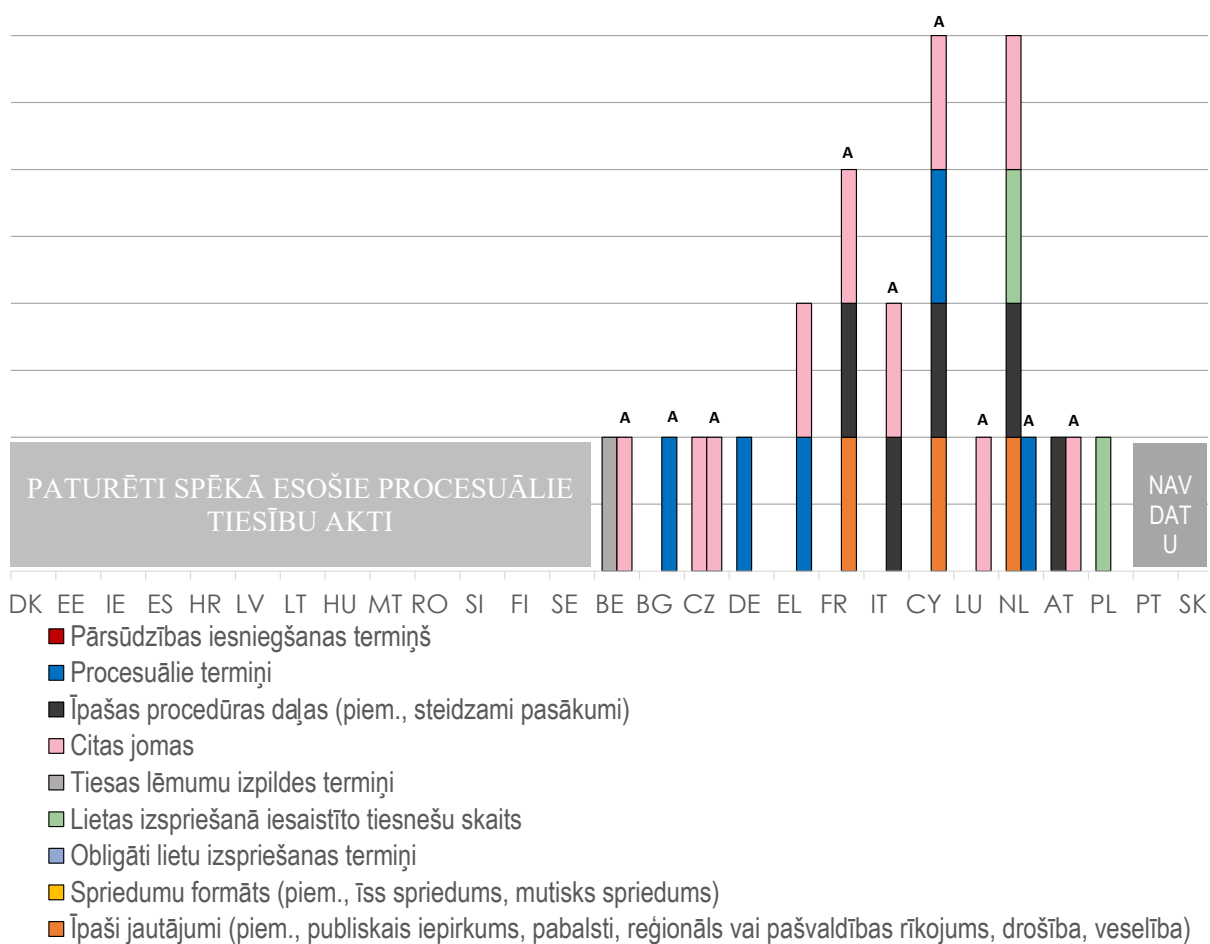
2021. gadā daudzās dalībvalstīs joprojām tika pievērsta īpaša uzmanība procesuālajiem tiesību aktiem, saistībā ar kuriem tika veiktas vai plānotas daudzas likumdošanas darbības. Liela aktivitāte bija vērojama arī attiecībā uz tiesnešu statusa un praktizējošu juristu regulējuma reformām. Vairākas dalībvalstis ieviesa tiesību aktus attiecībā uz informācijas un komunikācijas tehnoloģiju (IKT) izmantošanu tiesu sistēmās. 2021. gadā tika turpinātas darbības, pamatojoties uz iepriekšējos gados veiktajiem pasākumiem saistībā ar tiesu pārvaldību. Dažas dalībvalstis savās tiesu sistēmās jau aktīvi izmanto vai plāno izmantot mākslīgo intelektu. Pārskatā apstiprināts novērojums, ka tiesu sistēmas reformas prasa laiku no to izziņošanas līdz likumdošanas un regulatīvo pasākumu pieņemšanai un to ieviešanai dzīvē; tie dažkārt var būt vairāki gadi.

Covid-19 pandēmija arī radīja jaunas problēmas, kuras uzsvēra nepieciešamību paātrināt tiesu sistēmas digitalizācijas reformas. Šajā sakarībā vairākas dalībvalstis pieņēma jaunus pasākumus,

³⁷ Informācija apkopota sadarbībā ar 26 dalībvalstu valstu tiesu sistēmu kontaktpersonu grupu. Vācija paskaidroja, ka tiek īstenotas vairākas tiesu iestāžu reformas un ka reformēšanas procesa tvērums un mērogs 16 federālajās zemēs var būt atšķirīgs.

lai nodrošinātu tiesu regulāru darbību, vienlaikus garantējot nepārtrauktu un vienkāršu piekļuvi tiesu iestādēm ikvienam, jo īpaši pieņemot procesuālos noteikumus. ES Valstu padomju un augstāko administratīvo tiesu asociācija (*ACA-Europe*) izstrādāja anketu, kuras mērķis ir izpētīt Covid-19 pandēmijas ietekmi uz augstāko tiesu profesionālo darbību. Respondenti cita starpā bija augstākās administratīvās tiesas un augstākās tiesas (ES Augstāko tiesu priekšsēdētāju tīkla (*NPSJC*) dalībnieki). Neizvērtējot konkrētus pasākumus, kas īstenoti, lai cīnītos ar Covid-19 pandēmiju, 2. attēlā ir sniegts atjaunināts pārskats par procesuālo tiesību aktu izmaiņām, ko pieņēmušas dalībvalstis, lai veicinātu tiesu funkciju veikšanu, vai nu ar jaunu tiesību aktu, augstākās tiesas nolēmumu, tiesas reglamentu vai prakses starpniecību.

2. attēls. Procesuālo noteikumu izmaiņas augstākajās tiesās Covid-19 pandēmijas dēļ (avots: ACA-Europe un NPSJC ⁽³⁸⁾)

(*) Dati attiecas uz laikposmu no 2020. gada decembra līdz 2021. gada decembrim. Katrai dalībvalstij kreisajā stabiņā ir norādīta prakse, ko izmanto augstākajās tiesās, bet labajā stabiņā ir norādīta prakse, ko izmanto augstākajās administratīvajās tiesās (stabiņš, kas apzīmēts ar burtu “A”). Dalībvalstis ir norādītas alfabētiskā secībā

³⁸ Šis grafiks ir balstīts uz divām anketām — vienu ES Valstu padomju un augstāko administratīvo tiesu asociācijas (*ACA-Europe*) anketu un vienu ES Augstāko tiesu priekšsēdētāju tīkla (*NPSJC*) anketu. Dažām dalībvalstīm grafikā ir norādīts tikai viens stabiņš. Šajos gadījumos attiecīgajā dalībvalstī nav augstākās administratīvās tiesas vai uz *NPSJC* nosūtīto anketu nav sniegtas atbildes.

atbilstoši to ģeogrāfiskajiem nosaukumiem oriģinālvalodā. Beļģija: Raad van State / Conseil d'Etat (*Valsts padome*) un Hof van Cassatie / Cour de Cassation (*Augstākā tiesa*). Bulgārija: Върховен административен съд (*Augstākā administratīvā tiesa*). Čehija: Nejvyšší správní soud (*Augstākā administratīvā tiesa*) un Nejvyšší soud (*Augstākā tiesa*). Vācija: Bundesverwaltungsgericht (*Federālā administratīvā tiesa*). Igaunija: Riikohus (*Augstākā tiesa*). Īrija: Chúirt Uachtarach (*Augstākā tiesa*). Grieķija: Συμβούλιο της Επικρατείας (*Valsts padome*). Spānija: Tribunal Supremo (*Augstākā tiesa*). Francija: Conseil d'Etat (*Valsts padome*), Cour de Cassation (*Augstākā tiesa*). Horvātija: Visoki upravni (*Augstākā administratīvā tiesa*). Itālija: Consiglio de Stato (*Valsts padome*). Kipra: Augstākā tiesa. Latvija: Augstākā tiesa. Lietuva: Vyriausiasis Administracinis Teismas (*Augstākā administratīvā tiesa*). Luksemburga: Cour administrative (*Administratīvā tiesa*), Cour de Cassation (*Augstākā tiesa*). Ungārija: Kúria (*Augstākā tiesa*). Malta: Apelācijas tiesa. Nīderlande: Hoge Raad (*Augstākā tiesa*), Centrale Raad van Beroep (*augstākā administratīvā tiesa sociālajās lietās*), Raad van State (*Valsts padome*). Austrija: Verwaltungsgerichtshof (*Augstākā administratīvā tiesa*), augstākās tiesas Personalsenat (*īpašais izvērtēšanas sastāvs*), Oberster Gerichtshof (*Augstākā tiesa*). Polija: Naczelny Sąd Administracyjny (*Augstākā administratīvā tiesa*). Portugāle: Supremo Tribunal Administrativo (*Augstākā administratīvā tiesa*). Rumānija: Înalta Curte de Casație și Justiție (*Augstākā tiesa*). Slovēnija: Vrhovno sodišče (*Augstākā tiesa*). Slovākija: Najvyšší súd (*Augstākā tiesa*). Somija: Korkein hallinto-oikeus (*Augstākā administratīvā tiesa*). Zviedrija: Högsta förvaltningsdomstolen (*Augstākā administratīvā tiesa*). Nav datu no: Bulgārijas: Върховен касационен съд (*Augstākā tiesa*); Horvātijas: Vrhovni sud (*Augstākā tiesa*); Itālija: Corte Suprema di Cassazione (*Augstākā tiesa*); Zviedrijas: Högsta domstolen (*Augstākā tiesa*).

3. ES 2022. GADA REZULTĀTU APKOPOJUMA TIESISKUMA JOMĀ GALVENIE KONSTATĒJUMI

Iedarbīgas tiesu sistēmas galvenie parametri ir efektivitāte, kvalitāte un neatkarība, un rezultātu apkopojumā ir sniegti visu šo parametru rādītāji.

3.1. Tiesu sistēmu efektivitāte

Rezultātu apkopojumā ir sniegti rādītāji, kas raksturo tiesvedības efektivitāti plašās civillietu, komercietu un administratīvo lietu jomās un konkrētās jomās, kurās administratīvās iestādes un tiesas piemēro ES tiesības⁽³⁹⁾.

Ar efektivitāti saistītos rādītājus 2020. gadā, jo īpaši ienākošo lietu skaitu, lietu pabeigšanas koeficientu un nolēmuma pieņemšanas laiku, ietekmēja īpašie apstākļi, kas saistīti ar Covid-19 pandēmiju visā ES un kas ietekmēja dalībvalstis dažādos veidos (piemēram, laika vai smaguma ziņā)⁽⁴⁰⁾.

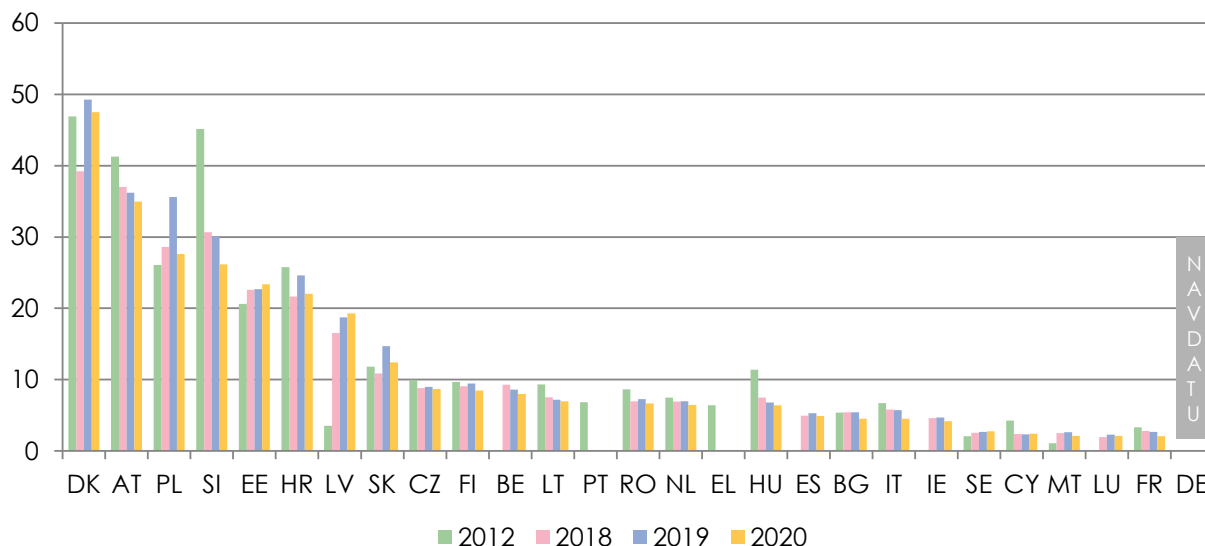
3.1.1. Izskatāmo lietu apjoma dinamika

Valstu tiesu sistēmu izskatāmo lietu apjoms vairākās valstīs samazinājās salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu, savukārt citās dalībvalstīs palielinājās vai palika nemainīgs. Kopumā dalībvalstu vidū joprojām vērojamas būtiskas atšķirības (3. attēls). Tas liecina, ka ir svarīgi arī turpmāk pievērst uzmanību izskatāmo lietu apjoma dinamikai, lai nodrošinātu tiesu sistēmu darbības rezultativitāti.

³⁹ Tiesu sistēmas efektivitātei svarīga ir arī tiesas nolēmumu izpilde. Tomēr lielākajā daļā dalībvalstu nav pieejami salīdzināmi dati.

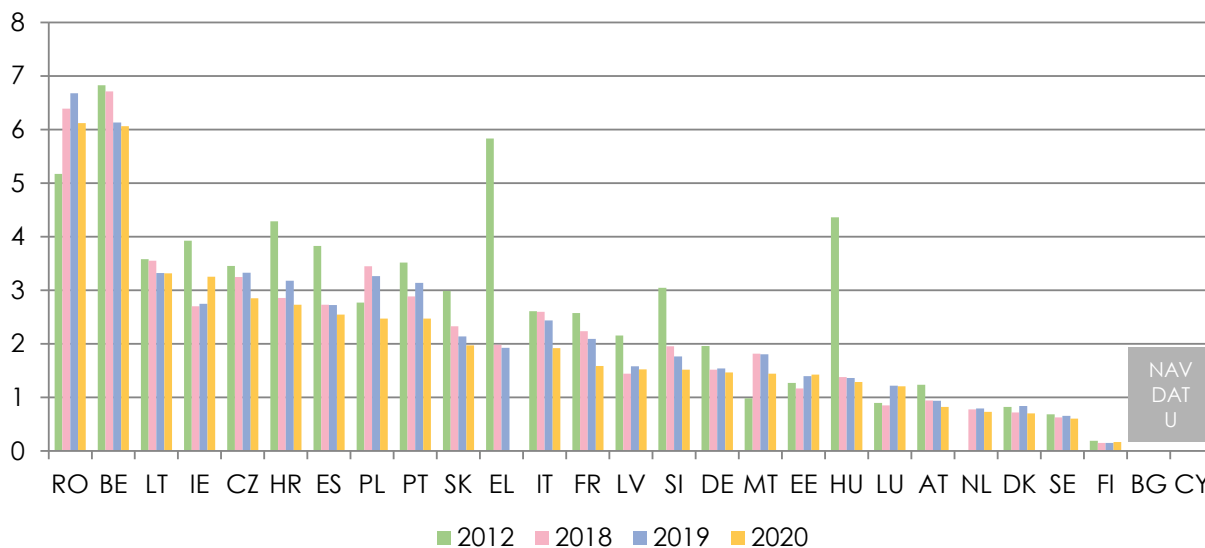
⁴⁰ Itālijā nolēmuma pieņemšanas laiku ietekmēja tiesvedības darbības pagaidu palēnināšanās stingru ierobežojošu pasākumu dēļ, kas tika pieņemti, lai vērstos pret Covid-19 pandēmiju. Sīkāka informācija par konkrētu dalībvalstu situāciju ir izklāstīta valstu profilos 2020. gada pētījumā par tiesu sistēmu darbību ES dalībvalstīs, ko Komisijas uzdevumā veicis CEPEJ sekretariāts: https://ec.europa.eu/info/strategy/justice-and-fundamental-rights/effective-justice/eu-justice-scoreboard_en.

3. attēls. Ienākošo civillietu, komerclietu, administratīvo lietu un citu lietu skaits 2012. un 2018.–2020. gadā (*) (pirmās instances tiesās / uz 100 iedzīvotājiem) (avots: CEPEJ pētījums (41))

(*) Atbilstoši CEPEJ metodikai šī kategorija ietver visas strīdus un bezstrīdus civillietas un komerclietas, ar zemes un uzņēmumu reģistrāciju saistītas bezstrīdus lietas, citas ar reģistrāciju saistītas lietas, citas bezstrīdus lietas, administratīvās lietas, kā arī citas lietas, kas nav krimināllietas.

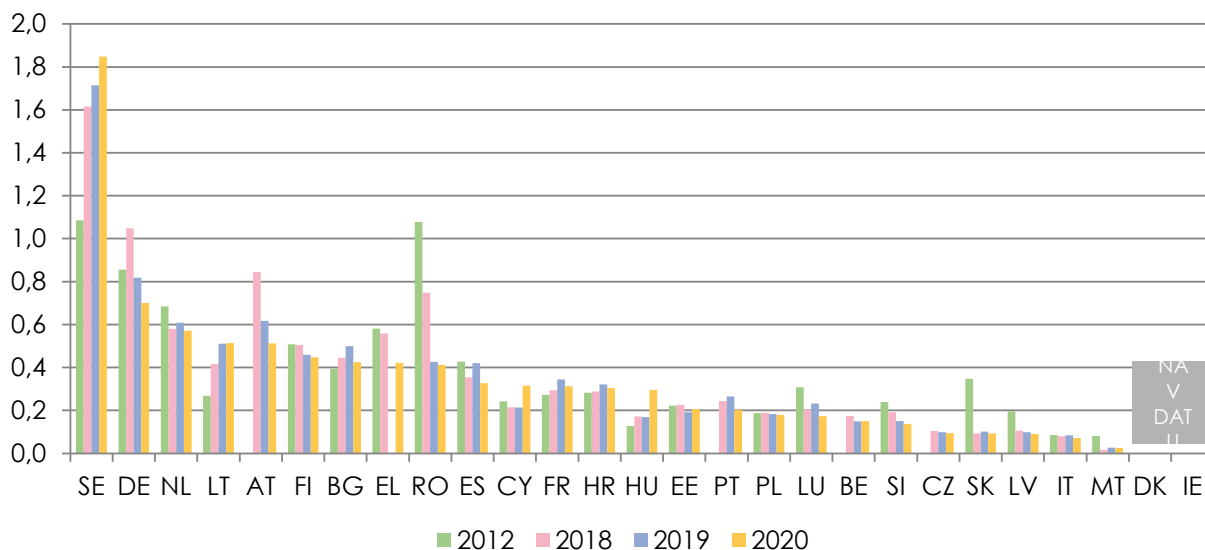
4. attēls. Ienākošo strīdus civillietu un komerclietu skaits 2012. un 2018.–2020. gadā (*) (pirmās instances tiesās / uz 100 iedzīvotājiem) (avots: CEPEJ pētījums)

(*) Atbilstoši CEPEJ metodikai strīdus civillietas/komerclietas attiecas uz strīdiem starp pusēm, piemēram, strīdiem saistībā ar līgumiem. Bezstrīdus civillietas/komerclietas attiecas uz bezstrīdus tiesvedību, piemēram, neapstrīdētiem maksājuma uzdevumiem. **Grieķijā un Slovēnijā** metodika mainīta. Dati par **Nīderlandi** ietver bezstrīdus lietas.

⁴¹ 2020. gada pētījums par tiesu sistēmu darbību ES dalībvalstīs, ko Komisijas uzdevumā veicis CEPEJ sekretariāts: https://ec.europa.eu/info/strategy/justice-and-fundamental-rights/effective-justice/eu-justice-scoreboard_en.

5. attēls. Ienākošo administratīvo lietu skaits 2012. un 2018.–2020. gadā (*) (pirmās instances tiesās / uz 100 iedzīvotājiem) (avots: CEPEJ pētījums)

(*) Atbilstoši CEPEJ metodikai administratīvās lietas attiecas uz strīdiem starp fiziskām personām un vietējām, reģionālajām vai valsts iestādēm. **Dānija un Īrija** administratīvās lietas neregistrē atsevišķi. Rumānijā dažas administratīvās procedūras 2018. gadā ir izņemtas no tiesu piekritības. **Grieķijā, Slovākijā un Zviedrijā** metodika mainīta. **Zviedrijā** migrācijas lietas ir iekļautas administratīvo lietu kategorijā (ar atpakaļejošu spēku piemērojot 2017. gadam).

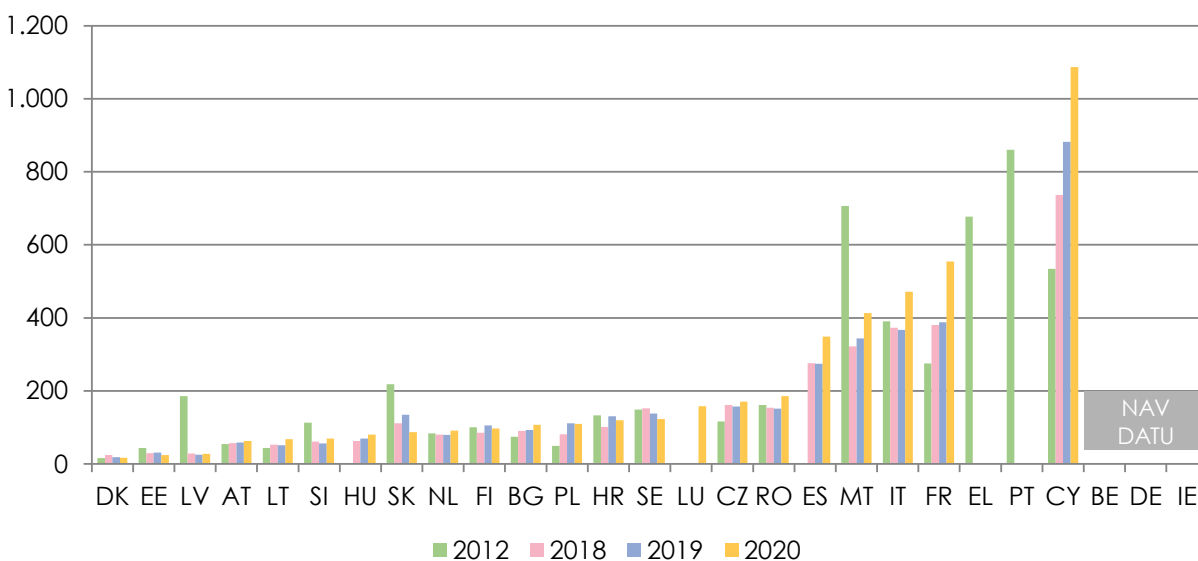
3.1.2. Vispārīgie dati par efektivitāti

Rādītāji, kas attiecas uz tiesvedības efektivitāti plašās civillietu, komerclietu un administratīvo lietu jomās, ir šādi: i) paredzamais tiesvedības ilgums (nolēmuma pieņemšanas laiks), ii) lietu pabeigšanas koeficients un iii) nepabeigto lietu skaits.

–Paredzamais tiesvedības ilgums –

Tiesvedības ilgums ir paredzamais laiks (dienās), kas nepieciešams, lai lietu izskatītu tiesā, t. i., laiks, kas nepieciešams nolēmuma pieņemšanai pirmās instances tiesā. “Nolēmuma pieņemšanas laika” rādītājs ir nepabeigto lietu skaits, kas dalīts ar pabeigto lietu skaitu gada beigās un reizināts ar 365 (dienām) ⁽⁴²⁾. Tas ir aprēķināts lielums, kas norāda paredzamo minimālo laikposmu, kāds tiesai pašreizējos darba apstākļos būtu nepieciešams, lai izskatītu lietu. Jo lielāka šī vērtība, jo lielāka ir iespējamība, ka tiesai nolēmuma pieņemšanai ir nepieciešams ilgāks laiks. Dati pārsvarā attiecas uz tiesvedību pirmās instances tiesās, un, kad iespējams, ir salīdzināti 2012., 2018., 2019. un 2020. gada dati ⁽⁴³⁾. 8. un 10. attēlā ir norādīts nolēmuma pieņemšanas laiks 2020. gadā tiesvedībās strīdus civillietās un komerclietās, kā arī administratīvajās lietās visās tiesu instancēs, bet 24. attēlā norādīts vidējais tiesvedības ilgums nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas lietās pirmās instances tiesās.

6. attēls. Paredzamais laiks, kas nepieciešams, lai izskatītu civillietas, komerclietas, administratīvās un citas lietas 2012. un 2018.–2020. gadā (*) (pirmās instances tiesās / dienās) (avots: CEPEJ pētījums)

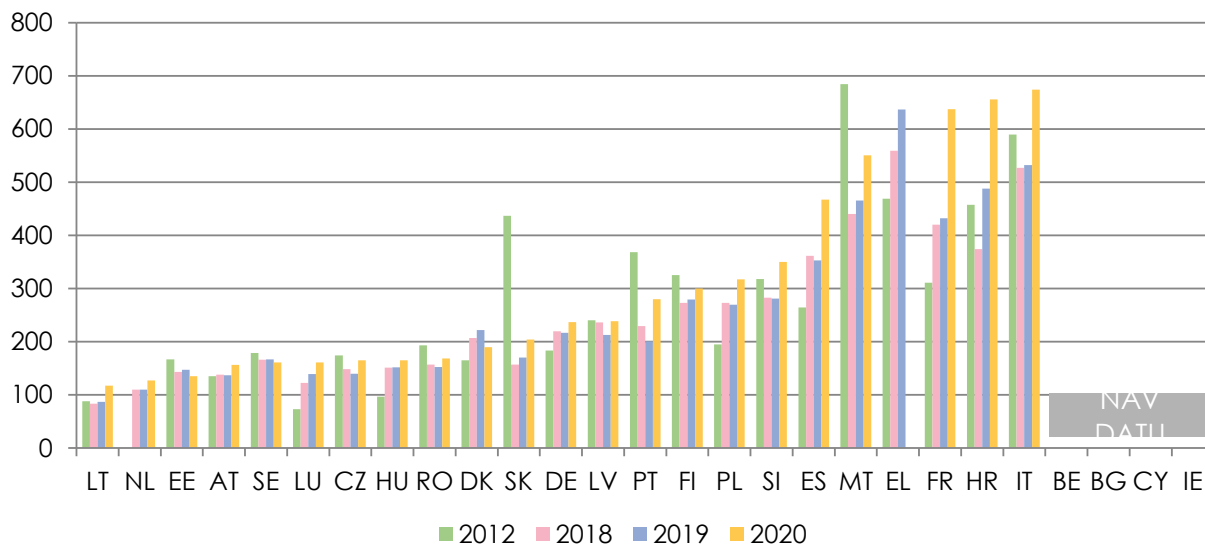

(*) Atbilstoši CEPEJ metodikai šī kategorija ietver visas strīdus un bezstrīdus civillietas un komerclietas, ar zemes un uzņēmumu reģistrāciju saistītas bezstrīdus lietas, citas ar reģistrāciju saistītas lietas, citas bezstrīdus lietas, administratīvās lietas, kā arī citas lietas, kas nav krimināllietas. **Slovākijā** metodika mainīta. **Čehijā** un — līdz 2016. gadam — **Slovākijā** nepabeigtās lietas ietver visas instances. **Latvija**: straujo samazinājumu ir izraisījusi tiesu sistēmas reforma, kā arī Tiesu informatīvās sistēmas kļūdu pārbaudes un datu labojumi.

⁴² Tiesvedības ilgums, lietu pabeigšanas koeficients un nepabeigto lietu skaits ir standarta rādītāji, ko definējusi CEPEJ: http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/evaluation/default_en.asp.

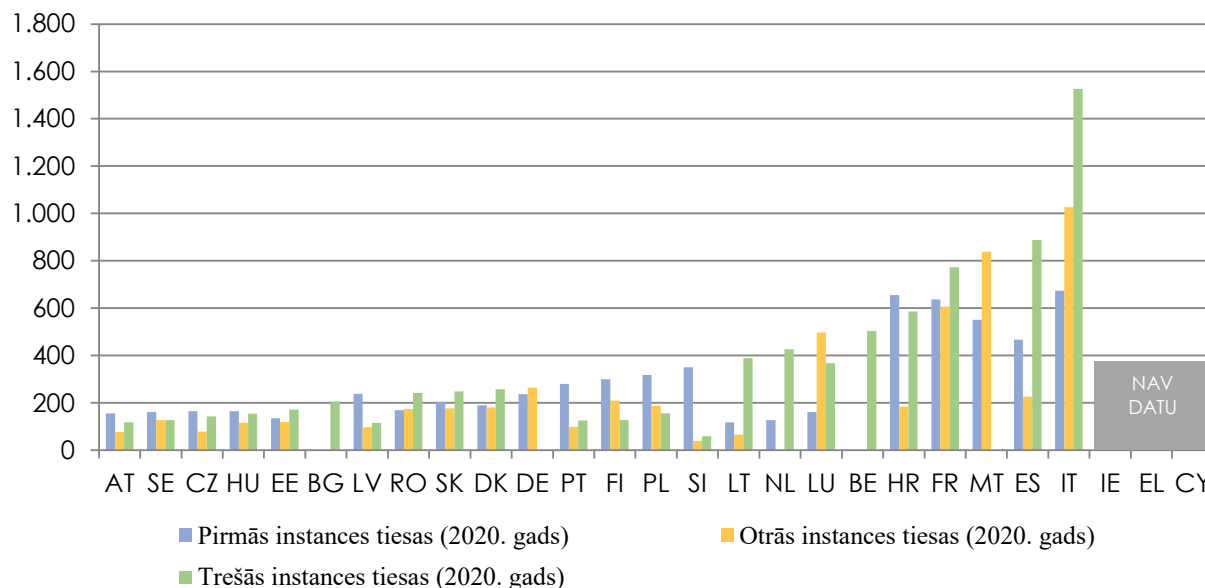
⁴³ Šie gadi tika izvēlēti, lai ievērotu astoņu gadu perspektīvu ar 2012. gadu kā atsauces gadu, vienlaikus nepārpildot attēlus. Dati par 2010., 2013., 2014., 2015., 2016. un 2017. gadu ir pieejami CEPEJ ziņojumā.

7. attēls. Paredzamais laiks, kas nepieciešams, lai izskatītu strīdus civillietas un komerclietas pirmās instances tiesās 2012. un 2018.–2020. gadā (*) (pirmās instances tiesās / dienās) (avots: CEPEJ pētījums)

(*) Atbilstoši CEPEJ metodikai strīdus civillietas/komerclietas attiecas uz strīdiem starp pusēm, piemēram, strīdiem saistībā ar līgumiem. Bezstrīdus civillietas/komerclietas attiecas uz bezstrīdus tiesvedību, piemēram, neapstrīdētiem maksājuma uzdevumiem. **Grieķijā** un **Slovākijā** metodika mainīta. **Čehijā** un — līdz 2016. gadam — **Slovākijā** nepabeigtās lietas ietver visas instances. **Itālijā**: nolēmuma pieņemšanas laiku ietekmēja tiesvedības darbības pagaidu palēnināšanās stingru ierobežojošu pasākumu dēļ, kas pieņemti, lai vērstos pret Covid-19 pandēmiju. Dati par **Nīderlandi** ietver bezstrīdus lietas.

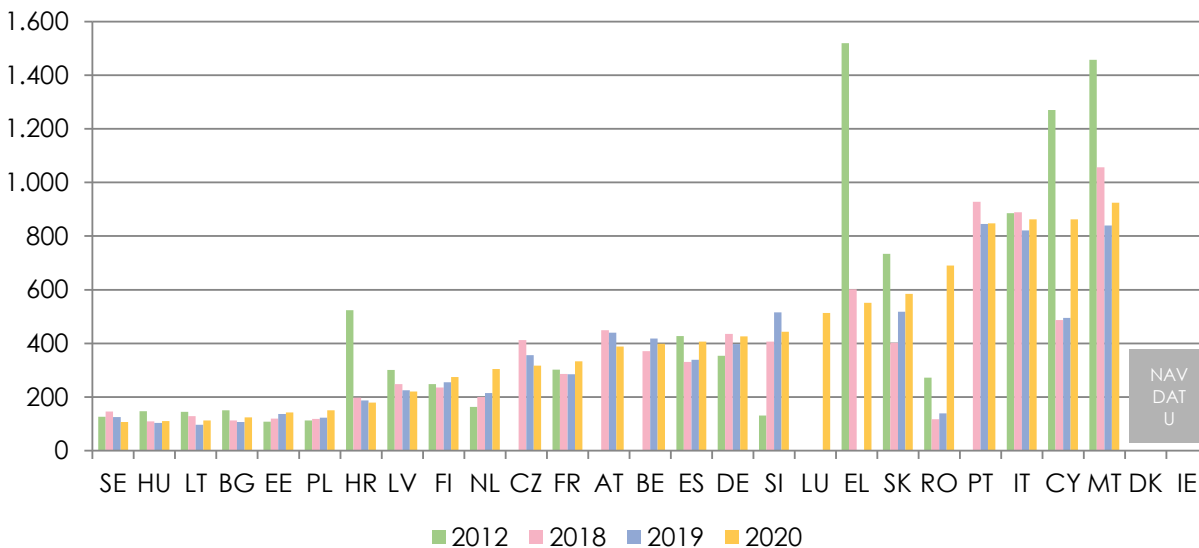
8. attēls. Paredzamais laiks, kas nepieciešams, lai izskatītu strīdus civillietas un komerclietas visās tiesu instancēs 2020. gadā (*) (pirmās, otrās un trešās instances tiesās / dienās) (avots: CEPEJ pētījums)

(*) Secību nosaka tiesas instance ar visilgāko tiesvedību katrā dalībvalstī. Nav pieejami dati par pirmās un otrās instances tiesām **Beļģijā** un **Bulgārijā**, otrās instances tiesām **Nīderlandē**, otrās un trešās instances tiesām **Austrijā**

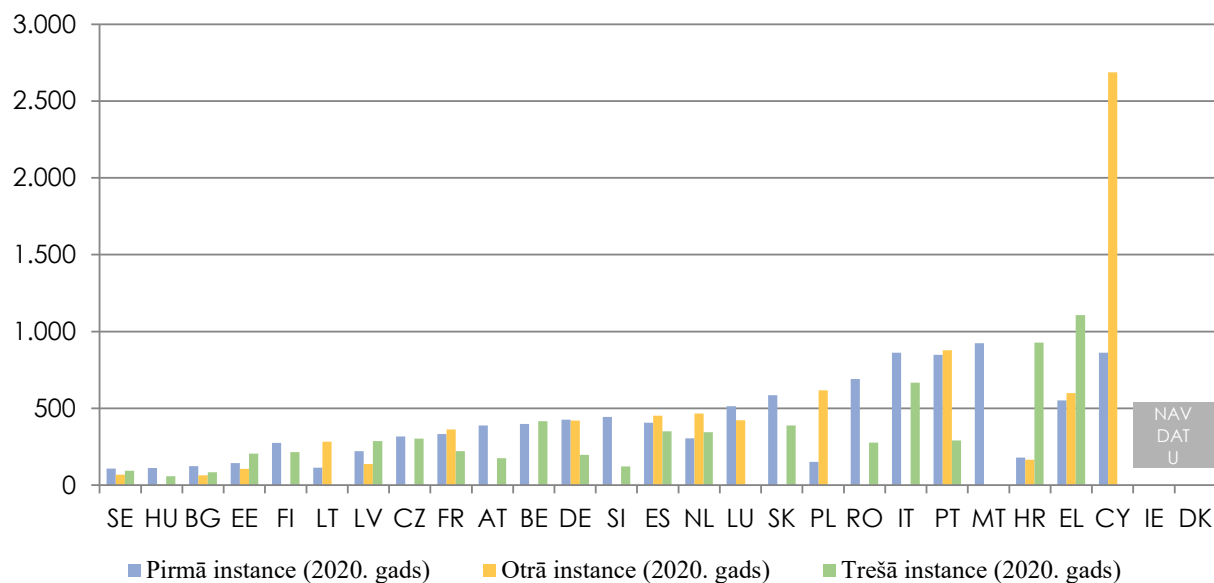
vai trešās instances tiesām **Vācijā** un **Horvātijā**. **Vācijā** un **Maltā** nav trešās instances tiesas. **Itālija**: nolēmuma pieņemšanas laiku ietekmēja tiesvedības darbības pagaidu palēnināšanās stingru ierobežojošu pasākumu dēļ, kas pieņemti, lai vērstos pret Covid-19 pandēmiju. Dažās dalībvalstīs piekļuve trešās instances tiesai var būt ierobežota.

9. attēls. Paredzamais laiks, kas nepieciešams, lai izskatītu administratīvās lietas pirmās instances tiesās 2012. un 2018.–2020. gadā (*) (pirmās instances tiesās / dienās) (avots: CEPEJ pētījums)

(*) Atbilstoši CEPEJ metodikai administratīvās lietas attiecas uz strīdiem starp fiziskām personām un vietējām, reģionālajām vai valsts iestādēm. **Grieķijā** un **Slovākijā** metodika mainīta. **Čehijā** un — līdz 2016. gadam — **Slovākijā** nepabeigtās lietas ietver visu instanču tiesas. **Dānija** un **Īrija** administratīvās lietas neregistrē atsevišķi. **Kipra**: 2018. gadā pabeigto lietu skaits palielinājās, jo lietas tika izskatītas kopā, 2724 apvienotās lietas tika atsauktas un 2015. gadā tika izveidota administratīvā tiesa.

10. attēls. Paredzamais laiks, kas nepieciešams, lai izskatītu administratīvās lietas visās tiesu instancēs 2020. gadā (*) (pirmās un, ja piemērojams, otrās un trešās instances tiesās / dienās) (avots: CEPEJ pētījums)

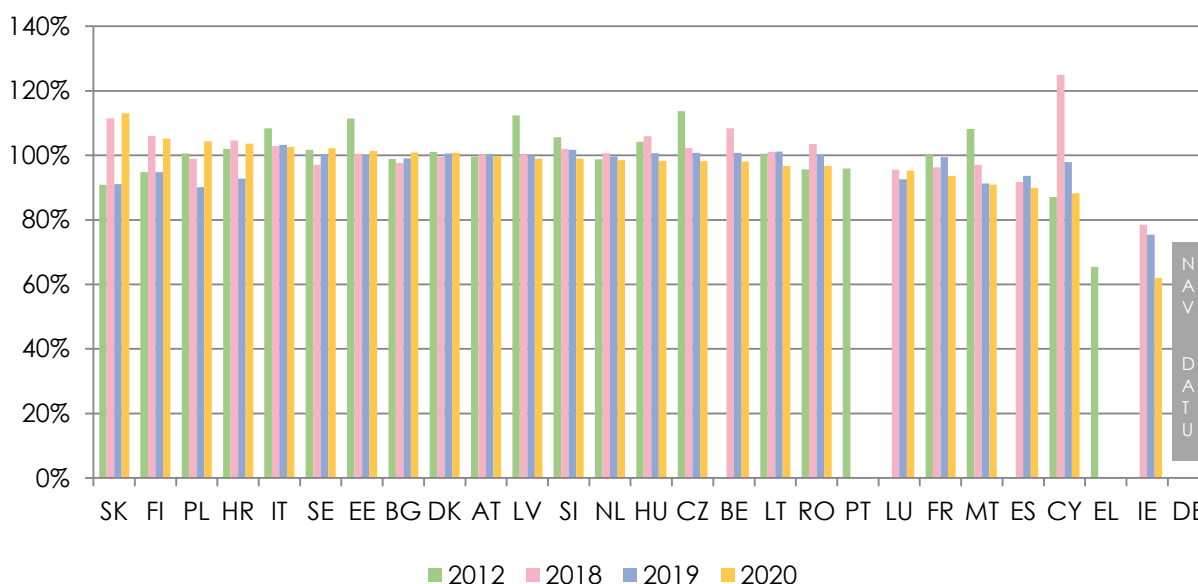

(*) Secību nosaka tiesas instance ar visilgāko tiesvedību katrā dalībvalstī. Dati nav pieejami par otrās instances tiesām **Beļģijā, Čehijā, Ungārijā, Maltā, Austrijā, Rumānijā, Slovēnijā, Slovākijā un Somijā**, kā arī par trešās instances tiesām **Kiprā, Lietuvā, Luksemburgā, Maltā un Polijā**. Augstākā tiesa vai cita augstākās tiesas instance ir vienīgā apelācijas instance **Čehijā, Itālijā, Kiprā, Austrijā, Slovēnijā un Somijā**. Šiem lietu veidiem trešās instances tiesu nav **Horvātijā, Lietuvā, Luksemburgā un Maltā**. **Beļģijas** Augstākā administratīvā tiesa konkrētās lietās ir pirmā un vienīgā instance. Piekļuve trešās instances tiesai dažās dalībvalstīs var būt ierobežota. **Dānija un Īrija** administratīvās lietas neregistrē atsevišķi.

– Lietu pabeigšanas koeficients –

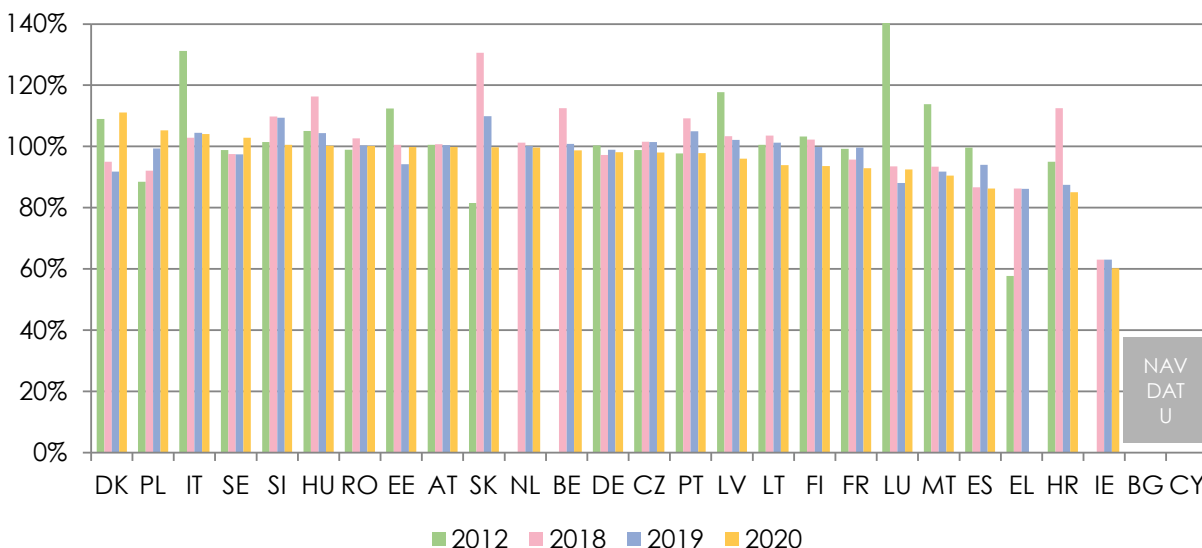
Lietu pabeigšanas koeficients ir pabeigto lietu skaita un ienākošo lietu skaita attiecība. Ar šo koeficientu novērtē, vai tiesa spēj laikus izskatīt ienākošās lietas. Ja lietu pabeigšanas koeficients ir aptuveni 100 % vai vairāk, tas nozīmē, ka tiesu sistēma spēj izskatīt vismaz tik daudz lietu, cik ienāk tiesās. Ja lietu pabeigšanas koeficients ir mazāks par 100 %, tas nozīmē, ka tiesās izskatīto lietu skaits ir mazāks par ienākošo lietu skaitu.

11. attēls. Civillietu, komerclietu, administratīvo lietu un citu lietu pabeigšanas koeficients 2012. un 2018.–2020. gadā (*) (pirmās instances tiesās / procentos — par 100 % lielākas vērtības norāda, ka pabeigto lietu skaits pārsniedz jauno lietu skaitu, savukārt par 100 % mazākas vērtības norāda, ka pabeigto lietu skaits ir mazāks nekā jauno lietu skaits) (avots: CEPEJ pētījums)

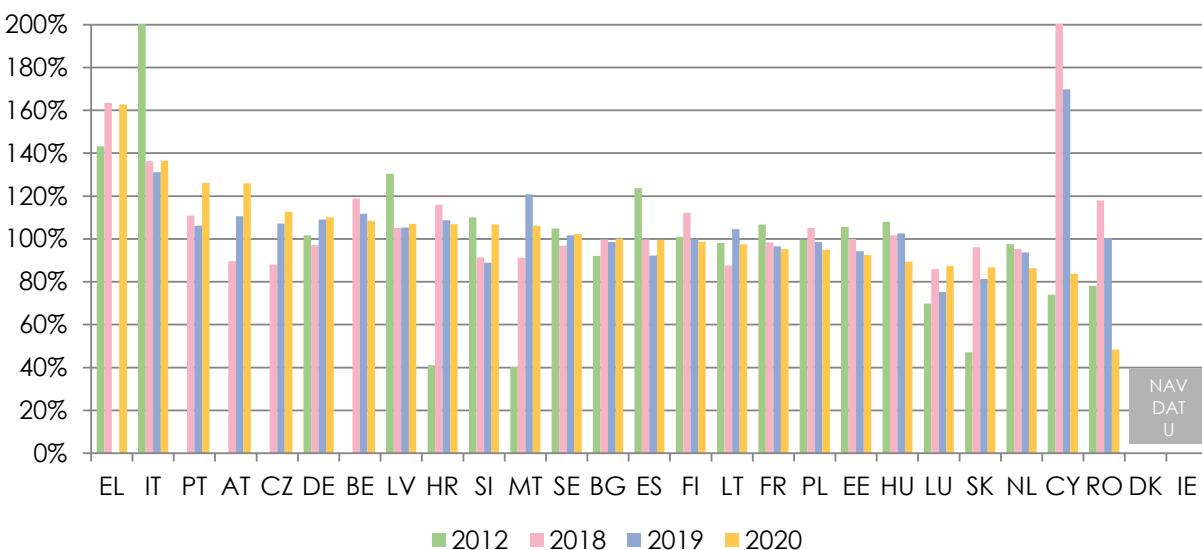
(*) Atbilstoši CEPEJ metodikai šī kategorija ietver visas strīdus un bezstrīdus civillietas un komerclietas, ar zemes un uzņēmumu reģistrāciju saistītas bezstrīdus lietas, citas ar reģistrāciju saistītas lietas, citas bezstrīdus lietas, administratīvās lietas, kā arī citas lietas, kas nav krimināllietas. **Slovākijā** mainīta metodika. **Īrija:** paredzams, ka metodikas dēļ paziņoto pabeigto lietu skaits būs mazāks nekā reālais skaits. **Itālija:** 2013. gadā ieviesta atšķirīga civillietu klasifikācija.

12. attēls. Strīdus civillietu un komercietu pabeigšanas koeficients 2012. un 2018.–2020. gadā (*) pirmās instances tiesās / procentos) (avots: CEPEJ pētījums)

(*) **Griekijā un Slovēnijā** mainīta metodika. **Īrija:** paredzams, ka metodikas dēļ paziņoto pabeigto lietu skaits būs mazāks nekā reālais skaits. **Itālija:** 2013. gadā ieviesta atšķirīga civillietu klasifikācija. Dati par **Nīderlandi** ietver bezstrīdus lietas.

13. attēls. Administratīvo lietu pabeigšanas koeficients 2012. un 2018.–2020. gadā (*) (pirmās instances tiesās / procentos) (avots: CEPEJ pētījums)

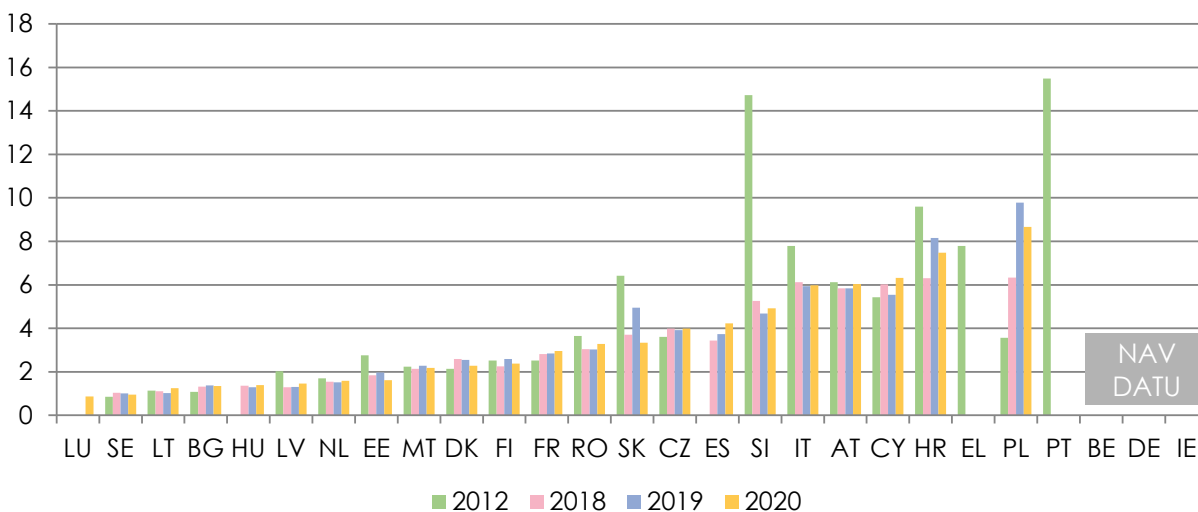

(*) **Atspoguļošanas nolūkos iepriekšējās vērtības par dažām dalībvalstīm ir samazinātas (Kiprā 2018. gadā = 219 %; Itālijā 2012. gadā = 279,8 %); Griekijā un Slovēnijā** metodika mainīta. **Dānija un Īrija** administratīvās lietas neregistrē atsevišķi. **Kiprā** pabeigto lietu skaits ir palielinājies, jo lietas tika izskatītas kopā, 2724 apvienotās lietas tika atsauktas un 2015. gadā tika izveidota administratīvā tiesa.

– Nepabeigtās lietas –

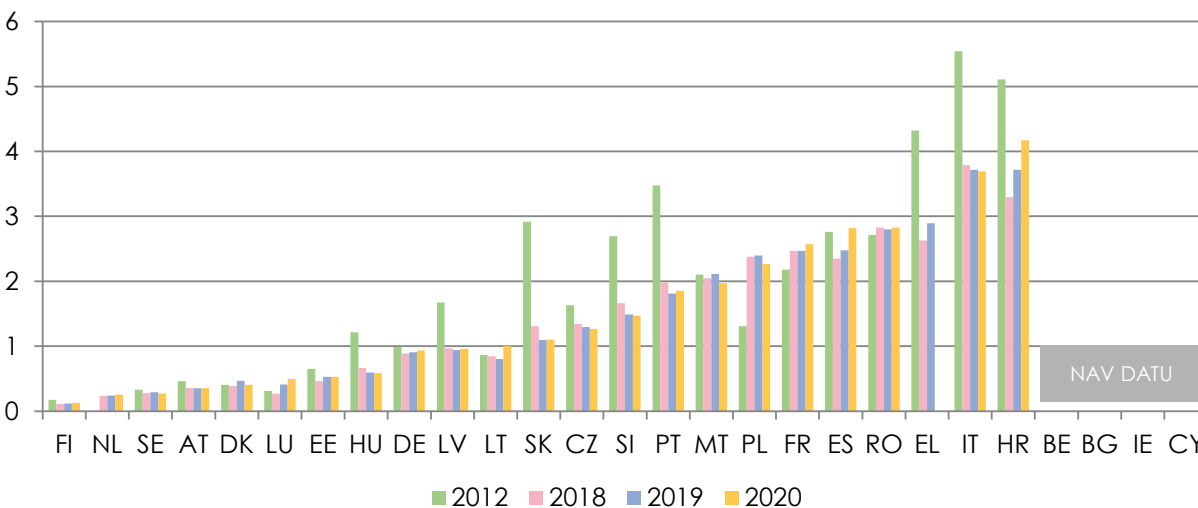
Nepabeigto lietu skaits ir to lietu skaits attiecīgā gada beigās, kuras vēl ir jāizskata. Tas ietekmē arī nolēmuma pieņemšanas laiku.

14. attēls. Nepabeigtu civillietu, komerclietu, administratīvo lietu un citu lietu skaits 2012. un 2018.–2020. gadā (*) (pirmās instances tiesās / uz 100 iedzīvotājiem) (avots: CEPEJ pētījums)

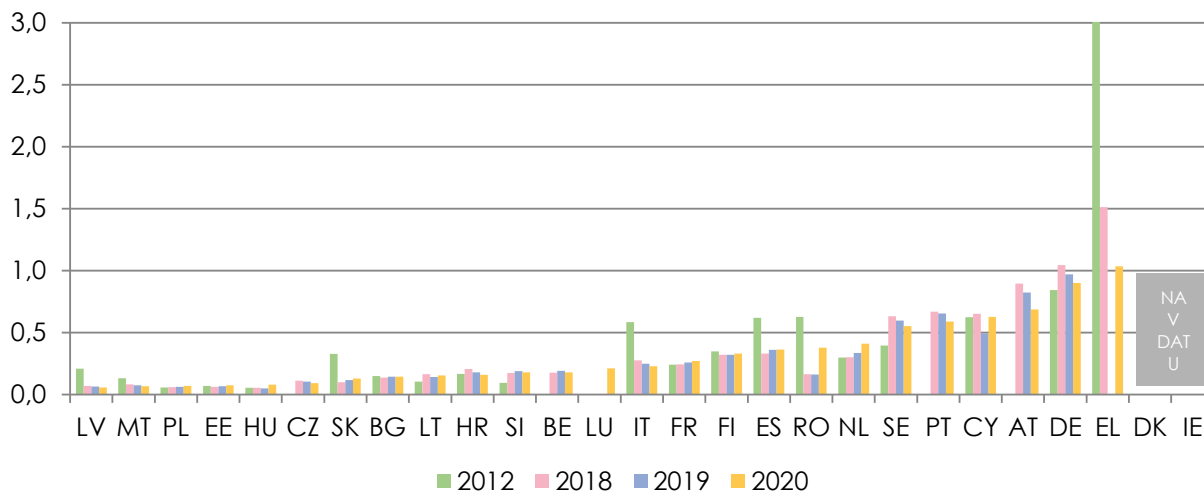
(*) Atbilstoši CEPEJ metodikai šī kategorija ietver visas strīdus un bezstrīdus civillietas un komerclietas, ar zemes un uzņēmumu reģistrāciju saistītas bezstrīdus lietas, citas ar reģistrāciju saistītas lietas, citas bezstrīdus lietas, administratīvās lietas, kā arī citas lietas, kas nav krimināllietas. **Slovākijā** metodika mainīta. **Čehijā** un — līdz 2016. gadam — **Slovākijā** nepabeigtās lietas ietver visu instanču tiesu lietas. **Itālijā**: 2013. gadā ieviesta atšķirīga civillietu klasifikācija.

15. attēls. Nepabeigtu strīdus civillietu un komerclietu skaits 2012. un 2018.–2020. gadā (*) (pirmās instances tiesās / uz 100 iedzīvotājiem) (avots: CEPEJ pētījums)

(*) **Grieķijā** un **Slovākijā** metodika mainīta. **Čehijā** un — līdz 2016. gadam — **Slovākijā** nepabeigtās lietas ietver visu instanču tiesu lietas. **Itālijā**: 2013. gadā ieviesta atšķirīga civillietu klasifikācija. Dati par **Nīderlandi** ietver bezstrīdus lietas.

16. attēls. Nepabeigto administratīvo lietu skaits 2012. un 2018.–2020. gadā (*) (pirmās instances tiesās / uz 100 iedzīvotājiem) (avots: CEPEJ pētījums)

(*) Atspoguļošanas nolūkos iepriekšējās vērtības par dažām dalībvalstīm ir samazinātas (**Grieķijā** 2012. gadā = 3,5). **Grieķijā** un **Slovākijā** metodika mainīta. **Čehijā** un — līdz 2016. gadam — **Slovākijā** nepabeigtās lietas ietver visu instanču tiesu lietas. **Dānija** un **Īrija** administratīvās lietas neregistrē atsevišķi.

3.1.3. Efektivitāte konkrētās ES tiesību jomās

Šī iedaļa papildina vispārīgos datus par tiesu sistēmu efektivitāti, un tajā ir sniegta informācija par vidējo tiesvedības ilgumu (⁴⁴) konkrētās ES tiesību jomās. 2022. gada rezultātu apkopojums ir balstīts uz iepriekšējiem datiem tādās jomās kā konkurence, elektroniskie sakari, ES preču zīme, patērētāju tiesības un nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršana. Šīs četras jomas ir izvēlētas, ņemot vērā to būtiskumu vienotajam tirgum un uzņēmējdarbības videi. Turklāt šajā izdevumā sniegts plašāks pārskats par administratīvo iestāžu efektivitāti: šādus datus par patērētāju tiesību aizsardzību papildina divi jauni rādītāji par konkurences un elektronisko sakaru jomu. Kopumā ilgstoši tiesvedības un administratīvo procesu kavējumi var negatīvi ietekmēt no ES tiesību aktiem izrietošo tiesību izmantošanu, piemēram, gadījumos, kad piemēroti tiesiskās aizsardzības līdzekļi vairs nav pieejami vai arī smagi finansiāli zaudējumi kļūst neatgūstami. Jo īpaši uzņēmumiem administratīvā kavēšanās un nenoteiktība dažos gadījumos var radīt ievērojamas izmaksas un apdraudēt plānotos vai esošos ieguldījumus (⁴⁵).

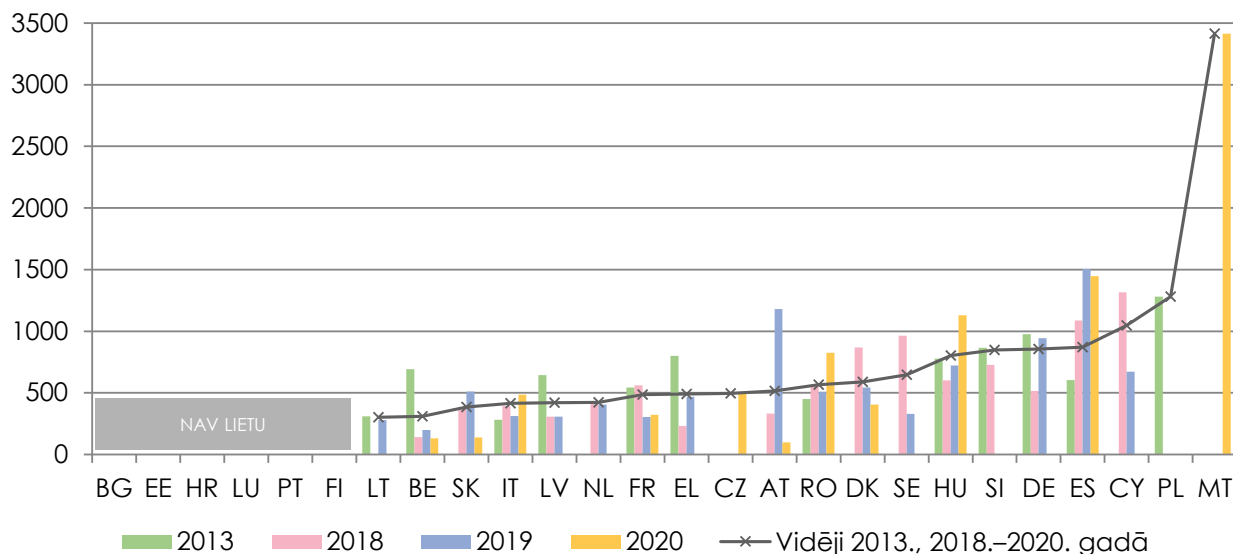
– Konkurence –

⁴⁴ Tiesvedības ilgums konkrētās jomās tiek aprēķināts kalendārajās dienās, skaitot no dienas, kurā lieta vai pārsūdzība iesniegta tiesā (vai kurā apsūdzība kļuvusi galīga), līdz dienai, kurā tiesa pieņem nolēmumu (16.–21. attēls). Vērtības ir sakārtotas, pamatojoties uz vidējiem svērtajiem datiem par 2013. un 2018.–2020. gadu 16.–18. attēlā, par 2013., 2018., 2019. un 2020. gadu 19. attēlā un par 2014. un 2018.–2020. gadu 20. un 21. attēlā. Ja dati nav bijuši pieejami par visiem gadiem, vidējais rādītājs atspoguļo pieejamos datus, kas aprēķināti, pamatojoties uz visām lietām, lietu izlasi vai aplēsēm.

⁴⁵ 18. attēls. Ārvalstu tiešo ieguldījumu, politisko risku un politikas reaģēšanas pasākumu saglabāšana un paplašināšana, 2019. gads, Pasaules Bankas grupa.

Konkurences tiesību rezultatīva īstenošana ir būtiska pievilcīgai uzņēmējdarbības videi, jo tā nodrošina vienlīdzīgus konkurences apstākļus uzņēmumiem. Tā veicina uzņēmējdarbību un efektivitāti, rada patērētājiem plašāku izvēli un palīdz samazināt cenas un uzlabot kvalitāti. 17. attēlā ir redzams vidējais ilgums lietām pret valstu konkurences iestāžu lēmumiem, piemērojot Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 101. un 102. pantu ⁽⁴⁶⁾. 18. attēlā ir parādīts vidējais tiesvedības ilgums valstu konkurences iestādēs, piemērojot LESD 101. un 102. pantu.

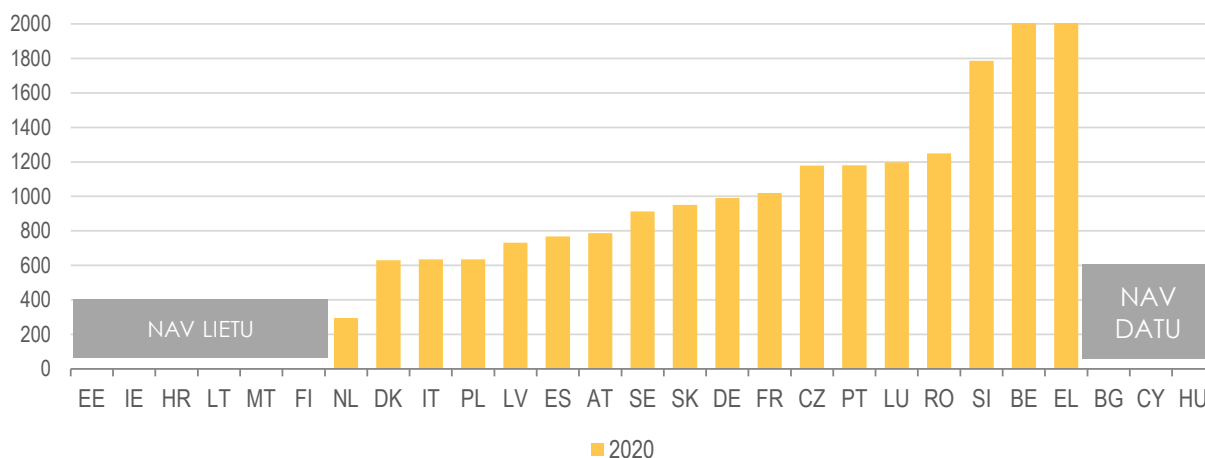
17. attēls. Konkurence: vidējais lietu izskatīšanas ilgums tiesās 2013. un 2018.–2020. gadā (*) (pirmās instances tiesās / dienās) (avots: Eiropas Komisija kopā ar Eiropas Konkurences tīklu)

(*) **Īrija un Austrija:** scenārijs nav piemērojams, jo iestādes nav pilnvarotas pieņemt attiecīgus lēmumus. **Austrija:** dati ietver Karteļu tiesas iztiesātas lietas, kuras ir saistītas ar LESD 101. un 102. panta pārkāpumiem, bet nav balstītas uz pārsūdzībām pret valsts konkurences iestādi. Attiecībā uz **Itāliju** izmantota ilguma aplēse. Tukšs stabiņš var norādīt uz to, ka dalībvalsts nav ziņojusi par lietām attiecīgajā gadā. Daudzās dalībvalstīs gadījumu skaits ir neliels (mazāk par pieciem gadījumiem gadā). Tas var padarīt gada datus atkarīgus no vienas ārkārtīgi ilgās vai īsas lietas (piemēram, tas attiecas uz Maltu, kurā bija tikai viens gadījums).

⁴⁶ Sk. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=LV> un Padomes Regulu (EK) Nr. 1/2003 (2002. gada 16. decembris) par to konkurences noteikumu īstenošanu, kas noteikti Līguma 81. un 82. pantā (Dokuments attiecas uz EEZ), (OV L 1, 4.1.2003., 1.–25. lpp.), jo īpaši 3. un 5. pantu.

18. attēls. Konkurence: vidējais tiesvedības ilgums valstu konkurences iestādēs 2020. gadā
 (*) (dienās) (avots: Eiropas Komisija kopā ar Eiropas Konkurences tīklu)

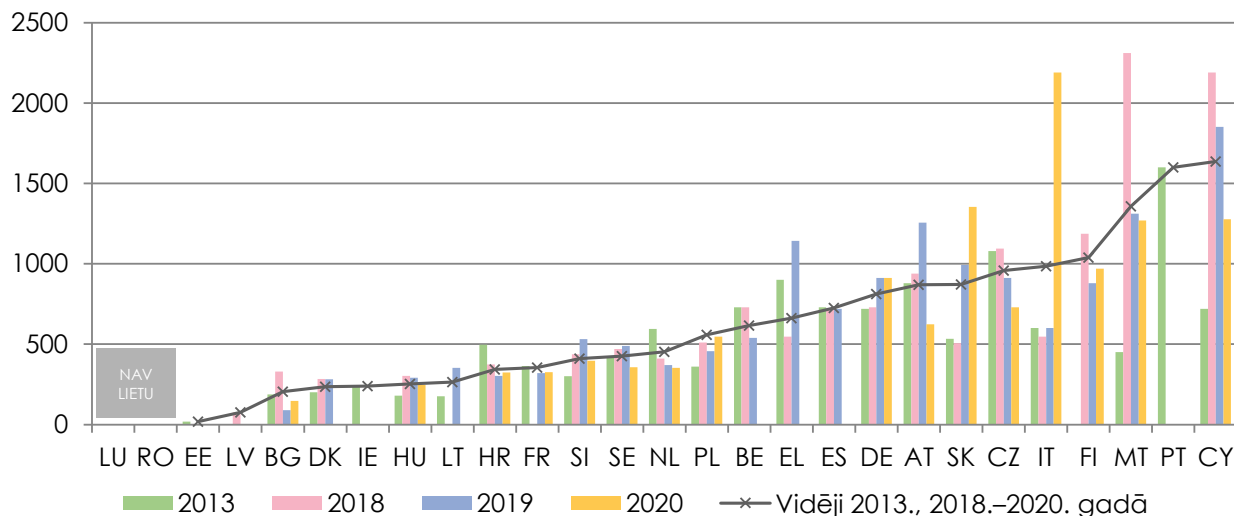
(*) Dažās dalībvalstīs gadījumu skaits ir ierobežots. **Beļģija:** dati ietver vienu karteļa lēmumu — 1045 dienas un piecus pagaidu pasākumus. Visu sešu tiesvedību kopējais vidējais ilgums — 2015 dienas. **Itālija:** tiesvedība 1833 — Gare Consip per acquisizione beni e servizi per informatica e telecomunicazioni, ko uzsāka Itālijas Konkurences iestāde saskaņā ar LESD 101. pantu, netiek ņemta vērā, jo tiesvedības beigās tā nekonstatēja nekādus LESD 101. panta pārkāpumus. Jāņem vērā, ka dažas dalībvalstis tiesvedības ilguma dienas nosaka, skaitot tās no dažādiem sākuma punktiem. Lielākā daļa dalībvalstu uzskata, ka lieta ir sākta izmeklēšanas sākšanas brīdī. **Nīderlandē** lietu uzskata par atklātu, kad ir nosūtīts iebildumu paziņojums, savukārt **Čehijā** un **Slovākijā** lieta tiek uzskatīta par atklātu, kad ir sāktas administratīvais process. Pēdējā gadījumā tas ir starpposms starp izmeklēšanas sākšanu un iebildumu paziņojuma nosūtīšanu. Ir arī vairāki faktori, kas jāņem vērā attiecībā uz tiesvedības ilgumu valsts konkurences iestādēs. Tie ietver lietas būtību un sarežģītību, laiku, kas vajadzīgs, lai vāktu ekonomiskos datus, un ekonomiskās analīzes secinājumus, termiņa pagarinājumus pēc pušu pieprasījuma un atkārtotas uzklaušanas.

– Elektroniskie sakari –

ES tiesību aktu elektronisko sakaru jomā mērķis ir palielināt konkurenci, veicināt vienotā tirgus attīstību un radīt ieguldījumus, inovāciju un izaugsmi. Labvēlīgo ietekmi patērētājiem var sasniegt, nodrošinot šo tiesību aktu rezultātu izpildi, kas rezultātā var pazemināt cenas galalietotājiem un uzlabot pakalpojumu kvalitāti. 19. attēlā ir norādīts to lietu vidējais izskatīšanas ilgums tiesās, kas ierosinātas pret valstu regulatīvo iestāžu lēmumiem, piemērojot ES tiesību aktus elektronisko sakaru jomā⁽⁴⁷⁾. Attēls aptver plašu lietu klāstu no sarežģītākām “tirgus analīzes” lietām līdz vienkāršākiem jautājumiem, kas saistīti ar patērētājiem. 20. attēlā ir parādīts vidējais tiesvedības ilgums valsts regulatīvajās iestādēs, piemērojot ES tiesību aktus.

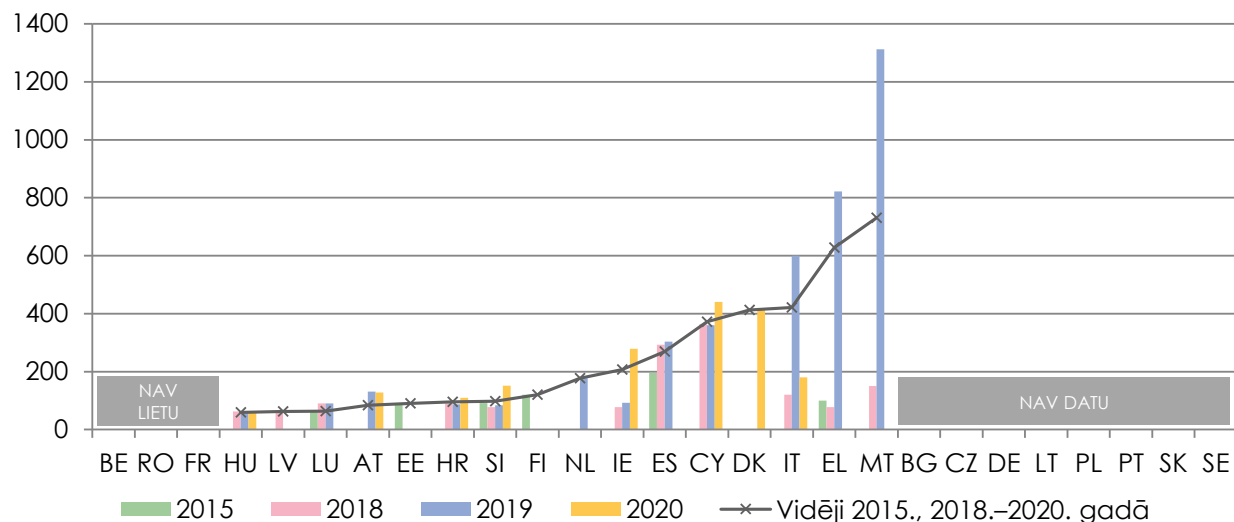
19. attēls. Elektroniskie sakari: vidējais lietu izskatīšanas ilgums tiesās 2013. un 2018.–2020. gadā (*) (pirmās instances tiesās / dienās) (avots: Eiropas Komisija kopā ar Sakaru komiteju)

⁴⁷ Aprēķins ir veikts, pamatojoties uz to pārsūdzības lietu izskatīšanas ilgumu, kas ierosinātas pret valstu regulatīvo iestāžu lēmumiem, kuros piemēroti valsts tiesību akti, ar ko tiek īstenoti ES reglamentējošie noteikumi attiecībā uz elektroniskajiem sakariem (Direktīva 2002/19/EK (Piekļuves direktīva), Direktīva 2002/20/EK (Atļauju izsniegšanas direktīva), Direktīva 2002/21/EK (Pamatdirektīva), Direktīva 2002/22/EK (Universālā pakalpojuma direktīva), kā arī citi atbilstoši ES tiesību akti, piemēram, radiofrekvenču spektra politikas programma, Komisijas lēmumi attiecībā uz spektru, izņemot Direktīvu 2002/58/EK par privāto dzīvi un elektronisko komunikāciju).

(*) Lietu skaits dalībvalstīs ir atšķirīgs. Tukšs stabiņš norāda uz to, ka dalībvalsts nav ziņojusi par lietām attiecīgajā gadā (izņemot **Portugāli** par 2019.–2020. gadu un **Rumāniju**, par kuru nav datu). Dažos gadījumos attiecīgo lietu ierobežotais skaits (**Bulgārijā, Kīprā, Maltā, Nīderlandē, Slovākijā, Somijā, Zviedrijā**) nozīmē to, ka gada dati ir atkarīgi no vienas lietas ar ļoti ilgu vai īsu izskatīšanas laiku, kas var radīt lielas atšķirības starp dažādiem gadiem. **Dānija**: pirmās instances apelācijas lietas izskata tiesām pielīdzināma iestāde. **Igaunija**: vidējais lietu izskatīšanas ilgums tiesās 2013. gadā bija 18 dienas. **Spānija, Austrija un Polija**: izskata dažādas tiesas atkarībā no lietas būtības.

20. attēls. Elektroniskie sakari: vidējais tiesvedības ilgums valsts regulatīvajā iestādē 2015. gadā un 2018.–2020. gadā (dienās) (avots: Eiropas Komisija kopā ar Sakaru komiteju)

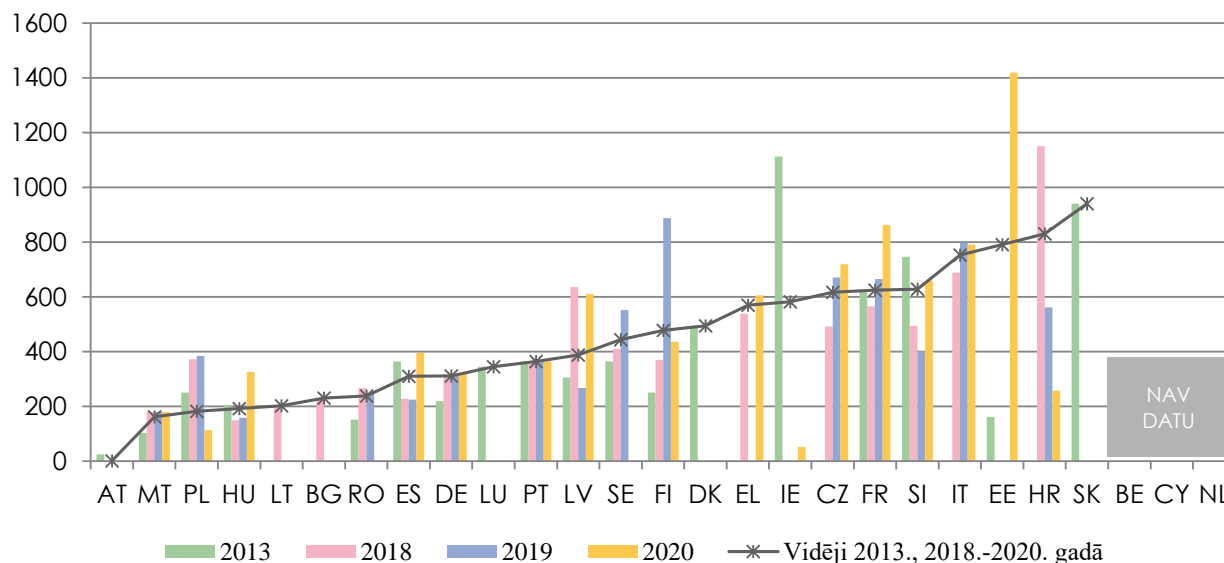
– ES preču zīme –

Intelektuālā īpašuma tiesību rezultatīvai īstenošanai ir būtiska nozīme inovācijās veikto ieguldījumu veicināšanā. ES preču zīmes reglamentējošie ES tiesību akti ⁽⁴⁸⁾ paredz nozīmīgu lomu valstu tiesām, kuras darbojas kā ES tiesas, pieņemot lēmumus, kuri skar vienoto tirgu.

⁴⁸ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2017/1001 (2017. gada 14. jūnijs) par Eiropas Savienības preču zīmi (OV L 154, 16.6.2017., 1.–99. lpp.).

21. attēlā ir redzams vidējais ES preču zīmju pārkāpumu lietu izskatīšanas ilgums tiesvedībā starp privātpersonām.

21. attēls. ES preču zīme: vidējais ES preču zīmju pārkāpumu lietu izskatīšanas ilgums 2013. un 2018.–2020. gadā (*) (pirmās instances tiesās / dienās) (avots: Eiropas Komisija kopā ar Eiropas Intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu novērošanas centru)

(*) **Francija, Itālija, Lietuva, Luksemburga:** datiem par konkrētiem gadiem izmantota lietu izlase. **Dānija:** dati par visām preču zīmju lietām — ne tikai ES — augstākajās komercietīsās un jūras tiesās; datu vākšanas sistēmas izmaiņu dēļ datu par vidējo ilgumu 2018. un 2019. gadā nav. **Grieķija:** datu pamatā ir vidējais svērtais ilgums par divām tiesām. **Spānija:** vidējā ilguma aprēķinā iekļautas lietas, kas attiecas uz citām ES IĪ tiesībām.

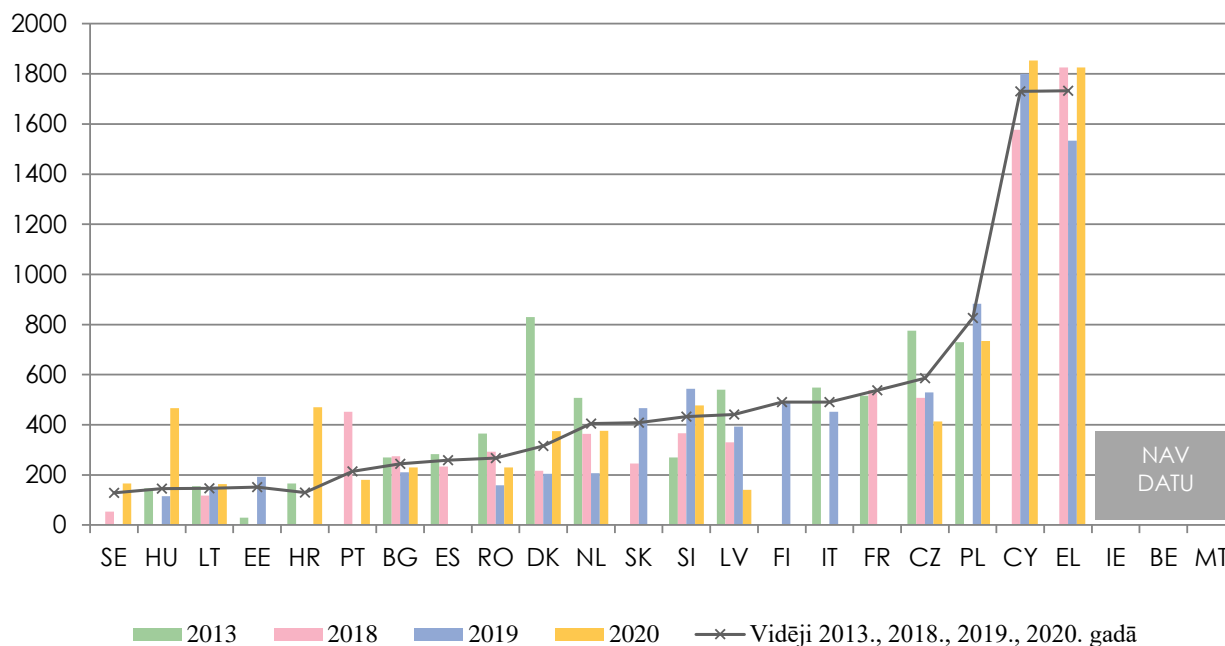
– Patērētāju tiesību aizsardzība –

Rezultatīva tiesību aktu izpilde patērētāju tiesību aizsardzības jomā ļauj patērētājiem izmantot viņu tiesību sniegtās priekšrocības, kā arī neļauj uzņēmumiem, kuri pārkāpj tiesību aktus patērētāju tiesību aizsardzības jomā, gūt netaisnīgas priekšrocības. Patērētāju tiesību aizsardzības iestādēm un tiesām ir svarīga loma patērētāju tiesību aizsardzības jomā pastāvošo ES tiesību aktu (49) izpildes nodrošināšanā dažādajās valstu tiesībaizsardzības sistēmās. 22. attēlā ir redzams vidējais to lietu izskatīšanas ilgums tiesās, kas ierosinātas pret patērētāju tiesību aizsardzības iestāžu lēmumiem, ar ko piemēro ES tiesību aktus.

Patērētājiem vai uzņēmumiem rezultatīva izpilde var ietvert vairāku dalībnieku ķēdi — ne tikai tiesas, bet arī administratīvās iestādes. Lai sniegtu vairāk informācijas par šo izpildes ķēdi, ir norādīts tiesvedības ilgums atbilstīgi patērētāju tiesību aizsardzības iestādei. 23. attēlā ir redzams valstu patērētāju tiesību aizsardzības iestāžu administratīvo lēmumu pieņemšanas vidējais ilgums no lietas uzsākšanas brīža 2014. un 2018.–2020. gadā. Attiecīgie lēmumi ietver paziņojumus par pamatnoteikumu pārkāpumiem, pagaidu pasākumiem, rīkojumu atcelšanu un anulēšanu, tiesvedības sākšanu vai lietas slēgšanu.

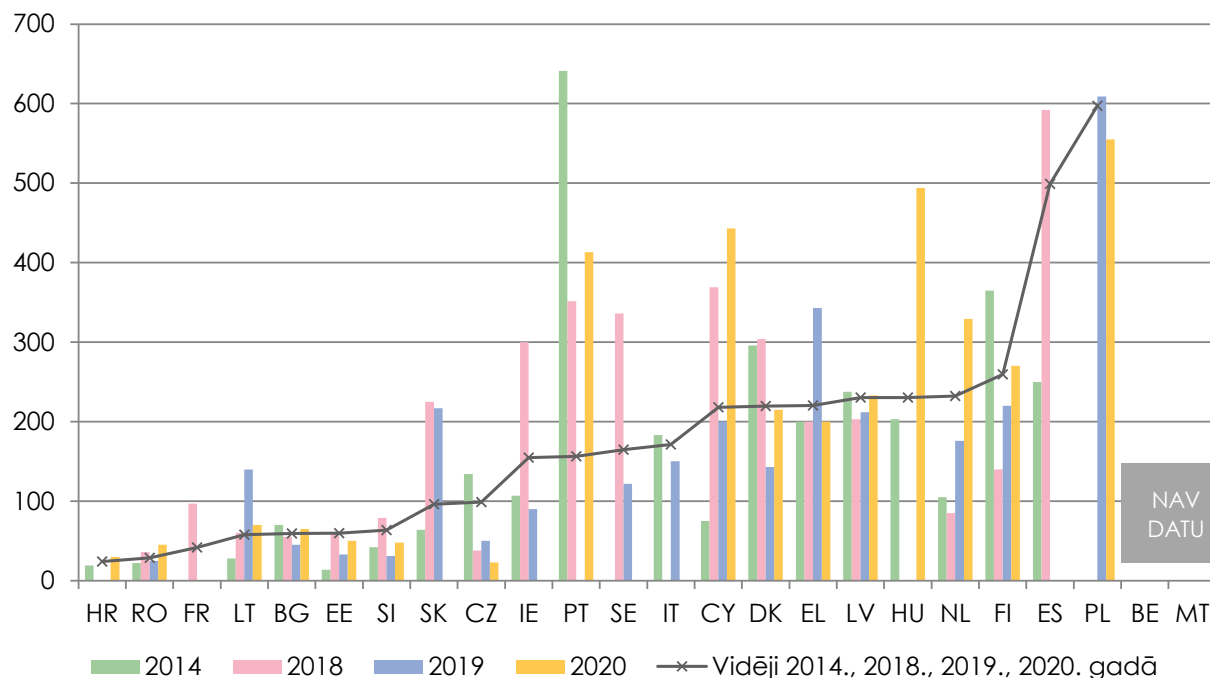
⁴⁹ 22. un 23. attēls attiecas uz Negodīgu līguma noteikumu direktīvas (93/13/EEK), Patēriņa preču pārdošanas un garantiju direktīvas (1999/44/EK), Negodīgas komercprakses direktīvas (2005/29/EK), Patērētāju tiesību direktīvas (2011/83/ES) un to īstenojošo valstu tiesību normu izpildi.

22. attēls. Patērētāju tiesību aizsardzība: vidējais lietu izskatīšanas ilgums tiesās 2013. un 2018.–2020. gadā (*) (pirmās instances tiesās / dienās) (avots: Eiropas Komisija kopā ar Sadarbības tīklu patērētāju tiesību aizsardzības jomā)

(*) *Vācija, Luksemburga, Austrija: scenārijs netiek piemērots, jo patērētāju tiesību aizsardzības iestādes nav pilnvarotas pieņemt lēmumus par attiecīgo patērētāju tiesību aizsardzības noteikumu pārkāpumiem. Attiecīgo lietu skaits 2020. gadā ir mazs (mazāk nekā piecas) Īrijā un Somijā. Grieķija un Rumānija par konkrētiem gadiem iesniedza vidējā ilguma aplēses.*

23. attēls. Patērētāju tiesību aizsardzība: vidējais patērētāju tiesību aizsardzības iestāžu administratīvo lēmumu pieņemšanas ilgums 2014. un 2018.–2020. gadā (*) (pirmā instance/ dienās) (avots: Eiropas Komisija kopā ar Sadarbības tīklu patērētāju tiesību aizsardzības jomā)

(*) **Vācija, Luksemburga, Austrija:** scenārijs netiek piemērots, jo patērētāju tiesību aizsardzības iestādes nav pilnvarotas pieņemt lēmumus par attiecīgo patērētāju tiesību aizsardzības noteikumu pārkāpumiem. **Dānija, Grieķija, Francija, Rumānija un Somija** par konkrētiem gadiem iesniedza vidējā ilguma aplēses.

– Nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācija –

Cīņa pret nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju ne tikai sekmē cīņu pret noziedzību, bet arī ir svarīga finanšu nozares drošībai, integritātei un stabilitātei, finanšu sistēmas uzticamībai un godīgai konkurencei vienotajā tirgū⁽⁵⁰⁾. Nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācija var atturēt ārvalstu ieguldījumus, kropļot starptautiskās kapitāla plūsmas un negatīvi ietekmēt valsts makroekonomiku, kā rezultātā samazinās labklājība un no produktīvākiem saimnieciskās darbības veidiem aizplūst resursi⁽⁵¹⁾. Nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas direktīva paredz, ka dalībvalstīm ir jāuztur statistika par savu sistēmu darbības rezultativitāti (efektivitāti) cīņā pret nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju un teroristu finansēšanu⁽⁵²⁾. Sadarbībā ar dalībvalstīm, izmantojot atjauninātu aptaujas anketu, tika apkopoti dati par tiesvedības posmiem valstu režīmos, ar ko novērš nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju. 24. attēlā ir norādīts ar nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas noziedzīgiem nodarījumiem saistītu lietu vidējais izskatīšanas ilgums pirmās instances tiesās.

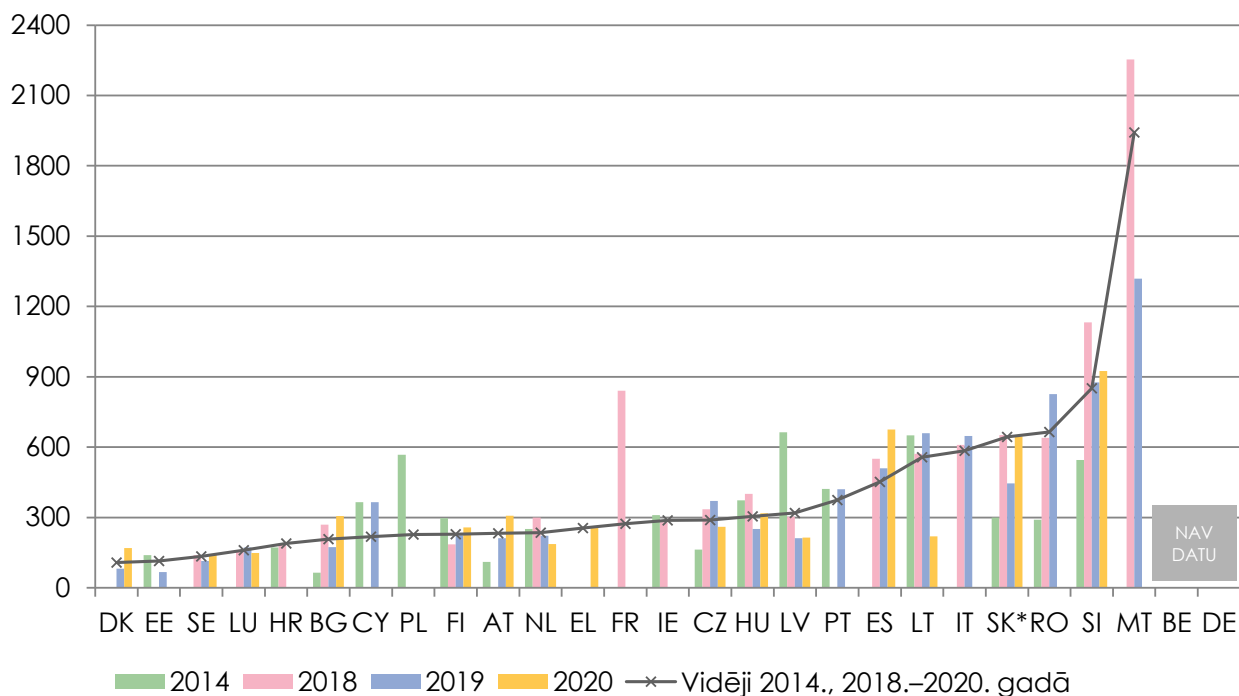
24. attēls. Nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācija: vidējais lietu izskatīšanas ilgums tiesās 2014. un 2018.–2020. gadā (*) (pirmās instances tiesās / dienās) (avots: Eiropas Komisija kopā ar

⁵⁰ 2. apsvēruma Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvā (ES) 2015/849 (2015. gada 20. maijs) par to, lai nepieļautu finanšu sistēmas izmantošanu nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanai vai teroristu finansēšanai.

⁵¹ SVF faktu lapa, 2018. gada 8. marts: <https://www.imf.org/en/About/Factsheets/Sheets/2016/08/01/16/31/Fight-Against-Money-Laundering-the-Financing-of-Terrorism>.

⁵² Direktīvas (ES) 2015/849 44. panta 1. punkts. Sk. arī pārskatīto 44. pantu Direktīvā (ES) 2018/843, kas stājas spēkā 2018. gada jūnijā un kas dalībvalstīm bija jāstājas spēkā līdz 2020. gada janvārim.

Ekspertu grupu nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas un teroristu finansēšanas novēršanas jomā)

(*) 2020. gada datu nav par šādām valstīm: **Beļģija, Vācija, Igaunija, Īrija, Horvātija, Polija un Portugāle.** **Bulgārija:** vidējo lietu izskatīšanas ilgumu aprēķina no lietas uzsākšanas datuma līdz tiesas nolēmuma datumam mēnešos. **Spānija, Nīderlande:** aplēstais ilgums. **Čehija:** ilgums mēnešos. **Ungārija:** vidējais dienu skaits tika aprēķināts, pamatojoties vienīgi uz to lietu skaitu, kurās pieņemts notiesājošs spriedums. **Portugāle:** vidējais dienu skaits tika aprēķināts, pamatojoties uz izlasi. **Itālija:** dati attiecas gan uz lietas iztiesāšanām, gan pirmstiesas sēdēm. **Kipra:** nopietnas lietas zvērināto tiesā vidēji tiek izskatītas gada laikā. Mazāk smagu pārkāpumu gadījumā apgabaltiesās izskatīšana ir ilgāka. **Slovākija*:** dati atbilst visas tiesvedības vidējam ilgumam, ieskaitot apelācijas tiesu.

3.1.4. Kopsavilkums par tiesu sistēmu efektivitāti

Efektīva tiesu sistēma tiek galā ar izskatāmo lietu apjomu un neizskatīto lietu uzkrāšanos un pieņem lēmumus bez nepamatotas kavēšanās. Tāpēc ES rezultātu apkopojumā tiesiskuma jomā izmantotie galvenie tiesu sistēmu efektivitātes uzraudzības rādītāji ir **tiesvedības ilgums** (lietas izskatīšanai nepieciešamais paredzamais vai vidējais laiks dienās), **lietu pabeigšanas koeficients** (pabeigto lietu skaita un ienākošo lietu skaita attiecība) un **nepabeigto lietu skaits** (to lietu skaits gada beigās, kuras vēl ir jāizskata).

Vispārīgie dati par efektivitāti

2022. gada ES rezultātu apkopojumā tiesiskuma jomā ir ietverti efektivitātes dati par astoņu gadu laikposmu (2012.–2020. gadu). Šis laikposms ļauj noteikt konkrētas tendences un ņemt vērā to, ka tiesu sistēmas reformu ietekme bieži vien ir jūtama ar laiku.

Aplūkojot kopš 2012. gada un līdz 2020. gadam pieejamos datus civillietās, komercietās un administratīvajās lietās, tendences vairumā gadījumu bija pozitīvas. Tomēr 2020. gadā dažās dalībvalstīs vispārīgie dati par efektivitāti liecina par negatīvu ietekmi uz efektivitāti. Iespējams, to izraisīja Covid-19 pandēmija, tāpēc šai ietekmei ir pagaidu raksturs.

Atsevišķas pozitīvas norises var novērot dažās dalībvalstīs, kas Eiropas pusgadā tika uzskatītas par tādām, kuras saskaras ar īpašām grūtībām ⁽⁵³⁾:

- Kopš 2012. gada un saskaņā ar esošajiem datiem par šīm dalībvalstīm, kā arī neraugoties uz Covid-19 pandēmiju, dažās dalībvalstīs **tiesvedības ilgums pirmās instances tiesās** plašajā “visu lietu” kategorijā (6. attēls) un “strīdus civillietu un komerclietu” kategorijā (7. attēls) turpināja samazināties vai ir saglabājies stabils. Aptuveni pusē attiecīgo dalībvalstu minētais 6. un 7. attēls liecina par tiesvedības ilguma pieaugumu, un tas dažkārt pārsniedz 2012. gada līmeni. Administratīvajās lietās (9. attēls) gandrīz visās šajās dalībvalstīs tiesvedības ilgums kopš 2012. gada ir samazinājies vai saglabājies stabils. Kopumā 2020. gadā aptuveni pusē no dalībvalstīm tiesvedības ilgums administratīvajās lietās palielinājās.
- Rezultātu apkopojumā ir sniegti dati par **tiesvedības ilgumu visās tiesas instancēs** strīdus civillietās un komerclietās (8. attēls), kā arī administratīvajās lietās (10. attēls). Dati liecina, ka vairākās dalībvalstīs, kas apzinātas kā tādas, kuras saskaras ar grūtībām saistībā ar tiesvedības ilgumu pirmās instances tiesās, augstākas instances tiesas darbojas efektīvāk. Tomēr dažās citās dalībvalstīs, kas saskaras ar grūtībām, vidējais tiesvedības ilgums augstākas instances tiesās ir pat lielāks nekā pirmās instances tiesās.
- Plašajā “visu lietu” kategorijā un strīdus civillietu un komerclietu kategorijā (11. un 12. attēls) kopējais to dalībvalstu skaits, kurās **lietu pabeigšanas koeficients** ir lielāks par 100 %, kopš pagājušā gada ir samazinājies, pietuvojoties 2012. gada līmenim. Neraugoties uz samazinājumu, 2020. gadā lielākā daļa dalībvalstu, tostarp lielākā daļa no tām, kas saskaras ar grūtībām, ziņoja par augstu lietu pabeigšanas koeficientu (vairāk nekā 97 %). Tas nozīmē, ka tiesas parasti spēj izskatīt ienākošās lietas šajās kategorijās. Administratīvajās lietās (13. attēls) ir novērojama lielāka lietu pabeigšanas koeficienta atšķirība starp dažādiem gadiem. Lai gan kopumā šis koeficients joprojām ir zemāks nekā citās lietu kategorijās, dažas dalībvalstis turpina īstenot pienācīgu virzību. Konkrēti — vairāk nekā puse dalībvalstu, kuras saskaras ar grūtībām, ziņo, ka kopš 2012. gada administratīvo lietu pabeigšanas koeficients ir uzlabojies.
- Kopš 2012. gada situācija saglabājas stabila vai turpina uzlaboties gandrīz visās dalībvalstīs, kas saskārās ar vislielākajām grūtībām **uzkrāto neizskatīto lietu pārvaldībā**, neatkarīgi no lietu kategorijas. Neraugoties uz nepabeigto lietu skaita pieaugumu dažās dalībvalstīs, 2020. gadā citās dalībvalstīs ir panākts būtisks progress nepabeigto lietu skaita samazināšanā gan strīdus civillietās un komerclietās (15. attēls), gan administratīvajās lietās (16. attēls). Tomēr joprojām pastāv būtiskas atšķirības starp dalībvalstīm, kurās ir salīdzinoši maz nepabeigto lietu, un dalībvalstīm, kurās ir liels nepabeigto lietu skaits.

Efektivitāte konkrētās ES tiesību jomās

Dati par vidējo tiesvedības ilgumu konkrētās ES tiesību jomās (17.–24. attēls) sniedz priekšstatu par tiesu sistēmu darbību attiecībā uz konkrētiem ar uzņēmējdarbību saistītu strīdu veidiem.

⁵³ Horvātija, Itālija, Kipra, Ungārija, Malta, Polija, Portugāle un Slovākija, kas saņēma tām adresētus ieteikumus 2020. gada Eiropas pusgadā, un Beļģija, Bulgārija, Īrija, Grieķija, Spānija, Rumānija un Slovēnija, attiecībā uz kurām attiecīgās grūtības atspoguļotas tām adresēto 2020. gada ieteikumu apsvērumos un ziņojumos par valstīm. Rezultātu atšķirības astoņu analizēto gadu laikā var pamatot ar kontekstuāliem faktoriem (atšķirības par vairāk nekā 10 % attiecībā uz ienākošajām lietām nav nekas neierasts) vai sistēmiskām nepilnībām (elastības un atsaucības trūkums vai neatbilstības reformas procesā).

Dati par efektivitāti konkrētajās ES tiesību jomās ir apkopoti, pamatojoties uz šauri definētiem scenārijiem, tāpēc atbilstošo lietu skaits var šķist mazs. Tomēr, salīdzinot ar aprēķināto tiesvedības ilgumu, kas atspoguļots vispārīgajos datos par efektivitāti, šie skaitļi norāda faktisko vidējo izskatīšanas ilgumu visām atbilstošajām lietām attiecīgajās jomās konkrētajā gadā. Tāpēc ir vērts atzīmēt, ka vairākas dalībvalstis, kas nav saskārušās ar grūtībām, spriežot pēc vispārīgajiem datiem par efektivitāti, ziņo par ievērojami ilgāku lietu vidējo izskatīšanas ilgumu konkrētajās ES tiesību jomās. Tajā pašā laikā tiesvedības ilgums dažādās konkrētās jomās var ievērojami atšķirties arī vienā un tajā pašā dalībvalstī.

Visbeidzot, jaunie rādītāji, kuros galvenā uzmanība pievērsta administratīvo procesu ilgumam valsts konkurences iestādēs un valsts regulatīvajās iestādēs, kas nodarbojas ar elektroniskajiem sakariem, sniedz ieskatu par administratīvo efektivitāti vairākās ES tiesību jomās. Vispārējās izpildes ķēdes, tostarp administratīvo un tiesvedības procedūru, efektivitāte veicina pozitīvu uzņēmējdarbības un ieguldījumu vidi, nodrošinot lietu savlaicīgu izspiešanu un tiesību ievērošanu.

Skaitļi par konkrētām ES tiesību jomām liecina par turpmāk aprakstītajām tendencēm.

- Attiecībā uz **konkurences lietu izskatīšanu tiesās** (17. attēls) jānorāda, ka, tā kā kopējais lietu apjoms, kas jāizskata tiesām dalībvalstīs, palielinājās, lietu izskatīšanas ilgums tiesās samazinājās vai saglabājās stabils sešās dalībvalstīs, bet palielinājās piecās citās dalībvalstīs. Neraugoties uz nedaudz pozitīvo tendenci, trīs dalībvalstis ziņoja, ka vidējais ilgums 2020. gadā pārsniedza 1000 dienas. Attiecībā uz **procedūrām valsts konkurences iestādēs** 10 dalībvalstis ziņoja, ka tiesvedība aizņem mazāk nekā 1000 dienas. Dažas dalībvalstis, kuras saskaras ar problēmām, kas saistītas ar efektivitāti konkurences lietu izskatīšanā tiesā, ir vienas no efektīvākajām attiecībā uz procedūrām valsts konkurences iestādēs.
- **Elektronisko sakaru jomā** (19. attēls) izskatāmo lietu apjoms tiesās samazinājās salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem, turpinot 2019. gadā novēroto pozitīvo tendenci attiecībā uz tiesvedības ilguma palielināšanos. 2020. gadā lielākajā daļā dalībvalstu tika reģistrēta vidējā tiesvedības ilguma samazināšanās vai tas saglabājās stabils salīdzinājumā ar 2019. gadu, un tikai dažās dalībvalstīs tika konstatēts palielinājums. Jaunais rādītājs par **to valsts regulatīvo iestāžu efektivitāti, kuras nodarbojas ar elektroniskajiem sakariem** (20. attēls), liecina, ka dažās dalībvalstīs vidējais tiesvedības ilgums ir diezgan stabils, bet kopumā gados, par kuriem ir pieejami dati, nav skaidras tendences.
- **ES preču zīmju pārkāpumu lietās** (21. attēls) 2020. gadā kopējais izskatāmo lietu apjoms samazinājās. Lai gan dažām dalībvalstīm izdevās sekmīgāk tikt galā ar izskatāmo lietu apjomu un tajās tika reģistrēts mazāks vai nemainīgs tiesvedības ilguma līmenis, sešās citās dalībvalstīs bija skaidri vērojams vidējā tiesvedības ilguma palielinājums.
- Iespējama apvienotā ietekme, ko rada izpildes ķēde, kura sastāv gan no administratīvās procedūras, gan no lietu izskatīšanas tiesā, ir atspoguļota **ES patērētāju tiesību jomā** (22. un 23. attēls). 2020. gadā sešas dalībvalstis ziņoja, ka to patērētāju tiesību aizsardzības iestādēm vidēji bija nepieciešami mazāk nekā trīs mēneši, lai pieņemtu lēmumu lietā, uz kuru attiecas ES patērētāju tiesības, savukārt sešās citās dalībvalstīs tām bija nepieciešami vairāk nekā seši mēneši. Gadījumos, kad patērētāju tiesību aizsardzības iestāžu lēmumi tika apstrīdēti tiesā, 2020. gadā tendences attiecībā uz administratīvo lēmumu izskatīšanas ilgumu tiesā atšķīrās — salīdzinājumā ar 2019. gadu ilgums palielinājās astoņās dalībvalstīs

un samazinājās četrās citās dalībvalstīs. Divās dalībvalstīs vidējais lietu izskatīšanas ilgums tiesās joprojām pārsniedz 1000 dienas.

- Iedarbīga cīņa pret **nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju** ir būtiska finanšu sistēmas aizsardzībā, godīgas konkurences nodrošināšanā un negatīvu ekonomisko seku novēršanā. Problēmas saistībā ar tiesvedības ilgumu lietās, kas saistītas ar nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas nodarījumiem, var ietekmēt nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas apkarošanas rezultativitāti. 24. attēlā ir sniegti atjaunināti dati par tās tiesvedības ilgumu, kurā izskata nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas nodarījumus. Tas apliecina, ka, lai gan vairāk nekā pusē dalībvalstu tiesvedība pirmās instances tiesās ilgst vidēji līdz gadam, dažās dalībvalstīs šāda tiesvedība ilgst vidēji aptuveni divus gadus (⁵⁴).

⁵⁴ Ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu (ES) 2018/1673 (2018. gada 23. oktobris) par nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas apkarošanu ar krimināltiesībām tiks likvidēti juridiskie šķēršļi, kas var kavēt kriminālvajāšanu, piemēram, tas, ka kriminālvajāšanu par nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju var sākt tikai tad, kad ir noslēgusies tiesvedība par pamatā esošo predikatīvo nodarījumu. Dalībvalstīm minētā direktīva bija jātransponē līdz 2020. gada 8. decembrim.

3.2. Tiesu sistēmu kvalitāte

Nav vienota veida, kā novērtēt tiesu sistēmu kvalitāti. 2022. gada ES rezultātu apkopojumā tiesiskuma jomā turpina izvērtēt rādītājus, kas ir vispārēji pieņemti kā būtiski tiesiskuma kvalitātes uzlabošanai. Tie iedalīti četrās kategorijās:

- 1) tiesu iestāžu pieejamība iedzīvotājiem un uzņēmumiem;
- 2) atbilstoši finanšu resursi un cilvēkresursi;
- 3) novērtēšanas rīku ieviešana;
- 4) digitalizācija.

3.2.1. Pieejamība

Visā tiesu sistēmas ķēdē ir nepieciešama pieejamība, lai nodrošinātu iedzīvotājiem attiecīgās informācijas iegūšanu — par tiesu sistēmu, to, kā celt prasību un kādi ir ar to saistītie finanšu aspekti, par tiesvedības statusu līdz pat tās beigām — un lai nodrošinātu piekļuvi spriedumam tiešsaistē.

– *Juridiskā palīdzība, tiesas nodevas un maksa par juridiskiem pakalpojumiem* –

Svarīgs tiesu iestāžu pieejamību noteicošs faktors ir tiesvedības izmaksas. Lielas tiesvedības izmaksas, ieskaitot tiesas nodevas⁽⁵⁵⁾ un maksu par juridiskiem pakalpojumiem⁽⁵⁶⁾, var traucēt tiesu iestāžu pieejamību. Tiesvedības izmaksas civillietās un komercietās ES līmenī nav saskaņotas. Tās nosaka valstu tiesību akti, tādēļ tās dažādās dalībvalstīs atšķiras.

Piekļuve juridiskajai palīdzībai ir pamattiesības, kas nostiprinātas ES Pamattiesību hartā⁽⁵⁷⁾. Tā ļauj personām, kas citādi nespētu apmaksāt tiesvedības izmaksas vai veikt to priekšapmaksu, piekļūt tiesu iestādēm. Lielākā daļa dalībvalstu piešķir juridisko palīdzību, pamatojoties uz pieteikuma iesniedzēja ienākumiem⁽⁵⁸⁾.

25. attēlā ir atspoguļota pilnīgas vai daļējas juridiskās palīdzības pieejamība konkrētā patērētāju tiesību aizsardzības lietā, kurā ir iesniegta prasība par 6000 EUR. Tajā ir salīdzināts ienākumu sliekšnis juridiskās palīdzības sniegšanai, izteikts procentos no *Eurostat* noteiktā nabadzības riska sliekšņa katrā dalībvalstī⁽⁵⁹⁾. Piemēram, ja sliekšnis juridiskās palīdzības saņemšanai ir 20 %, tas

⁵⁵ Ar tiesas nodevām saprot naudas summas, kas ir jāmaksā, lai ierosinātu ar krimināltiesībām nesaistītu tiesvedību tiesā.

⁵⁶ Maksa par juridiskiem pakalpojumiem ir atlīdzība par pakalpojumiem, ko advokāti sniedz klientiem.

⁵⁷ ES Pamattiesību hartas 47. panta 3. punkts.

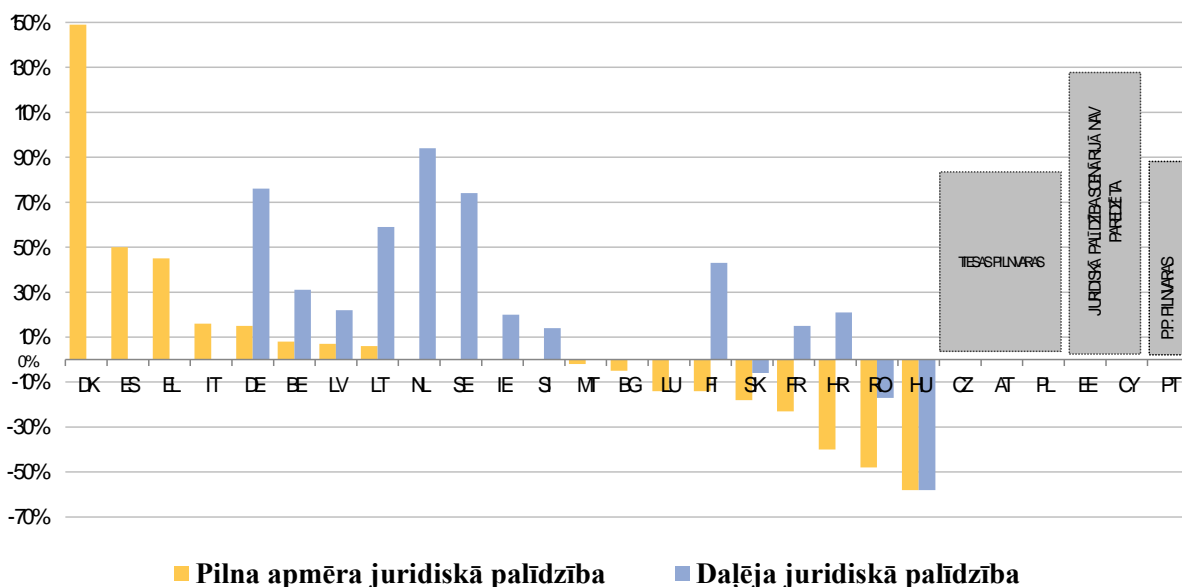
⁵⁸ Atbilstības sliekšņa noteikšanai dalībvalstīs izmanto dažādas metodes, piemēram, atšķirīgus atsauces periodus (mēneša/gada ienākumi). Aptuveni pusē dalībvalstu ir arī sliekšnis, kas saistīts ar pieteikuma iesniedzēja personīgo kapitālu. Šajā attēlā tas nav ņemts vērā. Beļģijā, Bulgārijā, Īrijā, Spānijā, Francijā, Horvātijā, Ungārijā, Lietuvā, Luksemburgā, Nīderlandē un Portugālē noteiktām personu grupām (piemēram, fiziskām personām, kuras saņem noteiktus pabalstus) ir automātiski piešķirtas tiesības saņemt juridisko palīdzību civillietu/kommerciu strīdu gadījumā. Citi kritēriji, ko dalībvalstīs var piemērot, piemēram, lietas būtība, šajā attēlā nav atspoguļoti. Lai gan tas nav tieši saistīts ar attēlu, vairākās dalībvalstīs (Austrijā, Čehijā, Vācijā, Dānijā, Itālijā, Nīderlandē, Polijā, Slovēnijā) juridiskā palīdzība ir pieejama ne tikai fiziskām personām.

⁵⁹ Lai apkopotu salīdzināmus datus, katras dalībvalsts *Eurostat* noteiktais nabadzības riska sliekšnis ir pārrēķināts mēneša ienākumos. Nabadzības riska sliekšnis ir 60 % no valsts vidējā ekvivalentā izmantojamā mājsaimniecības ienākuma. Eiropas aptauja par ienākumiem un dzīves apstākļiem, *Eurostat* tabula ilc_li01, pieejama vietnē https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_li01/default/table?lang=en.

nozīmē, ka pieteikuma iesniedzējs, kura ienākumi ir par 20 % lielāki nekā Eurostat noteiktais nabadzības riska sliekšnis attiecīgajā dalībvalstī, joprojām būs tiesīgs saņemt juridisko palīdzību. Tomēr, ja sliekšnis juridiskās palīdzības saņemšanai ir zemāks par 0, tas nozīmē, ka persona, kuras ienākumi ir mazāki par nabadzības riska sliekšni, nevar saņemt juridisko palīdzību.

Dažās dalībvalstīs pastāv gan juridiskās palīdzības sistēma, kuras ietvaros ar tiesvedību saistītās izmaksas tiek segtas 100 % apmērā (juridiskā palīdzība pilnā apmērā), gan arī sistēma daļējai izmaksu segšanai (daļēja juridiskā palīdzība), kurā piemērojamie atbilstības kritēriji atšķiras no pirmajā minētajā sistēmā piemērojamajiem. Citās dalībvalstīs pastāv vai nu tikai pilna apmēra, vai daļējas juridiskās palīdzības sistēma.

25. attēls. Ienākumu sliekšnis juridiskās palīdzības saņemšanai konkrētā patērētāju tiesību aizsardzības lietā, 2021. gads (*) (atšķirība (procentos) no Eurostat noteiktā nabadzības riska sliekšņa) (avots: Eiropas Komisija kopā ar Eiropas Advokatūru un juristu biedrību padomi (CCBE) ⁽⁶⁰⁾)

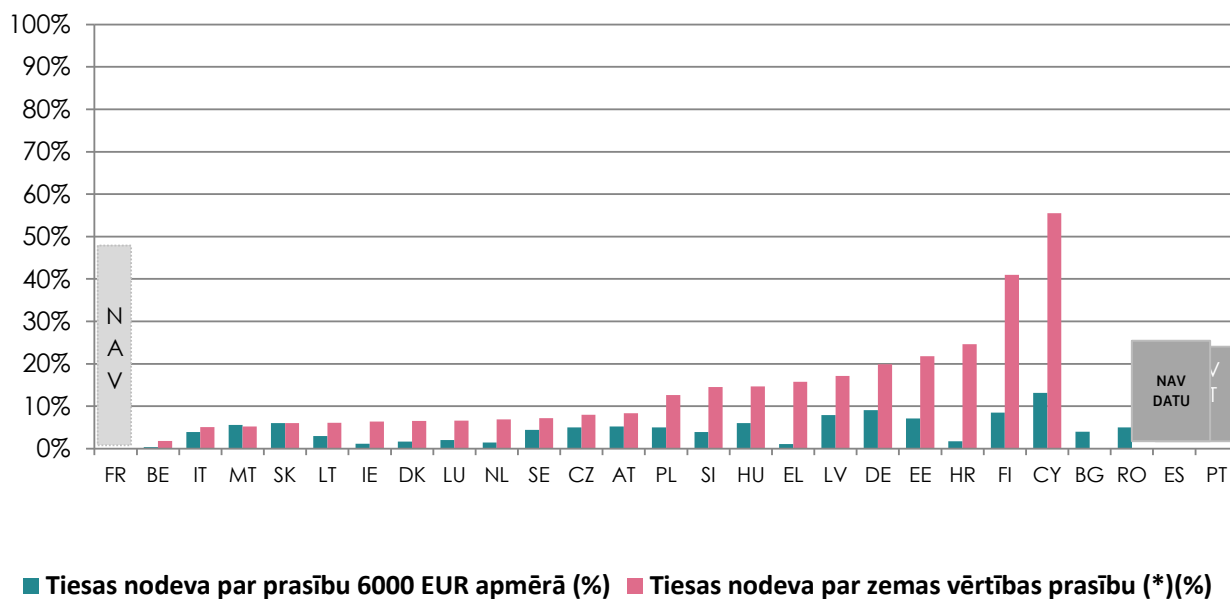
(*) **Igaunija:** lēmums piešķirt juridisko palīdzību nav balstīts uz pieteikuma iesniedzēja finanšu resursu apmēru. **Īrija:** saistībā ar juridisko palīdzību jāņem vērā arī pieteikuma iesniedzēja rīcībā esošie aktīvi. **Kipra:** 2020. gada dati. **Malta:** 2020. gada dati. **Latvija:** sliekšņa vērtības katrai pašvaldībai ir atšķirīgas; diagrammā parādīta augšējā robeža. **Portugāle:** lēmumus par juridisko palīdzību pieņem publiskās pārvaldes iestādes (attēlā P.P.), un Sociālā nodrošinājuma ministrija novērtē pieteikuma iesniedzēja finanšu apstākļus saskaņā ar tiesību aktiem. **Rumānija:** 2020. gada dati.

Lielākajā daļā dalībvalstu pusēm, uzsākot tiesvedību, ir jāmaksā tiesas nodeva. Juridiskās palīdzības saņēmēji bieži ir atbrīvoti no tiesas nodevas maksāšanas. Juridiskās palīdzības saņēmējus automātiski no tiesas nodevas maksāšanas neatbrīvo tikai Bulgārijā, Igaunijā, Īrijā,

⁶⁰ 2021. gada dati savākti, izmantojot Eiropas Advokatūru un juristu biedrību padomes (CCBE) locekļu atbildes uz anketas jautājumiem, kuras pamatā ir šāds konkrēts scenārijs: patērētāja strīds ar uzņēmumu (norādītas divas dažādas prasības vērtības — 6000 EUR un Eurostat noteiktais nabadzības riska sliekšnis katrā dalībvalstī). Ņemot vērā, ka juridiskās palīdzības nosacījumi ir atkarīgi no pieteikuma iesniedzēja situācijas, tika izmantots šāds scenārijs: neprecējies 35 gadus vecs pieteikuma iesniedzējs, kurš strādā algotu darbu, kura apgādībā nav nevienas personas un kuram nav juridisko izdevumu apdrošināšanas, ir pastāvīgi ienākumi un īrēts dzīvoklis.

Nīderlandē, Polijā un Slovēnijā. Čehijā tiesa katrā konkrētā lietā lemj par juridiskās palīdzības saņēmēja atbrīvošanu vai neatbrīvošanu no tiesas nodevas maksāšanas. Luksemburgā tiesvedības pusēm, kuras saņem juridisko palīdzību, nav jāmaksā nodeva tiesas izpildītājiem. 26. attēlā ir salīdzināta tiesas nodevas summa divos scenārijos, kas izteikta kā daļa no prasības vērtības. Piemēram, ja attēlā norādītā tiesas nodeva ir 10 % no prasības vērtības 6000 EUR, patērētājam par tiesvedības sākšanu būs jāmaksā tiesas nodeva 600 EUR apmērā. Prasība ar mazu vērtību ir balstīta uz Eurostat nabadzības riska sliekšni katrai dalībvalstij.

26. attēls. Tiesas nodeva tiesvedības sākšanai konkrētā patērētāju tiesību aizsardzības lietā, 2021. gads (*) (tiesas nodevas summa, izteikta kā daļa no prasības vērtības) (avots: Eiropas Komisija kopā ar Eiropas Advokatūru un juristu biedrību padomi (CCBE) (61))

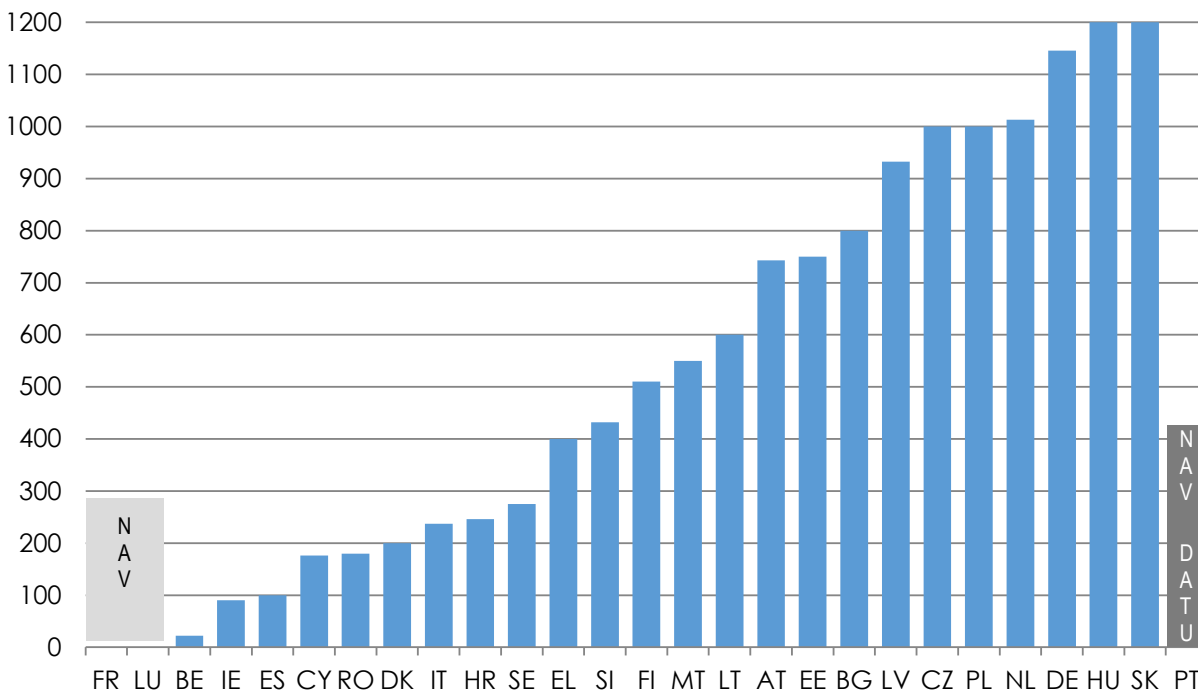
(*) "Prasība ar mazu vērtību" ir prasība, kas atbilst Eurostat noteiktajam nabadzības riska sliekšnim uz vienu personu katrā dalībvalstī, pārrēķinot mēneša ienākumos (piemēram, 2019. gadā šī vērtība bija no 193 EUR Rumānijā līdz 1824 EUR Luksemburgā). **Spānija, Portugāle:** netika sniegti dati. **Bulgārija, Rumānija:** 2020. gada dati par tiesas nodevu 6000 EUR apmērā. Informācija par tiesas nodevām prasības ar mazu vērtību gadījumā netika iesniegta. **Kipra:** 2020. gada dati. **Luksemburga:** tiesvedības pusēm, ierosinot prasību kā prasītājiem, ir jāmaksā nodeva tiesas izpildītājam, ja vien tās nesaņem juridisko palīdzību. **Malta:** 2020. gada dati. **Nīderlande:** tiesas nodevas, ja ienākumi ir < 2383 EUR mēnesī. **Austrija:** maksimālā tiesas nodevas summa ir atkarīga no tiesas instances. **Zviedrija:** civillietās ir atšķirīgas tiesas nodevas atkarībā no lietas veida. Strīdiem, kuru gadījumā prasības vērtība ir < 2339 EUR, tiesas nodeva ir 88 EUR. Lietās, kuru gadījumā prasības vērtība ir > 2339 EUR, tiesas nodeva ir 275 EUR. Citiem prasību veidiem piemēro citas tiesas nodevas.

Ekonomikai ir ļoti svarīga efektīva līgumu izpilde. Faktisko tiesvedības izmaksu atgūšanas iespējamība stiprina pozīcijas kreditoram, kurš vēlas panākt līguma izpildi. Parasti kreditoram kā prasītājam ir pienākums maksāt tiesas nodevu par prasības iesniegšanu tiesā. Tiesas parasti uzdod atbildētājam kā zaudējušajai pusei pilnībā atlīdzināt tiesas nodevas, ko kā avansu ir iemaksājis

⁶¹ Dati, kas attiecas uz 2020. gadā spēkā esošajiem ienākumu sliekšņiem, ir savākti, izmantojot Eiropas Advokatūru un juristu biedrību padomes (CCBE) locekļu atbildes uz anketas jautājumiem, kuras pamatā ir šāds scenārijs: patērētāja strīds starp fizisku personu un uzņēmumu (norādītas divas dažādas prasības vērtības: 6000 EUR un Eurostat nabadzības riska sliekšnis katrā dalībvalstī).

prasītājs, kurš ir uzvarējis strīdā. 27. attēlā ir redzams tiesvedības uzsākšanai nepieciešamais tiesas nodevas apmērs konkrētā komercietā par strīdu starp diviem uzņēmumiem, t. i., pārrobežu tiesvedībā komercietā par līguma izpildi, ja prasības vērtība ir 20 000 EUR.

27. attēls. Tiesas nodeva par tiesvedības sākšanu konkrētā komercietā, 2021. gads (*) (EUR)
(avots: Eiropas Komisija kopā ar CCBE (62)).

(*) *Kipra, Luksemburga, Malta, Polija, Rumānija*: 2020. gada dati. *Grieķija, Spānija*: par tiesas nodevu atgūšanu tiek lemts katrā lietā atsevišķi. *Ungārija*: uzvarējušī puse nevar pilnībā atgūt tiesas nodevas.

Tā ir izplatīta prakse, ka kreditoram jāveic priekšapmaksu par sava advokāta pakalpojumiem ne tikai par tiesvedības stadiju, bet arī pirmstiesas stadijā. Attiecībā uz atlīdzināšanu lielākā daļa dalībvalstu piemēro noteikumu, saskaņā ar kuru zaudējušajai pusei ir jāsedz ne tikai savas, bet arī uzvarējušās puses juridiskās izmaksas. Šis noteikums attur no tādu lietu izskatīšanas, kurās ir mazas izredzes uzvarēt, bet mudina iesniegt prasības gadījumos, kad ir liela iespēja procesā uzvarēt. 28. attēlā ir redzama summa, kas tiesai konkrētas komercietas scenārijā būtu jāpiespiež par labu uzvarējušajam prasītājam (sk. 62. zemsvītras piezīmi).

Var izšķirt trīs galvenās nodevu sistēmas:

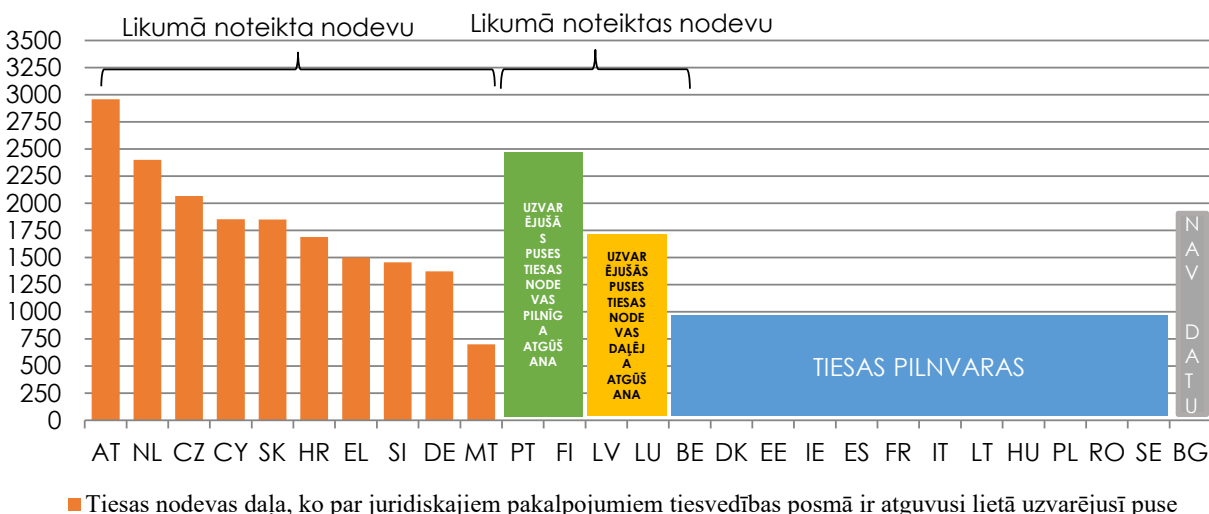
1) dalībvalstīs ar likumā noteiktas nodevas sistēmu maksas par juridiskiem pakalpojumiem atlīdzināšana ir atkarīga no likumā noteiktās nodevas par advokāta konkrēti veikto darbu, kas dažādās dalībvalstīs būtiski atšķiras;

⁶² Dati ir savākti, izmantojot Eiropas Advokatūru un juristu biedrību padomes (CCBE) locekļu atbildes uz anketas jautājumiem, kuras pamatā ir iepriekš aprakstītais scenārijs. CCBE locekļi tika lūgti sniegt informāciju par tiesas nodevu, kas šajā scenārijā ir jāmaksā par prasības iesniegšanu.

2) dalībvalstīs, kurās nav likumā noteiktas nodevas sistēmas, maksu par juridiskiem pakalpojumiem atlīdzina pilnībā (Portugāle, Somija) vai daļēji (Latvija, Luksemburga);

3) vairākās dalībvalstīs par atlīdzināšanu katrā konkrētajā lietā lemj tiesa.

28. attēls. Maksas par juridiskiem pakalpojumiem atgūstamība tiesvedībā komercietā, 2021. gads (*) (EUR) (avots: Eiropas Komisija kopā ar Eiropas Advokatūru un juristu biedrību padomi (CCBE) ⁽⁶³⁾)

(*) Šajā attēlā maksā par juridiskajiem pakalpojumiem nav iekļautas kancelejas izmaksas un PVN, ja tas jāmaksā. Scenārijā paredzētā hipotētiskā maksa par juridiskajiem pakalpojumiem tiesvedības stadijā ir 1650 EUR. Pilnīga atgūšana sistēmās, kurās nav likumā noteiktas nodevas, nozīmē, ka ir iespējams atgūt šo summu (1650 EUR). Dalībvalstīs, kurās ir iespējama daļēja atgūšana (Latvija, Luksemburga), ir sarindotas pēc atgūstamās maksas par juridiskiem pakalpojumiem (no augstākā apjoma uz zemāko; summas ir 2200–660 EUR). Šajā attēlā nav iekļauta informācija attiecībā uz maksas par juridiskiem pakalpojumiem atgūstamību pirmstiesas stadijā, jo tā nav paredzēta visās dalībvalstīs. **Itālija:** pastāv likumā noteikta nodeva (šajā scenārijā — 3235 EUR), taču tiesa var noteikt atlīdzinājumu noteikta diapazona ietvaros. **Lietuva:** tiesa pieņem lēmumu, ņemot vērā Tieslietu ministrijas norādījumus. Maksimālā summa scenārijā būtu 3350 EUR. **Ungārija:** ir divi scenāriji: tiesa varētu likt uzvarējušajai pusei pilnībā atgūt maksu par juridiskajiem pakalpojumiem, pamatojoties uz advokāta un klienta vienošanos saistībā ar maksu par juridiskajiem pakalpojumiem; tiesa varētu ņemt vērā likumā noteiktās nodevas sistēmu un likt uzvarējušajai pusei tikai daļēji atgūt maksu par juridiskajiem pakalpojumiem, neraugoties uz vienošanos starp advokātu un klientu. **Malta:** Maltā jēdziens “maksa par juridiskajiem pakalpojumiem stundā” nepastāv, un atlīdzinājumu nosaka, balstoties uz prasības vērtību. **Austrija:** scenārijs Austrijas atlīdzināšanas sistēmai nav piemērojams pilnībā. **Polija:** minimālā nodevas summa ir noteikta likumā, un tā ir atkarīga no strīda priekšmeta

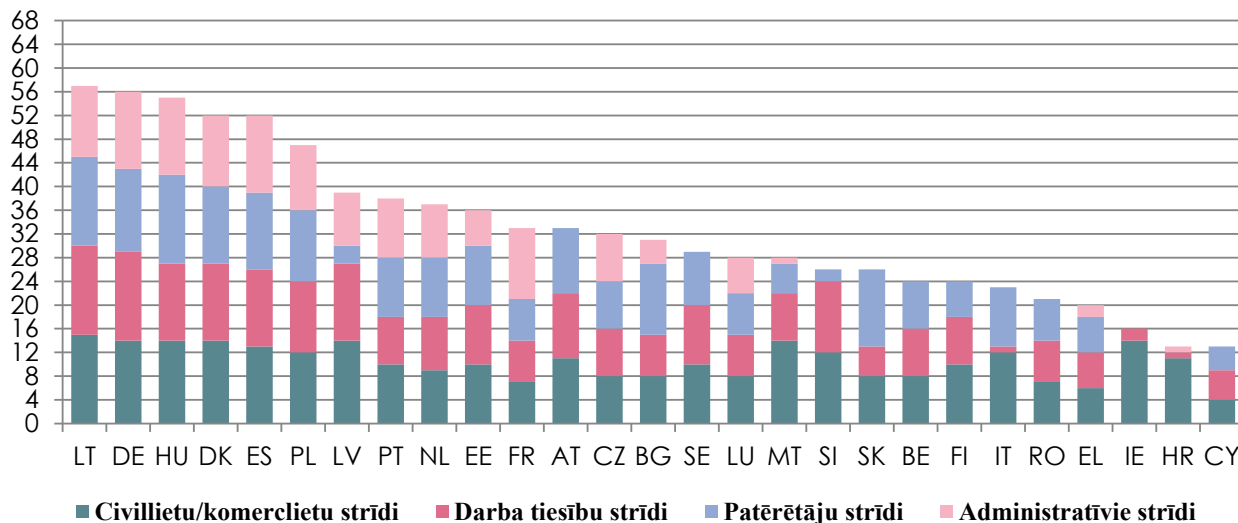
⁶³ Dati ir savākti, izmantojot CCBE locekļu sniegtās atbildes aptaujas anketā par tādu pašu scenāriju kā 27. attēlā (sk. 62. zemsvītras piezīmi). Maksas par juridiskajiem pakalpojumiem aprēķināšanas vajadzībām tika izmantots šāds scenārijs: uzņēmums, kas vēlas panākt līguma izpildi, ir noslēdzis līgumu ar specializētu un pieredzējušu advokātu. Advokāts veica šādu darbu: pirmstiesas stadijā: trīs darba stundas, izstrādāts viens dokuments, maksa par juridiskajiem pakalpojumiem stundā ir 200 EUR (kopā 600 EUR); tiesvedības stadijā: 11 darba stundas, izstrādāti trīs dokumenti, divas tiesas sēdes, neto maksa par juridiskajiem pakalpojumiem stundā ir 200 EUR (kopā 2200 EUR). CCBE locekļi tika lūgti sniegt informāciju attiecībā uz a) likumā noteikto nodevu, kas paredzēta par pirmstiesas/tiesvedības stadijā veikto darbu, ja šāda nodeva ir, un b) maksas par juridiskajiem pakalpojumiem summu, kuras atlīdzināšanu tiesa pamatoti varētu uzdot zaudējušajai pusei. (Hipotētiskā maksa par juridiskajiem pakalpojumiem stundā ir mainīta salīdzinājumā ar 2020. gada ES rezultātu apkopojumu tiesiskuma jomā, tādēļ atbildes nav salīdzināmas).

vērtības. Tiesa varētu nolemt atcelt nodevu vai likt samaksāt minimālo maksu (ja maksa tiek palielināta īpašu apstākļu dēļ, kā noteikts attiecīgajos tiesību aktos).

– Strīdu alternatīvas izšķiršanas metožu pieejamība –

29. attēlā ir atspoguļots dalībvalstu veiktais darbs nolūkā veicināt un sekmēt strīdu alternatīvas izšķiršanas (SAI) metožu brīvprātīgu izmantošanu. Tās var atšķirties atkarībā no tiesību jomas ⁽⁶⁴⁾.

29. attēls. SAI metožu izmantošanas veicināšana un sekmēšana, 2021. gads (*) (avots: Eiropas Komisija ⁽⁶⁵⁾)

(*) Maksimālais iespējamais rezultāts: 68 punkti. Kopējo rādītāju pamatā ir šādi rādītāji: 1) tīmekļa vietne, kas sniedz informāciju par SAI; 2) mediju reklāmas kampaņas; 3) brošūras plašai sabiedrībai; 4) tiesas nodrošinātas īpašas informatīvas sesijas par SAI pēc pieprasījuma; 5) tiesas SAI/starpniecības koordinators; 6) SAI izmantošanas izvērtējumu publicēšana; 7) SAI izmantošanas statistikas datu publicēšana; 8) ar juridisko palīdzību daļēji vai pilnībā segtas SAI radušās izmaksas; 9) tiesas nodevu, tostarp zīmognodevas, pilnīga vai daļēja atmaksāšana, ja SAI ir sekmīga; 10) nav prasības attiecībā uz advokātu SAI procedūrās; 11) tiesnesis var darboties kā starpnieks; 12) pušu panāktā vienošanās kļūst izpildāma tiesā; 13) iespēja ierosināt tiesvedību / iesniegt prasību un iesniegt dokumentārus pierādījumus tiešsaistē; 14) puses var elektroniski informēt par procedūras sākšanu un dažādiem procedūru posmiem; 15) iespēja tiešsaistē samaksāt piemērojamās maksas; 16) tehnoloģijas (mākslīgā intelekta lietojumprogrammas, tērzēšanas boti) izmantošana, lai atvieglotu strīdu iesniegšanu un izšķiršanu, un 17) citi līdzekļi. Par katru no šiem 17 rādītājiem tiek piešķirts 1 punkts katrā tiesību jomā. **Īrija:** administratīvās lietas pieder pie civillietu un komerclietu kategorijas. **Griekija:** SAI pastāv publiskā iepirkuma procedūrā, kas norisinās administratīvajās apelācijas tiesās. **Spānija:** SAI ir obligāta lietās, kas saistītas ar darba tiesībām. **Portugāle:** civillietu/komerclietu strīdos tiesas nodevas tiek atmaksātas tikai mirtiesnešu gadījumā. **Slovākija:** Slovērijas tiesiskā kārtība neatbalsta SAI izmantošanu administratīviem mērķiem. **Somija:** patērētāju tiesību un darba strīdi arī tiek uzskatīti par civillietām. **Zviedrija:** tiesnešiem ir procesuāla rīcības brīvība attiecībā uz SAI. Tiesnesim ir obligāts uzdevums censties panākt izlīgumu, ja vien tas lietas specifikas dēļ nav nepiemēroti.

– Īpaši pasākumi tiesu iestāžu pieejamībai personām ar invaliditāti –

ES un visām tās dalībvalstīm kā ANO Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ⁽⁶⁶⁾ pusēm ir pienākums nodrošināt personām ar invaliditāti faktisku vienlīdzīgu piekļuvi tiesu iestādēm,

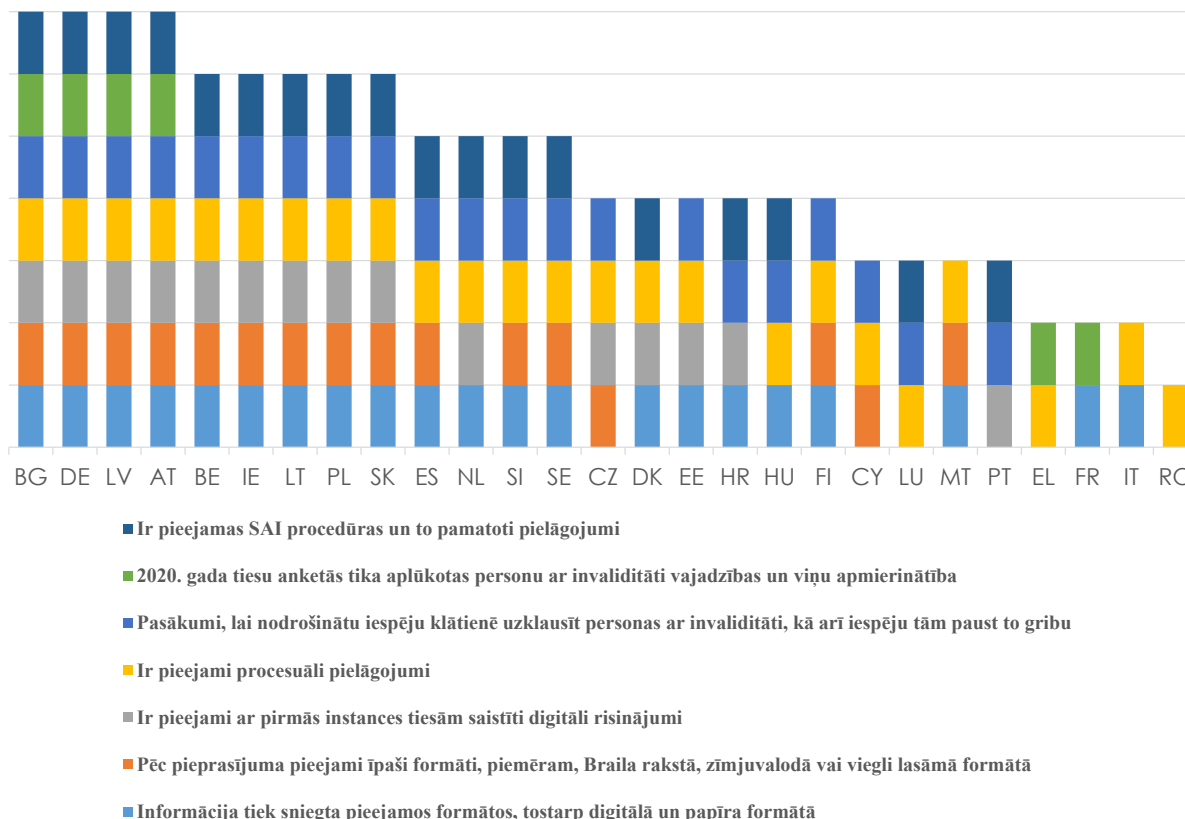
⁶⁴ SAI izmantošanas veicināšanas un sekmēšanas metodes neietver obligātas prasības izmantot SAI pirms došanās uz tiesu, jo šādas prasības raisa bažas par to atbilstību tiesībām uz efektīvu tiesību aizsardzību tiesas priekšā, kas nostiprinātas ES Pamattiesību hartā.

⁶⁵ Dati par 2021. gadu vākti sadarbībā ar valstu tiesu sistēmu kontaktpersonu grupu.

⁶⁶ <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html>

nodrošinot pienācīgus pielāgojumus līdztiesības un nediskriminācijas nolūkā. Valstīm būtu arī jānodrošina pieejamība, tostarp saziņa un informācija, kā arī atkārtoti jāapstiprina to tiesības uz vienlīdzīgu atzišanu likuma priekšā. 30. attēlā ir parādīti īpaši pasākumi šajā sakarā, piemēram, informācijas pieejamība pieejamos formātos, konkrētu formātu pieejamība pēc pieprasījuma vai digitālo risinājumu pieejamība personām ar invaliditāti civillietās un komerclietās, administratīvajās lietās un krimināllietās pirmās instances tiesās.

30. attēls. Īpaši pasākumi tiesu iestāžu pieejamībai personām ar invaliditāti, 2021. gads
(avots: Eiropas Komisija ⁽⁶⁷⁾)

– Tiesu iestāžu kontrole pār valsts pārvaldi ar uzņēmējdarbību saistītos scenārijos –

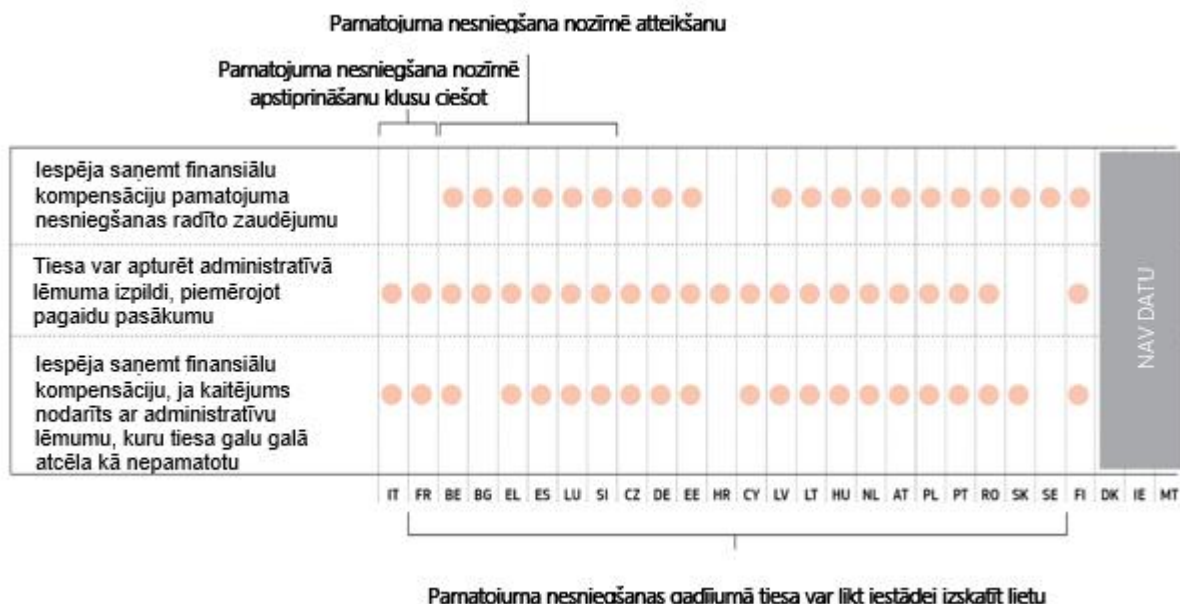
Pirmo reizi 2022. gada ES rezultātu apkopojumā tiesiskuma jomā ir sniegts pārskats par atsevišķām tiesiskajām garantijām attiecībā uz administratīvo iestāžu darbību vai bezdarbību ar uzņēmējdarbību saistītos scenārijos⁶⁸. Attiecīgās garantijas ietver administratīvo lēmumu un

⁶⁷ Dati par 2021. gadu vākti sadarbībā ar valstu tiesu sistēmu kontaktpersonu grupu.

⁶⁸ Pirmajā scenārijā ar ekspropriāciju saistītās tiesvedības laikā iestādes izdod rīkojumu kalnrūpniecības uzņēmumam nekavējoties pārtraukt ieguvu; tās atsauca uz agrākām sūdzībām, ko iesnieguši kaimiņos esošā ciemata māju īpašnieki un ko kalnrūpniecības uzņēmums jau ir atrisinājis. Ja uzņēmums ievērotu administratīvo lēmumu, tam katru dienu rastos peļņas zaudējumi 8000 EUR apmērā. Uzņēmums apstrīd administratīvo lēmumu tiesā, kas galu galā atceļ lēmumu kā nepamatotu. Otrajā scenārijā dalībvalstī “B” reģistrēts uzņēmums iesniedz dalībvalsts “A” kompetentajai iestādei lūgumu atļaut būvēt 800 kvadrātmetru mazumtirdzniecības veikalu dalībvalsts “A” galvaspilsētā. Uzņēmums nesāņem atbildi no attiecīgās iestādes tiesību aktos noteiktajā termiņā vai termiņā, kas

pagaidu pasākumu pārskatīšanu tiesā vai iespēju saņemt finansiālu kompensāciju iestādes klusēšanas vai nepamatota lēmuma gadījumā. Visas šīs garantijas veicina tiesu sistēmas kvalitāti, kas ir īpaši svarīga uzņēmējdarbības un ieguldījumu videi un vienotā tirgus darbībai.

31. attēls. Tiesiskās garantijas attiecībā uz administratīvo iestāžu lēmumiem vai bezdarbību, 2021. gads (*) (avots: Eiropas Komisija (69))

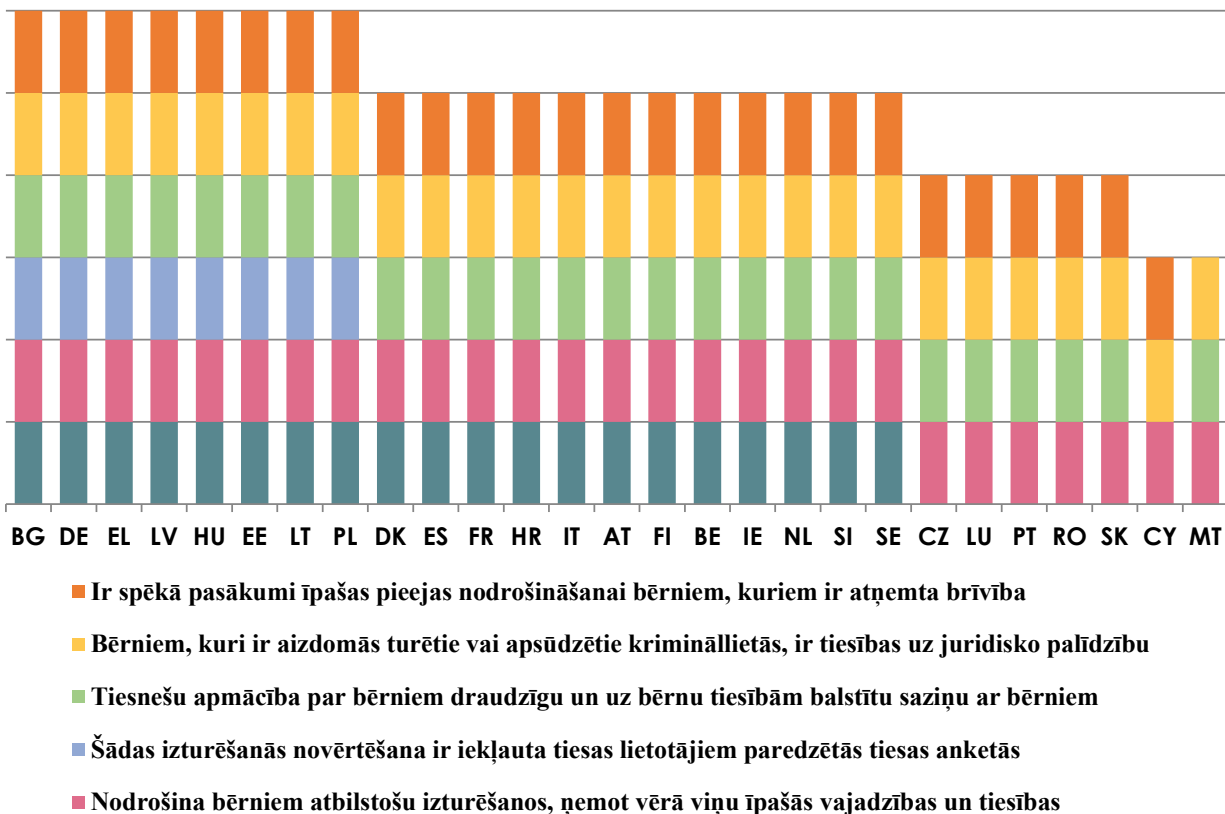
šķiet saprātīgs atbildes sniegšanas termiņš (iestādes klusēšanas periods). Visbeidzot, attēlā ir analizēts, vai uzņēmums var pieprasīt no kompetentās iestādes finansiālu kompensāciju par zaudējumiem, kas tam radušies sakarā ar kavēšanos (iestādes klusēšanas periods) pirms būvatļaujas izsniegšanas (pieņemot, ka būvatļauja galu galā ir piešķirta).

⁶⁹ Dati par 2021. gadu vākti sadarbībā ar valstu tiesu sistēmu kontaktpersonu grupu.

– Bērniem draudzīga tiesu sistēma –

2022. gada ES rezultātu apkopojumā tiesiskuma jomā salīdzinājumā ar iepriekšējiem izdevumiem ir veikta padziļināta bērniem draudzīgas tiesu sistēmas analīze. 32. attēlā ir parādīti dažādie pasākumi dalībvalstīs, kas tiesu sistēmu padara piemērotāku bērnu vajadzībām. 33. attēlā ir aplūkoti īpaši pasākumi, kas pieejami, ja bērns ir iesaistīts kā cietušais vai aizdomās turētā / apsūdzētā persona.

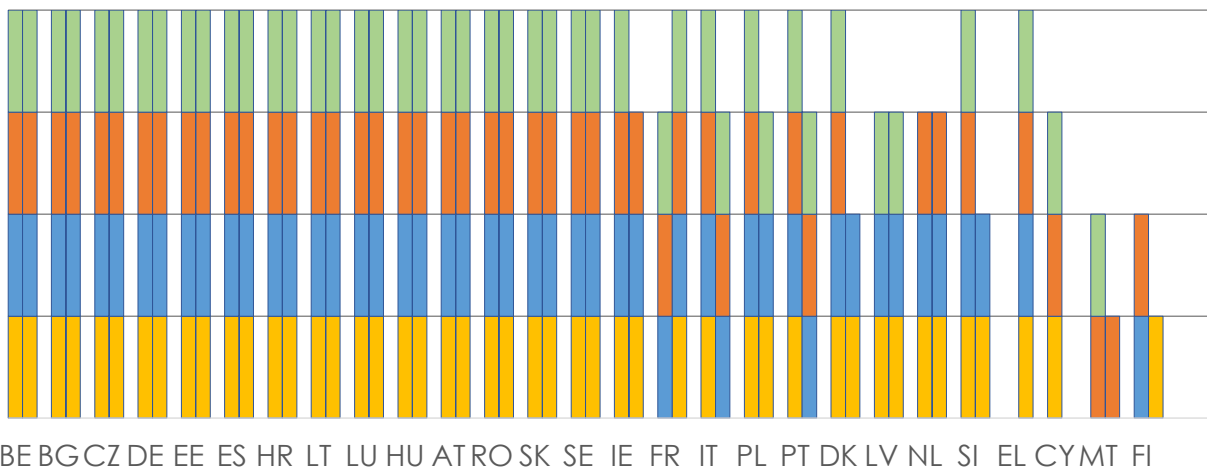
32. attēls. Īpaši pasākumi bērniem draudzīgai tiesvedībai, 2021. gads (*) (*Civiltiesības un krimināllietas / juridiskā tiesvedība un administratīvais process*), (avots: Eiropas Komisija ⁽⁷⁰⁾)

(*) Bērni ir personas, kas jaunākas par 18 gadiem. Maltas dati par tiesnešu apmācību attiecas uz 2020. gadu.

⁷⁰ Dati par 2021. gadu vākti sadarbībā ar valstu tiesu sistēmu kontaktpersonu grupu un Eiropas Tiesiskās apmācības tīklu.

33. attēls. Īpaši pasākumi bērniem draudzīgai tiesvedībai gadījumos, kad bērni ir iesaistīti kā cietušie, aizdomās turētie vai apsūdzētie, 2021. gads (*) (avots: Eiropas Komisija ⁽⁷¹⁾)

Attiecībā uz katru dalībvalsti divas kolonnas atspoguļo bērnu līdzdalību šādā statusā (no kreisās uz labo):

1. cietušie

2. aizdomās turētās vai apsūdzētās personas

- Bērnu nopratināšanas audiovizuāla ierakstīšana
- Bērni tiek uzklausi bērniem draudzīgā īpaši pielāgotā vidē un var faktiski piedalīties tiesas sēdē
- Bērniem tiek nodrošināta bērniem draudzīga informācija par viņu tiesībām un tiesvedību
- Bērniem sniedz atbalstu advokāts (vienmēr vai nepieciešamības gadījumā)

(*) Bērni ir personas, kas jaunākas par 18 gadiem.

3.2.2. Resursi

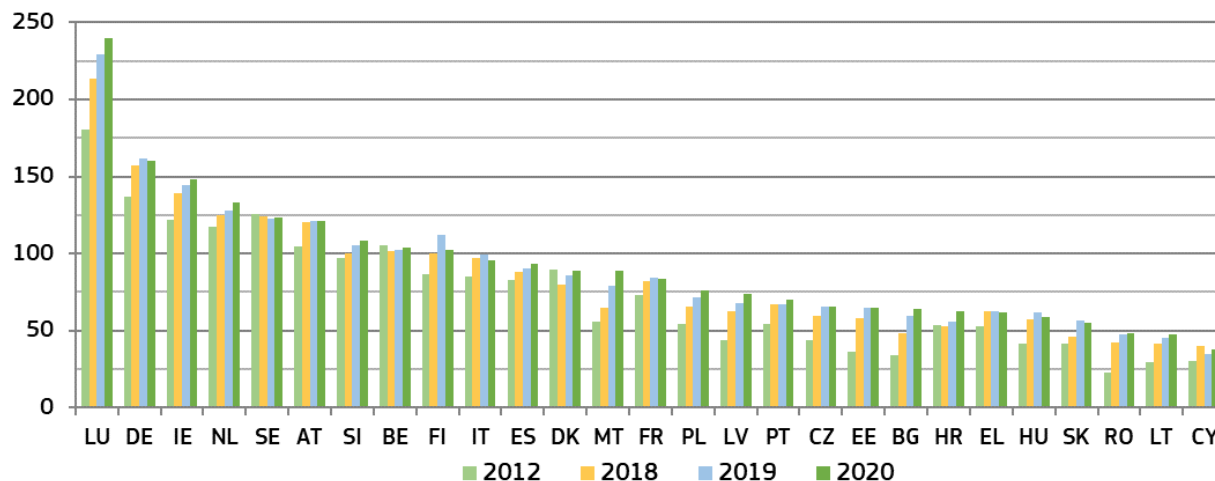
Tiesu sistēmas pienācīgai darbībai ir nepieciešami pietiekami resursi, tostarp ieguldījumi fiziskajā un tehniskajā infrastruktūrā, un labi kvalificēts, apmācīts un pienācīgi apmaksāts visu kategoriju personāls. Tiesvedības un nolēmumu kvalitātei var kaitēt atbilstošu telpu un aprīkojuma trūkums vai tāda personāla trūkums, kam ir vajadzīgā kvalifikācija, prasmes un piekļuve pastāvīgai apmācībai.

– *Finanšu resursi* –

Turpmākajos attēlos ir norādīti faktiskie valdības izdevumi par tiesu sistēmas darbības nodrošināšanu (izņemot cietumus), izteikti gan uz vienu iedzīvotāju (34. attēls), gan kā daļa no iekšzemes kopprodukta (IKP) (35. attēls).

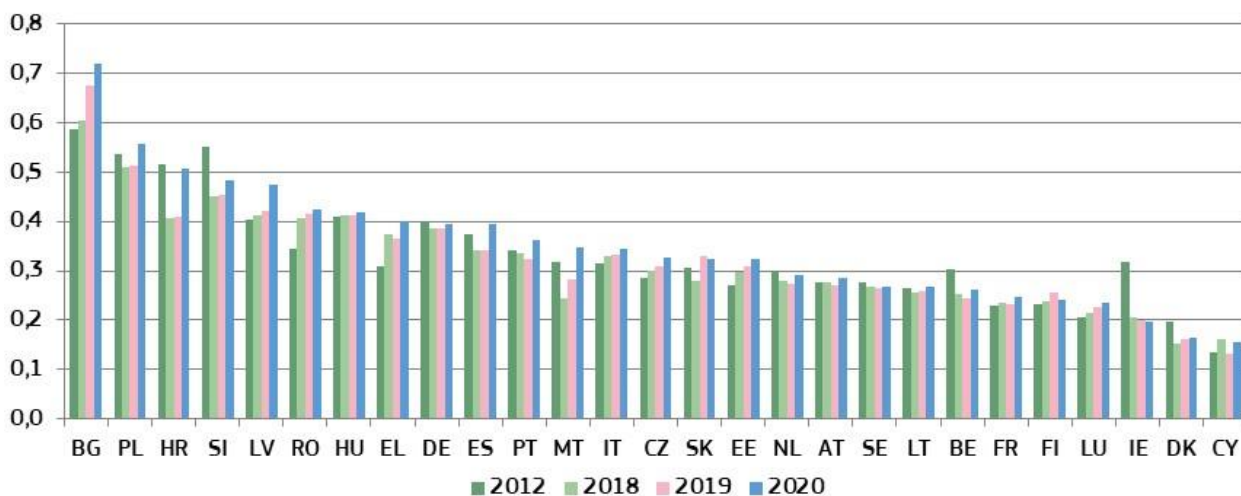
⁷¹ Dati par 2021. gadu vākti sadarbībā ar valstu tiesu sistēmu kontaktpersonu grupu.

34. attēls. Vispārējās valdības kopējie izdevumi tiesām uz vienu iedzīvotāju (EUR), 2012. un 2018.–2020. gads (*) (avots: Eurostat)

(*) Dalībvalstis sarindotas atbilstīgi izdevumu apjomam 2020. gadā (no vislielākajiem līdz vismazākajiem). Šādi dati ir provizoriski: Vācija (2018.–2020. gads), Spānija (2020. gads), Francija (2019.–2020. gads), Itālija (2020. gads) un Portugāle (2020. gads).

35. attēls. Vispārējās valdības kopējie izdevumi tiesām, izsakot tos procentos no IKP, 2012. un 2018.–2020. gads (*) (avots: Eurostat)

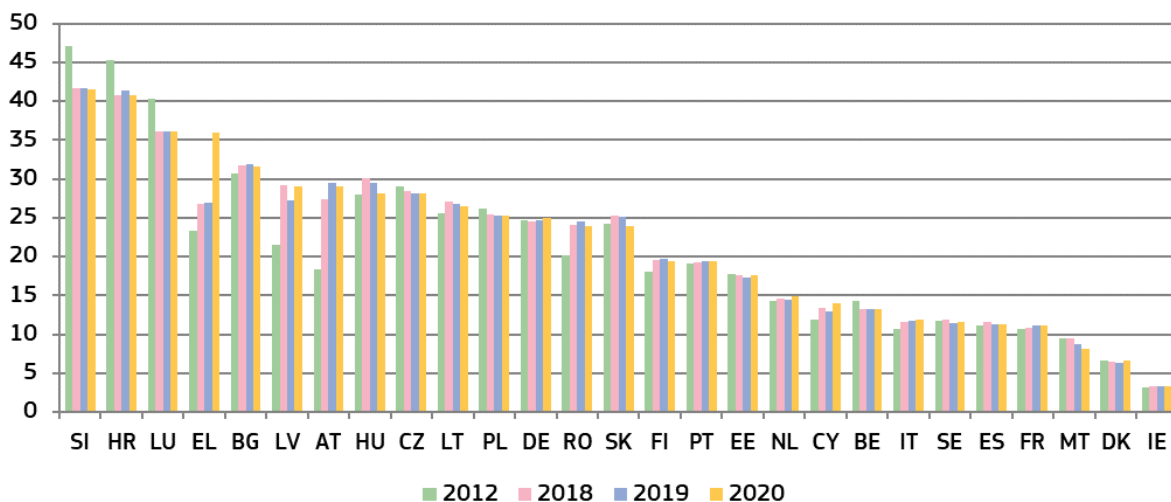

(*) Dalībvalstis sarindotas atbilstīgi izdevumu apjomam 2020. gadā (no vislielākajiem līdz vismazākajiem). Šādi dati ir provizoriski: Vācija (2018.–2020. gads), Spānija (2020. gads), Francija (2019.–2020. gads), Itālija (2020. gads) un Portugāle (2020. gads).

– Cilvēkresursi –

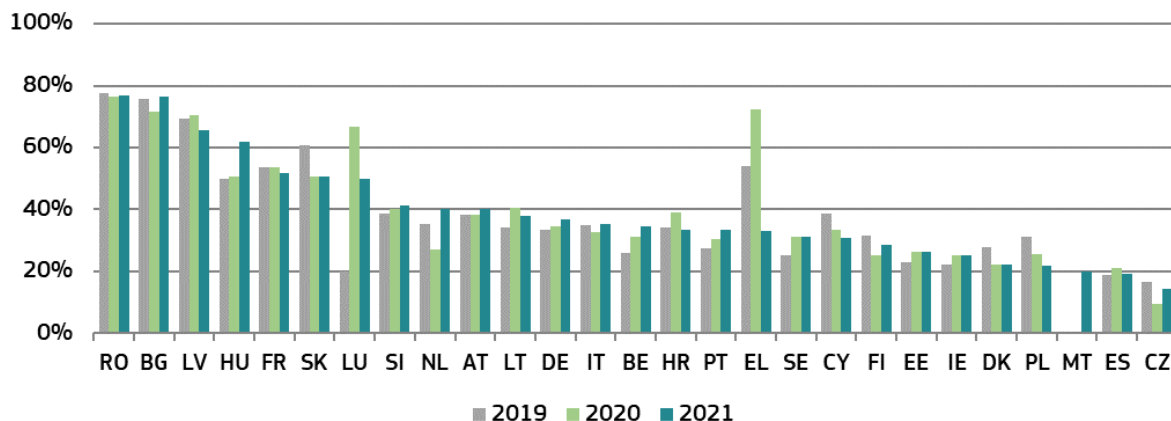
Atbilstoši cilvēkresursi ir būtiski tiesu sistēmas kvalitātei. Daudzveidība tiesnešu aprindās, tai skaitā dzimumu līdzsvars, nodrošina papildu zināšanas, prasmes un pieredzi, kā arī atspoguļo reālo situāciju sabiedrībā.

36. attēls. Tiesnešu skaits, 2012. un 2018.–2020. gads (*) (uz 100 000 iedzīvotāju) (avots: Eiropas Padomes Tiesu sistēmas efektivitātes komisijas (CEPEJ) pētījums)

(*) Atbilstoši CEPEJ metodikai šajā kategorijā ietilpst tiesneši, kuri strādā pilnu slodzi. Tā neaptver tiesas sekretārus (Rechtspfleger), kuri ir dažās dalībvalstīs. **Austrija:** dati par administratīvajām tiesām ir iekļauti datu kopumā kopš 2016. gada. **Grieķija:** kopš 2016. gada dati par profesionālo tiesnešu skaitu ietver visu rangu krimināltiesnešus un civillietu tiesnešus, kā arī administratīvos tiesnešus. **Itālija:** nav ņemtas vērā reģionālās revīzijas komisijas, vietējās nodokļu komisijas un kara tiesas. Administratīvās tiesas tiek ņemtas vērā kopš 2018. gada.

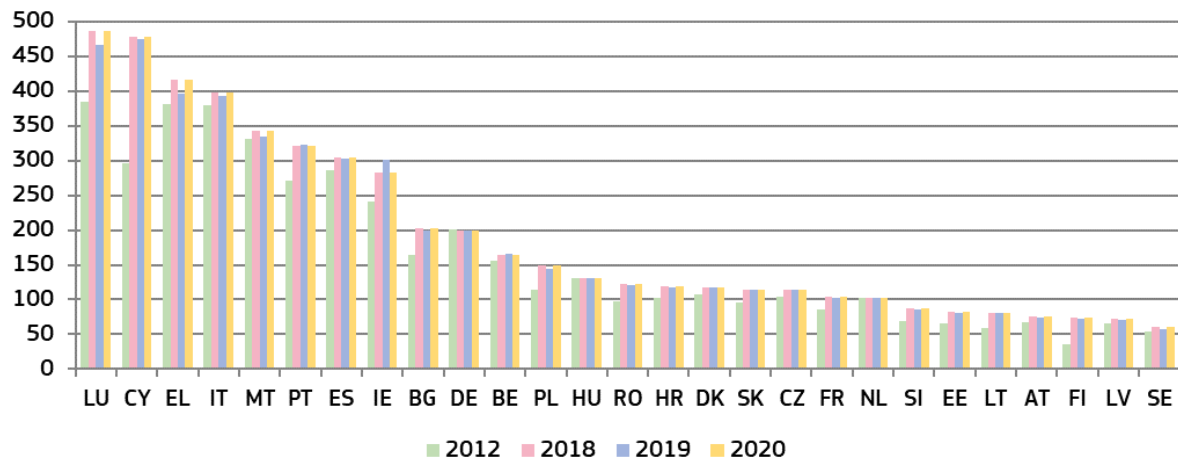
37. attēls. Profesionālo Augstākās tiesas tiesnešu sieviešu īpatsvars 2019.–2021. gadā (*) (avots: Eiropas Komisija (⁷²))

(*) Dati ir sakārtoti pēc 2020. gada vērtībām no vislielākajām līdz vismazākajām. **Malta:** 2019. un 2020. gadā augstākajā tiesā nebija sieviešu.

⁷² Eiropas Dzimumu līdztiesības institūts, dzimumu statistikas datubāze: https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/indicator/wmidm_jud_natert_wmid_natert_supert/datatable.

38. attēls. Advokātu skaits, 2012. un 2018.–2020. gads (*) (uz 100 000 iedzīvotāju) (avots: Eiropas Padomes Tiesu sistēmas efektivitātes komisijas (CEPEJ) pētījums)

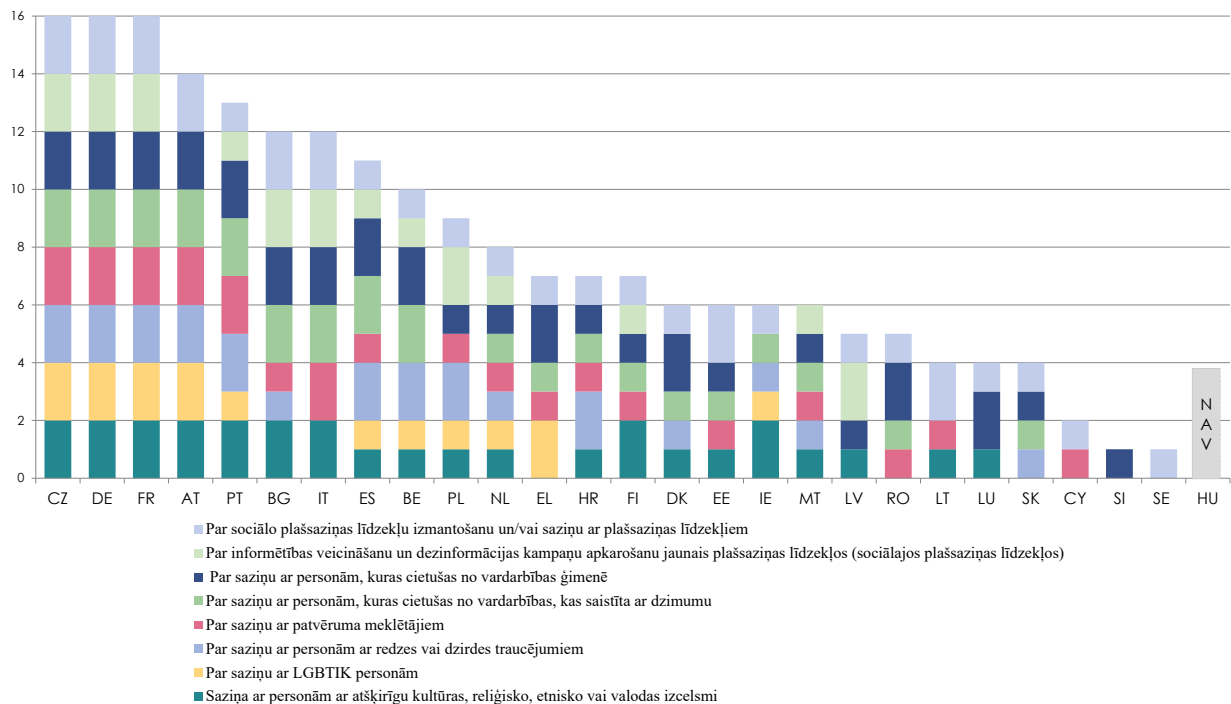

(*) Saskaņā ar CEPEJ metodiku advokāts ir persona, kas atbilstīgi valsts tiesību aktiem ir kvalificēta un pilnvarota uzstāties un rīkoties savu klientu vārdā; praktizēt advokāta profesiju; ierasties tiesā vai konsultēt un pārstāvēt savus klientus juridiskos jautājumos (Eiropas Padomes Ministru komitejas Ieteikums Rec (2000)21 par brīvību strādāt advokāta profesijā). **Vācija:** netiek nošķirtas dažādas juristu grupas, piemēram, juriskonsulti un advokāti. **Somija:** kopš 2015. gada norādītais advokātu skaits ietver gan privātajā, gan publiskajā sektorā strādājošo advokātu skaitu.

– Apmācība –

Tiesiskā apmācība sniedz būtisku ieguldījumu tiesas nolēmumu, kā arī iedzīvotājiem sniegto tiesu pakalpojumu kvalitātes nodrošināšanā. Turpmāk sniegtie dati aptver tiesisko apmācību plašā jomu klāstā, tostarp saziņā ar pusēm un presi un tiesnešu prasmju jomā.

39. attēls. Saziņas apmācības pieejamība tiesnešiem, 2021. gads (*) (avots: Eiropas Komisija (73))

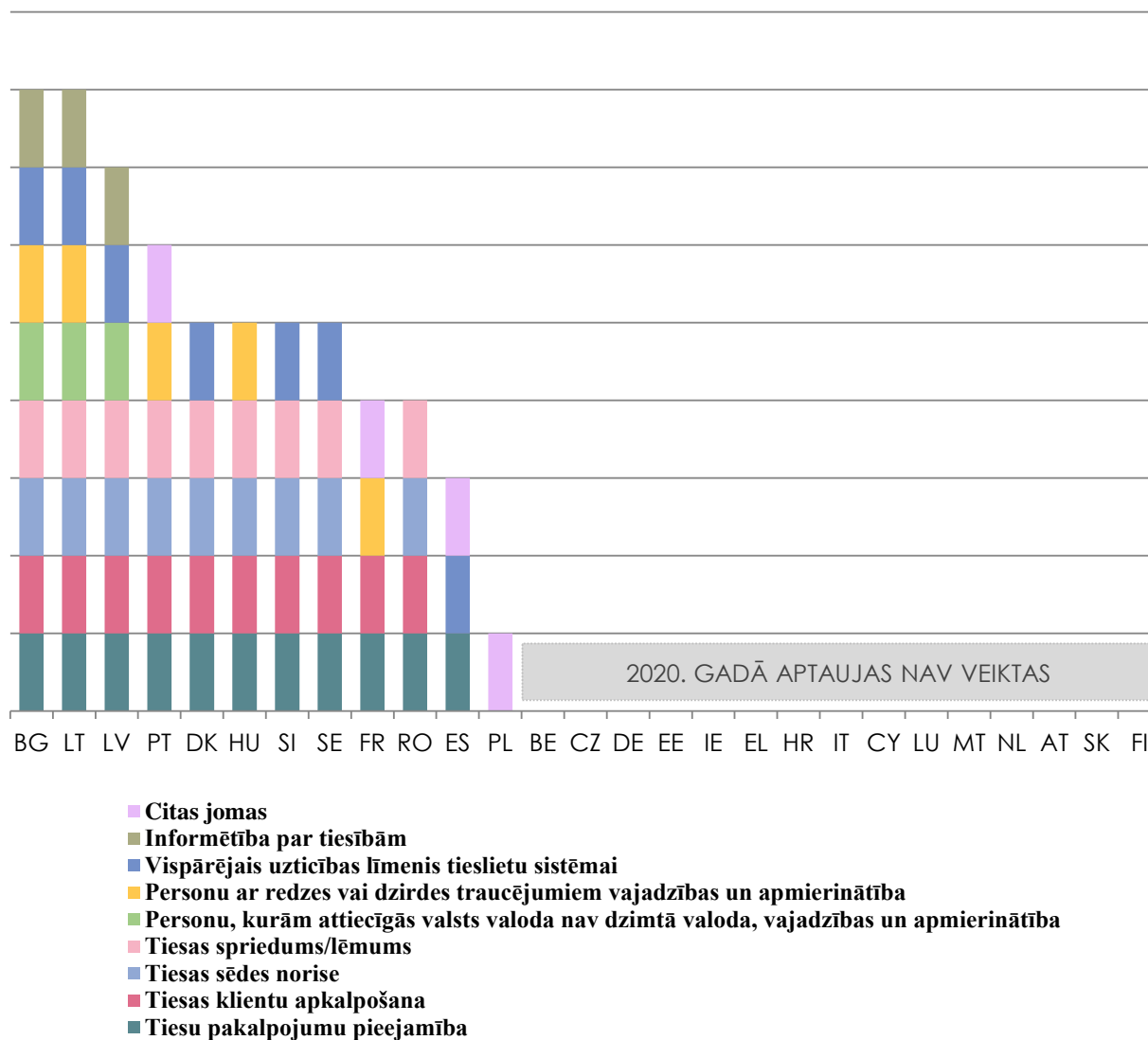
(*) Maksimālais iespējamais rezultāts: 16 punkti. Dalībvalstīm piešķirts 1 punkts, ja tās nodrošina sākotnēju apmācību, un 1 punkts, ja tās nodrošina pastāvīgu apmācību (maksimālais iespējamais rezultāts ir 2 punkti par katru apmācības veidu). **Malta:** 2020. gada dati.

⁷³ Dati par 2021. gadu vākti sadarbībā ar Eiropas Tiesiskās apmācības tīklu.

3.2.3. Novērtēšanas rīki

Regulāra izvērtēšana varētu uzlabot tiesu sistēmas reaģētspēju uz esošajām un nākotnes problēmām, tādējādi uzlabojot tās kvalitāti. Aptaujas (40. attēls) ir būtiskas tiesu sistēmas darbības izvērtējumam no praktizējošo juristu un tiesu pakalpojumu lietotāju viedokļa.

40. attēls. Tiesu pakalpojumu lietotāju vai praktizējošu juristu aptauju temati, 2019. gads
 (*) (avots: Eiropas Komisija ⁽⁷⁴⁾)

(*) Dalībvalstīm tika piešķirts 1 punkts par katru norādīto aptaujas tematu neatkarīgi no tā, vai aptauja veikta valsts, reģionālā vai tiesas līmenī. "Citi jautājumi" ietver tiesvedības pušu aptauju attiecībā uz viņu viedokli par jauniem veidiem, kā uzlabot klientu apkalpošanas kvalitāti tiesās un tiesu pakalpojumu pieejamību (**Francija**), tiesnešu aptauju par tādiem tematiem kā tiesu sistēmas vispārējā situācija, viņu funkcijas un tiesu sistēmas neatkarība (**Spānija**), palīdzību noziedzīgiem cietušajiem (**Polija**), tiesu vispārējiem aspektiem un to darbību, piekļuvi informācijai par tiesām, tiesu iestādēm, tiesnesim, kas atbildīgs par procesu, resursiem, lojalitāti (**Portugāle**).

⁷⁴ Dati par 2019. gadu vākti sadarbībā ar valstu tiesu sistēmu kontaktpersonu grupu.

3.2.4. Digitalizācija

Informācijas un komunikācijas tehnoloģiju (IKT) izmantošana var stiprināt dalībvalstu tiesu sistēmas un padarīt tās pieejamākas, efektīvākas, noturīgākas un gatavākas esošo un nākotnes problēmu risināšanai. Covid-19 pandēmija arī nelabvēlīgi skāra valstu tiesu sistēmas un uzsvēra vairākas problēmas, kas ietekmē tiesu darbību. Tajā pašā laikā tā parādīja, ka valstu tiesu sistēmām ir jāturpina pilnveidot to digitalizācija.

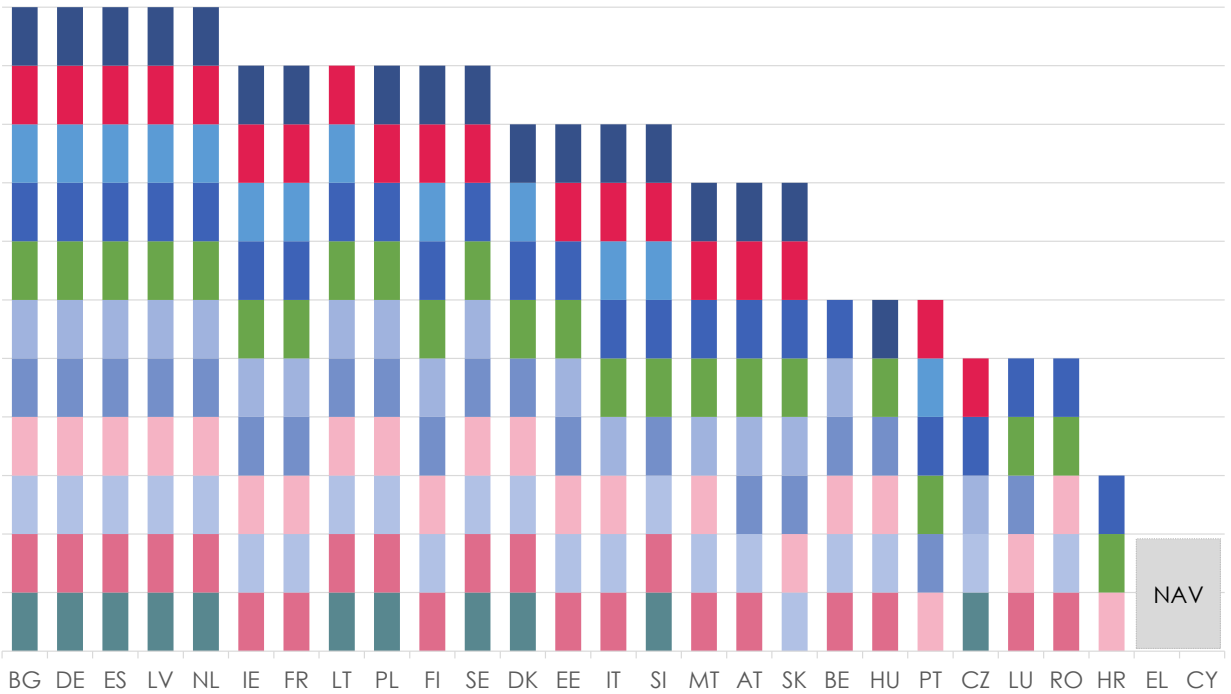
ES rezultātu apkopojuma tiesiskuma jomā iepriekšējos izdevumos bija sniegti salīdzinoši dati par dažiem IKT aspektiem tiesu sistēmās. Kā norādīts Komisijas 2020. gada 2. decembra paziņojumā par tieslietu sistēmu digitalizāciju Eiropas Savienībā ⁽⁷⁵⁾, rezultātu apkopojums ir būtiski paplašināts ar papildu datiem par digitalizāciju dalībvalstīs. Tam būtu jāļauj padziļināti uzraudzīt progresu jomas un neatrisinātās problēmas.

Lai tiesu sistēma būtu iedzīvotājiem ērta, ir jānodrošina, ka informācija par valstu tiesu sistēmām ir ne tikai viegli pieejama, bet arī ir pielāgota konkrētām sabiedrības grupām, kurām citādi būtu grūtības piekļūt informācijai. 41. attēlā ir parādīta tiešsaistes informācijas un īpašu publisko pakalpojumu pieejamība, kas var palīdzēt cilvēkiem piekļūt tiesu iestādēm.

41. attēls. Ar tiesu sistēmu saistītas informācijas pieejamība plašai sabiedrībai, 2021. gads
(* (avots: Eiropas Komisija ⁽⁷⁶⁾))

⁷⁵ Sk. Komisijas paziņojumu Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Tieslietu sistēmu digitalizācija Eiropas Savienībā: Iespēju rīkkopa” COM(2020) 710 un pievienoto dokumentu SWD(2020) 540.

⁷⁶ Dati par 2021. gadu vākti sadarbībā ar valstu tiesu sistēmu kontaktpersonu grupu.

■ **Personas, kurām attiecīgās valsts valoda nav dzimtā valoda: tīmekļa vietnes, kurās sniegta informācija par tieslietu sistēmu**

■ **Kompensācija cietušajiem: tīmekļa vietnes ar skaidri redzamu un saprotamu informāciju par to, kā piekļūst esošajām shēmām**

■ **Juridiskā palīdzība: interaktīva tiešsaistes simulācija atbilstības novērtēšanai**

■ **Juridiskā palīdzība: informācija par piekļuvi tīmekļa vietnēs ar skaidri redzamu un saprotamu informāciju**

■ **Tiesas nodevas: tīmekļa vietnes ar skaidri redzamu un saprotamu informāciju par tiesas nodevām un atbilstību to samazināšanai**

■ **Juridiskās vajadzības: tīmekļa vietnes ar kontaktinformāciju par citām organizācijām ārpus esošās juridiskās palīdzības sistēmas**

■ **Iedzīvotāju procesuālās tiesības: tīmekļa vietnes ar skaidri redzamu un saprotamu informāciju**

■ **Tīmekļa vietnes ar saziņas veidlapām vai e-pastiem jautājumu uzdošanai par tiesvedības sākšanu vai dalību tiesvedībā**

■ **Tīmekļa vietne ar saitēm uz visām tiešsaistes veidlapām, kas nepieciešamas tiesvedības uzsākšanai vai dalībai tiesvedībā**

■ **Ar tiesu pieejamību saistītas tīmekļa vietnes, kurām var piekļūt, izmantojot viedtālruni**

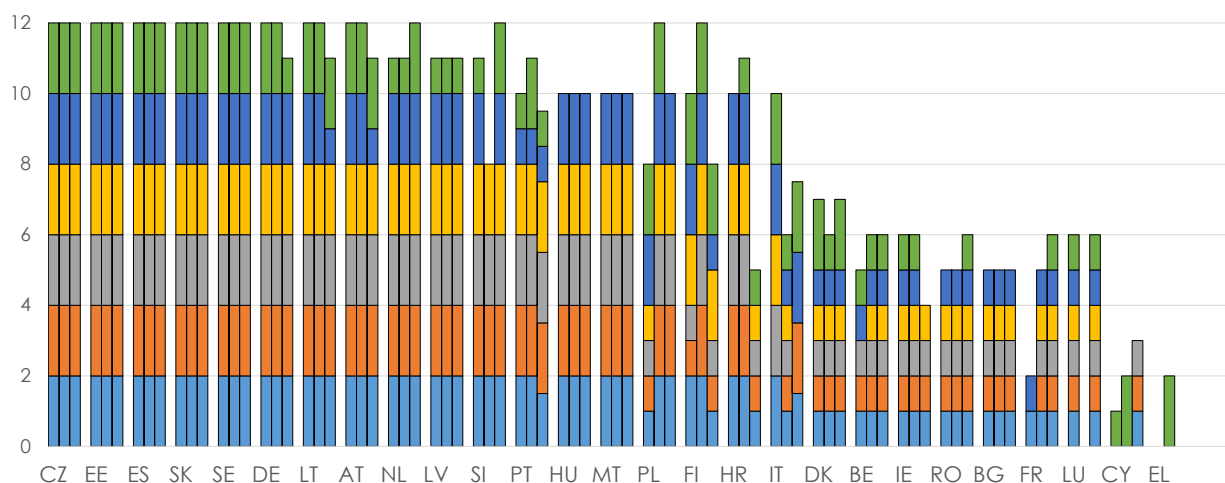
■ **Vispārējās sabiedrības izglītošana par juridiskajām tiesībām, izmantojot tiešsaistes rīkus**

(*) **Vācija:** katra federālā zeme atsevišķi, kā arī federālajā līmenī lemj, kādu informāciju sniegt tiešsaistē.

– Digitālo tehnoloģiju izmantošanai piemēroti noteikumi –

Lai izmantotu digitālos risinājumus civillietās/komerclietās, administratīvajās lietās un krimināllietās, bieži vien ir nepieciešams attiecīgs regulējums valsts procesuālajos noteikumos. 42. attēlā ir norādīta iespēja dažādiem dalībniekiem izmantot distances saziņas tehnoloģiju (piemēram, videokonferences) procedūrās, kas saistītas ar tiesvedību, un atainots pašreizējais stāvoklis saistībā ar digitālo pierādījumu pieņemamību.

42. attēls. Procesuālie noteikumi, kuri ļauj izmantot digitālās tehnoloģijas tiesās civillietās/komerclietās, administratīvajās un krimināllietās, 2021. gads (*) (avots: Eiropas Komisija ⁽⁷⁷⁾)

Attiecībā uz katru dalībvalsti trīs kolonnas atspoguļo procesuālos noteikumus, procesa ierosināšanai un sekošanai procesam šāda veida lietās (no kreisās uz labo):

1. civillietas/komerclietas
2. administratīvās lietas
3. krimināllietas.

- Tikai digitalā formātā iesniegtu pierādījumu pieņemamība
- Tiesvedības mutisko daļu iespējams pilnībā veikt, izmantojot distances saziņas tehnoloģiju
- Mutiskā tulkošana ir iespējama, izmantojot distances saziņas tehnoloģiju
- Ekspertus var uzklaut, izmantojot distances saziņas tehnoloģiju
- Lieciniekus var uzklaut, izmantojot distances saziņas tehnoloģiju
- Puses/atbildētājus/cietušos var uzklaut, izmantojot distances saziņas tehnoloģiju

(*) Katrai dalībvalstij pirmais stabiņš norāda procesuālos noteikumus civillietās/komerclietās, otrais stabiņš — administratīvajām lietām un trešais stabiņš — krimināllietām. Maksimālais iespējamais rezultāts: 12 punkti. Par katru kritēriju tika piešķirti divi punkti, ja konkrētā iespēja pastāv attiecīgi visās civillietās/komerclietās, administratīvajās lietās un krimināllietās (krimināllietu gadījumā pušu uzklaušanās iespēja tika sadalīta gan attiecībā uz atbildētāju, gan cietušo). Punktu skaits tiek dalīts ar divi, ja attiecīgā iespēja nepastāv visās lietās. Dalībvalstīm, kas nenošķir civillietas/komerclietas un administratīvās lietas, par abām jomām ir piešķirts vienāds punktu skaits. **Grieķija:** nav attiecībā uz administratīvajām lietām un krimināllietām. **Luksemburga:** administratīvajām lietām netiek nodrošināta neviena iespēja.

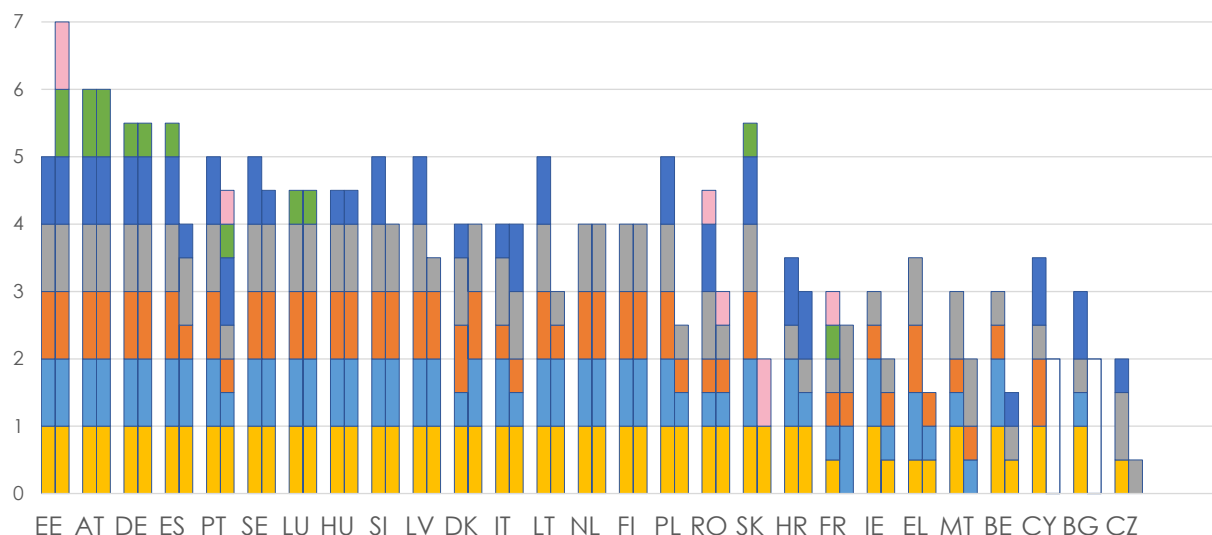
⁷⁷ Dati par 2021. gadu vākti sadarbībā ar valstu tiesu sistēmu kontaktpersonu grupu.

– Digitālo rīku izmantošana –

Papildus tam, ka procesuālie noteikumi ir piemēroti digitālo tehnoloģiju izmantošanai, tiesām un prokuratūrām jābūt atbilstošajiem rīkiem un infrastruktūrai, kas ļauj īstenot distances saziņu un drošu attālināto piekļuvi darbavietai (43. attēls). Piemērota infrastruktūra un iekārtas ir nepieciešamas arī drošai elektroniskai saziņai starp tiesām/prokuratūrām un praktizējošiem juristiem un iestādēm (44. un 45. attēls).

IKT, tostarp novatoriskām tehnoloģijām, ir svarīga loma, lai atbalstītu tiesu iestāžu darbu. Tādējādi tās ievērojami uzlabo tiesu sistēmu kvalitāti. Dažādu digitālo rīku pieejamība tiesnešiem, prokuroriem un tiesu iestāžu darbiniekiem var uzlabot darba procesu, nodrošināt taisnīgu darba slodzes sadali un ļaut ievērojami samazināt izskatīšanai nepieciešamo laiku.

43. attēls. Tiesu un prokuratūru izmantotās digitālās tehnoloģijas, 2021. gads (*) (avots: Eiropas Komisija ⁽⁷⁸⁾)

Attiecībā uz katru dalībvalsti divas kolonnas atspoguļo digitālo tehnoloģiju izmantošanu šādās iestādēs (no kreisās uz labi):

1. tiesas
2. prokuratūra

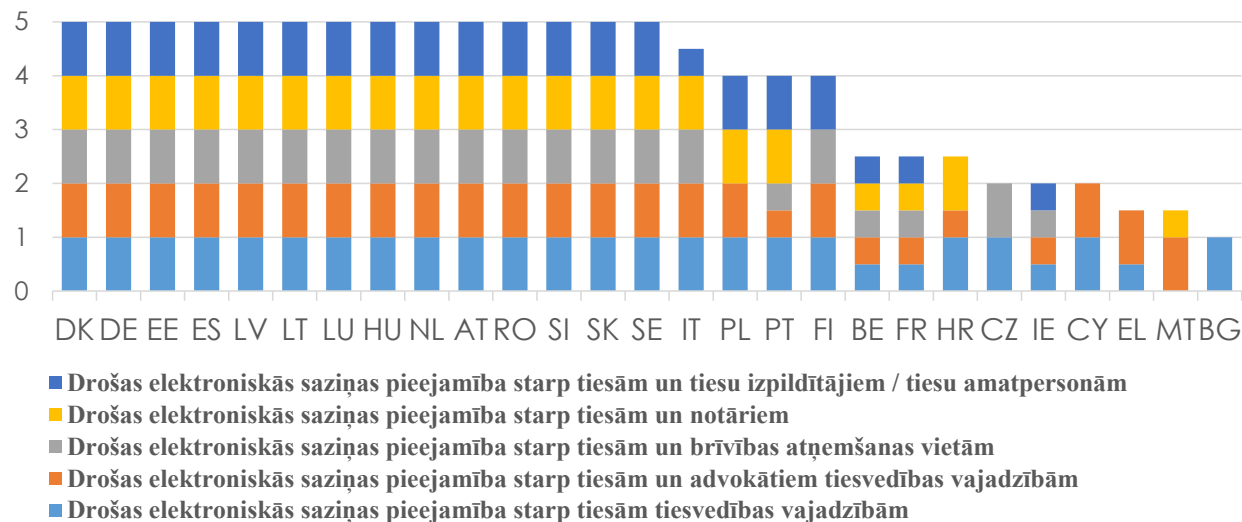
- Sadalītās virsgrāmatas tehnoloģiju izmantošana (blokķēde)
- Lietotņu, kurās izmantots mākslīgais intelekts, izmantošana pamatdarbībās
- Elektroniskā lietu piešķiršana ar automātisku sadali, pamatojoties uz objektīviem kritērijiem
- Distances saziņas tehnoloģiju izmantošana, jo īpaši videokonferencēm
- Darbinieki var droši strādāt attālināti
- Tiesneši/prokurori var droši strādāt attālināti
- Elektroniskās lietu pārvaldības sistēmas izmantošana
- Nav

(*) Maksimālais iespējamais rezultāts: 7 punkti. Par katru kritēriju tika piešķirts 1 punkts, ja attiecīgi tiesas un prokuratūras izmanto konkrēto tehnoloģiju, un tika piešķirti 0,5 punkti, ja tie ne vienmēr izmanto attiecīgo tehnoloģiju.

⁷⁸ Dati par 2021. gadu vākti sadarbībā ar valstu tiesu sistēmu kontaktpersonu grupu.

Droša elektroniskā saziņa var veicināt tiesu sistēmu kvalitātes uzlabošanu. Iespēja tiesām elektroniski sazināties savā starpā, kā arī ar praktizējošiem juristiem un citām iestādēm, var uzlabot procesus un mazināt saziņas papīra formā un fiziskas klātbūtnes nepieciešamību, kas samazinātu pirmstiesas darbību un tiesvedības ilgumu.

44. attēls. Tiesas: elektroniskās saziņas rīki, 2021. gads (*) (avots: Eiropas Komisija (79))

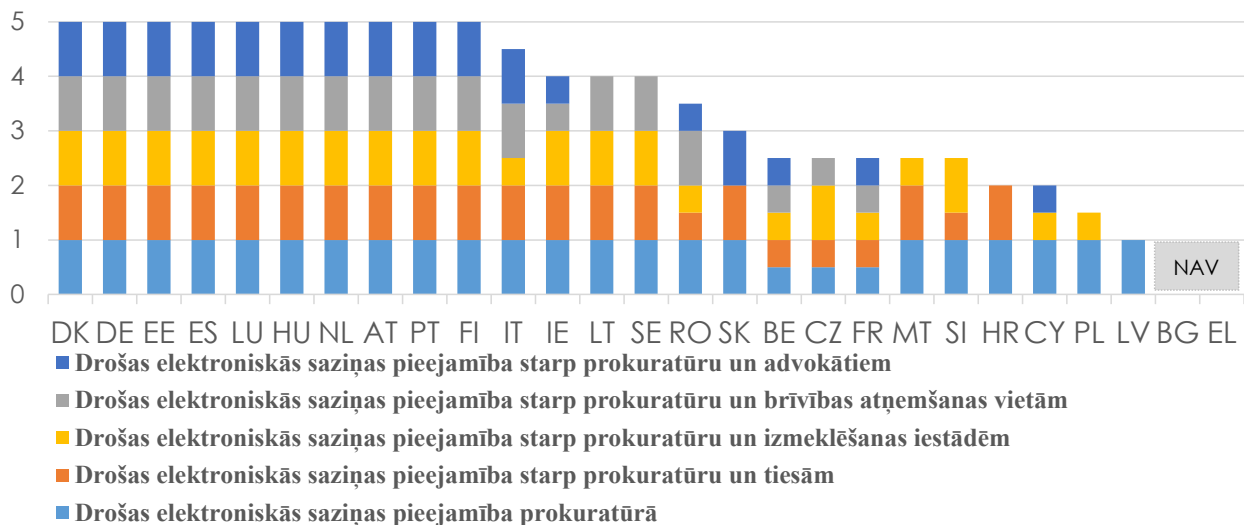

(*) Maksimālais iespējamais rezultāts: 5 punkti. Par katru kritēriju tika piešķirts viens punkts, ja tiesām ir pieejama droša elektroniskā saziņa. Ja šāda iespēja nepastāv visās lietās, tika piešķirti 0,5 punkti. **Somija:** notāru uzdevumi neattiecas uz tiesām. Tāpēc nav iemesla nodrošināt viņiem drošu savienojumu.

Prokuratūras ir ļoti svarīgas krimināltiesību sistēmas darbībai. Tās arī var gūt labumu no piekļuves drošam elektroniskajam saziņas kanālam, kas varētu atvieglot to darbu un tādējādi uzlabot tiesvedības kvalitāti. Drošas elektroniskās saziņas iespēja starp prokuratūru un izmeklēšanas iestādēm, advokātiem un tiesām palīdzētu lietderīgāk un efektīvāk sagatavoties tiesvedībai tiesā.

⁷⁹ Dati par 2021. gadu vākti sadarbībā ar valstu tiesu sistēmu kontaktpersonu grupu.

45. attēls. Prokuratūra: elektroniskās saziņas rīki, 2021. gads(*) (avots: Eiropas Komisija ⁽⁸⁰⁾)

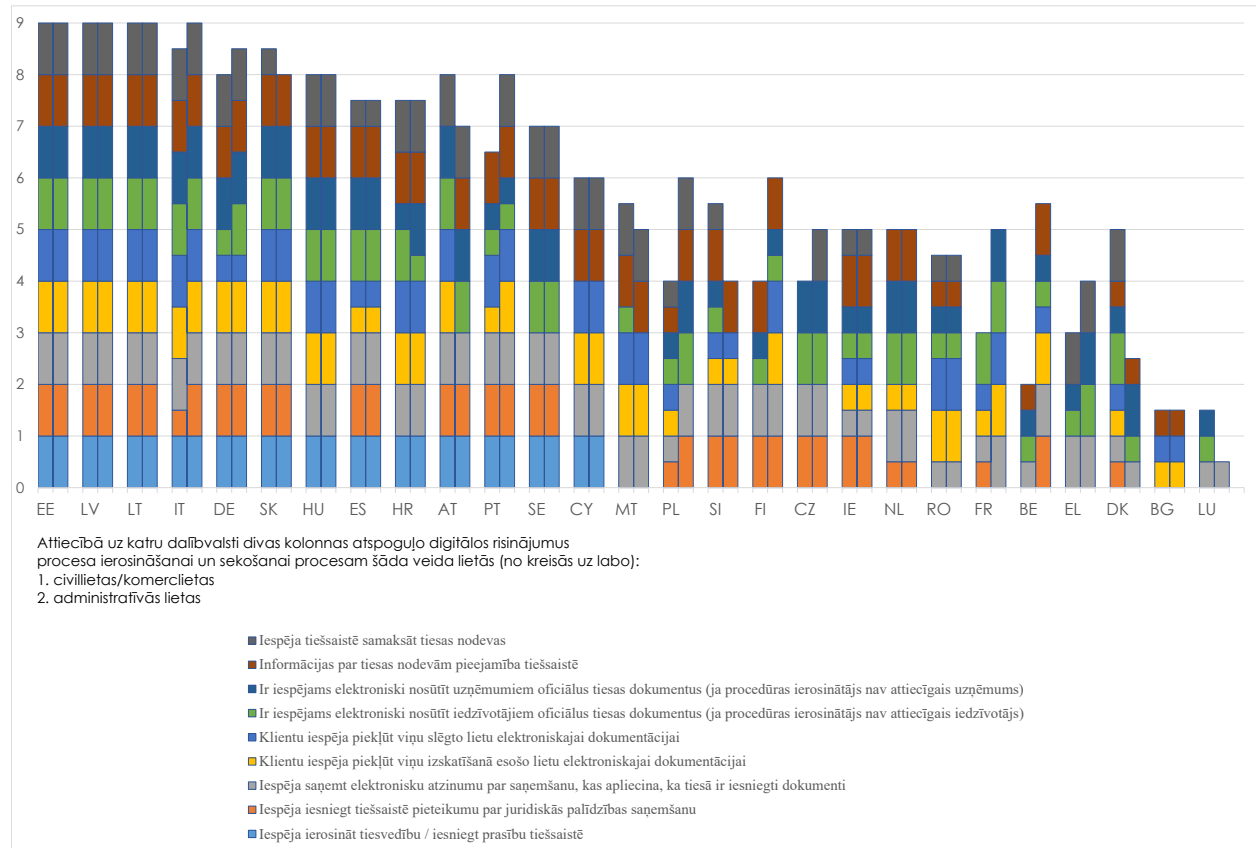
(*) Maksimālais iespējamais rezultāts: 5 punkti. Par katru kritēriju tika piešķirts viens punkts, ja prokuratūrām ir pieejama droša elektroniskā saziņa. Ja šāda iespēja nepastāv visās lietās, tika piešķirti 0,5 punkti. Elektroniskās saziņas rīki prokuratūras gadījumā ietver saziņu ar advokātiem, ko nodarbina prokuratūra.

⁸⁰ Dati par 2021. gadu vākti sadarbībā ar valstu tiesu sistēmu kontaktpersonu grupu.

– Piekļuve tiesām tiešsaistē –

Iespēja konkrētus tiesvedības posmus izpildīt elektroniski ir tiesu sistēmu kvalitātes būtisks aspekts. Prasību iesniegšana elektroniski, iespēja uzraudzīt un virzīt procesu tiešsaistē vai nodot dokumentus elektroniski var ievērojami veicināt tiesu iestāžu pieejamību iedzīvotājiem un uzņēmumiem (vai to likumīgajiem pārstāvjiem) un samazināt kavējumus un izmaksas. Šādu digitālo publisko pakalpojumu pieejamība palīdzētu tiesas padarīt pieejamākas iedzīvotājiem un uzņēmumiem un līdz ar to palielināt sabiedrības uzticēšanos tiesu sistēmai.

46. attēls. Digitālie risinājumi tiesvedības sākšanai un sekošanai tai civillietās/komerclietās un administratīvajās lietās, 2021. gads(*) (avots: Eiropas Komisija ⁽⁸¹⁾)

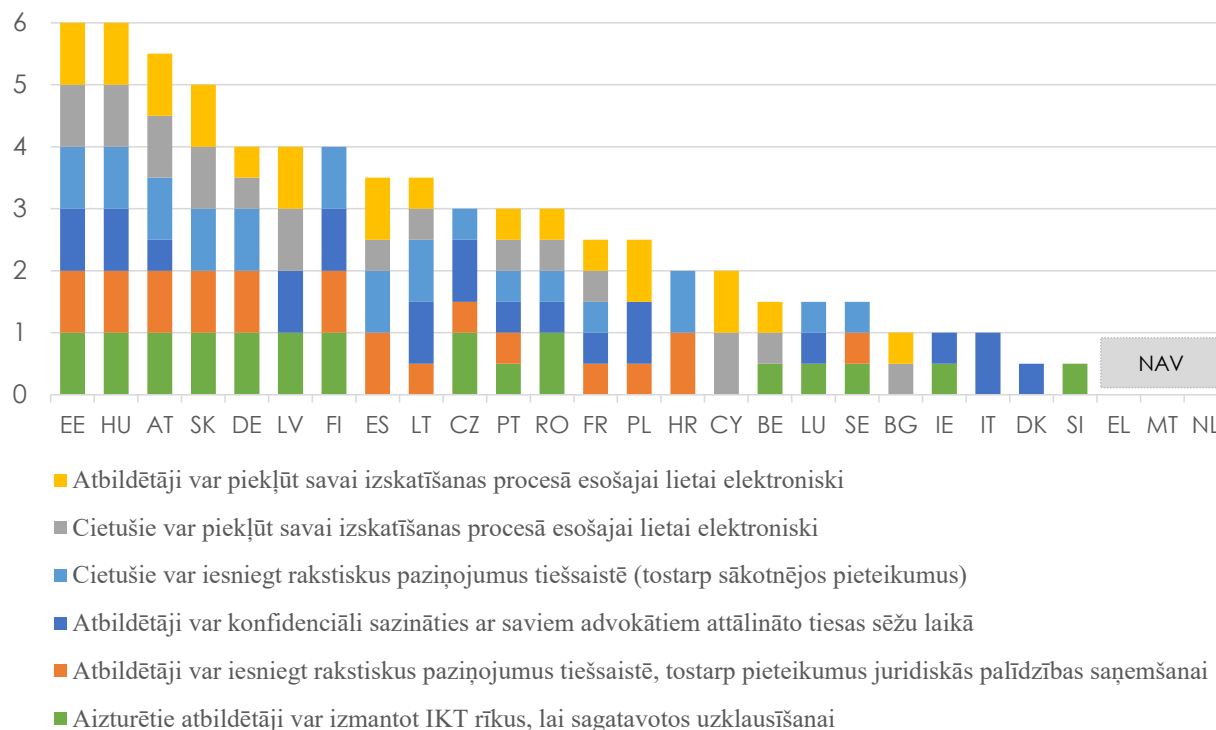

(*) Maksimālais iespējamais rezultāts: 9 punkti. Par katru kritēriju tika piešķirts viens punkts, ja konkrētā iespēja pastāv attiecīgi visās civillietās/komerclietās, administratīvajās lietās un krimināllietās. Ja šāda iespēja nepastāv visās lietās, tika piešķirti 0,5 punkti. Dalībvalstīm, kas nenošķir civillietas/komerclietas un administratīvas lietas, par abām jomām ir piešķirts vienāds punktu skaits.

⁸¹ Dati par 2021. gadu vākti sadarbībā ar valstu tiesu sistēmu kontaktpersonu grupu.

Digitālo rīku izmantošana tiesvedības īstenošanai un sekošanai tai krimināllietās arī var palīdzēt garantēt cietušo un atbildētāju tiesību aizsardzību. Piemēram, digitālie risinājumi var nodrošināt konfidenciālu attālinātu saziņu starp atbildētājiem un to advokātiem, ļaut aizturētajiem atbildētājiem sagatavoties sēdei vai palīdzēt noziegumā cietušajiem izvairīties no sekundārās viktimizācijas.

47. attēls. Digitālie risinājumi tiesvedības īstenošanai un sekošanai tai krimināllietās, 2021. gads(*) (avots: Eiropas Komisija ⁽⁸²⁾)

(*) Maksimālais iespējamais rezultāts: 6 punkti. Par katru kritēriju tika piešķirts viens punkts, ja konkrētā iespēja pastāv krimināllietās. Ja šāda iespēja nepastāv visās lietās, tika piešķirti 0,5 punkti.

– Spriedumu pieejamība –

Nodrošināta piekļuve spriedumiem tiešsaistē palielina tiesu sistēmu pārredzamību, palīdz iedzīvotājiem un uzņēmumiem saprast to tiesības un var veicināt judikatūras konsekvenci. Pasākumi tiesu nolēmumu publicēšanai tiešsaistē ir būtiski, lai varētu radīt lietotājiem draudzīgas meklēšanas iespējas ⁽⁸³⁾, kas padara judikatūru pieejamāku praktizējošiem juristiem un plašai sabiedrībai. Ērta piekļuve judikatūrai un viegla tās atkalizmantošana padara tiesu sistēmu sadarbībspējīgu ar algoritmiem, ļaujot izmantot praktiķiem noderīgas inovatīvas “juridisko tehnoloģiju” lietojumprogrammas.

⁸² Dati par 2021. gadu vākti sadarbībā ar valstu tiesu sistēmu kontaktpersonu grupu.

⁸³ Sk. Rokasgrāmatu augstāko tiesu administrēšanā, kas sagatavota projekta “Augstākās tiesas kā tiesību sistēmu efektivitātes garants” ietvaros, 29. lpp.

Lai tiesu nolēmumus varētu publicēt tiešsaistē, ir nepieciešams rast līdzsvaru starp dažādām interesēm, ievērojot tiesiskā un politiskā regulējuma noteiktos ierobežojumus. Tiesu veiktajai personas datu apstrādei pilnā mērā piemērojama Vispārīgā datu aizsardzības regula⁽⁸⁴⁾. Novērtējot, kādus datus publiskot, ir jāpanāk taisnīgs līdzsvars starp tiesībām uz datu aizsardzību un tiesībām publiskot tiesas lēmumus, lai nodrošinātu tiesu sistēmas pārredzamību. Tas tā jo īpaši ir gadījumos, kad pastāv svarīgākas sabiedrības intereses, kas attaisno šo datu izpaušanu. Daudzās valstīs tiesību akti vai prakse paredz, ka tiesu nolēmumi pirms to publicēšanas ir sistemātiski vai pēc pieprasījuma jāanonimizē vai jāpseidonimizē⁽⁸⁵⁾. Tiesu iestāžu radītajiem datiem piemēro arī ES tiesību aktus par atvērtajiem datiem un publiskā sektora informācijas atkalizmantošanu⁽⁸⁶⁾.

Tiesu nolēmumu pieejamība mašīnlasāmā formātā⁽⁸⁷⁾ veicina ar algoritmiem sadarbspējīgas tiesu sistēmas rašanos⁽⁸⁸⁾.

48. attēls. Publicēto spriedumu pieejamība plašai sabiedrībai tiešsaistē, 2021. gads (*) *(civillietas/komerclietas, administratīvās lietas un krimināllietas, visas instances) (avots: Eiropas Komisija⁽⁸⁹⁾)*

⁸⁴ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2016/679 (2016. gada 27. aprīlis) par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula) (OV L 119, 4.5.2016., 1. lpp.).

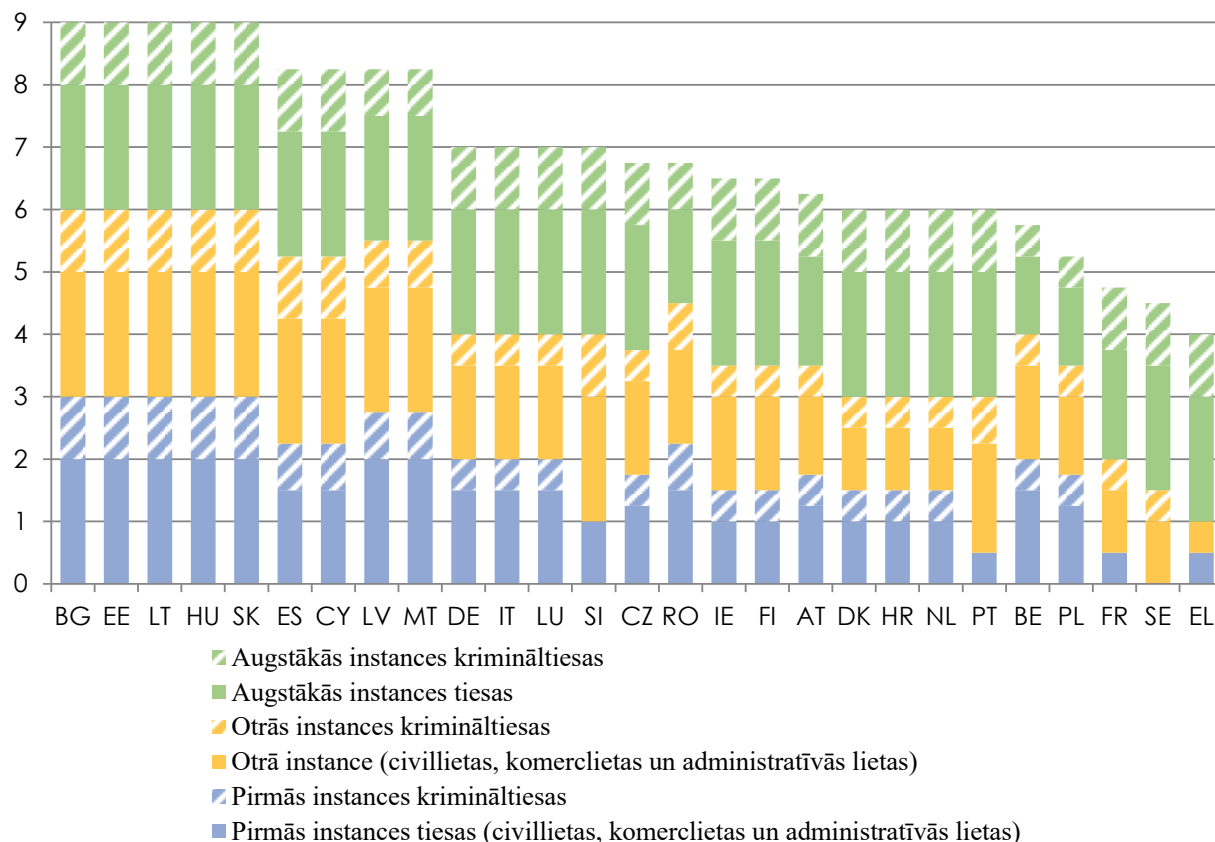
⁸⁵ Anonimizāciju vai pseidonimizāciju efektīvāk var veikt ar algoritma palīdzību. Tomēr ir nepieciešama cilvēka veikta pārraudzība, jo algoritmi nesaprot kontekstu.

⁸⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2003/98/EK (2003. gada 17. novembris) par valsts sektora informācijas atkalizmantošanu (OV L 345, 31.12.2003., 90. lpp.) un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2019/1024 (2019. gada 20. jūnijs) par atvērtajiem datiem un publiskā sektora informācijas atkalizmantošanu (OV L 172, 26.6.2019., 56. lpp.).

⁸⁷ Atbilstīgi standartiem (piemēram, *Akoma Ntoso*) veidotus spriedumus un ar tiem saistītos metadatus var bez maksas lejupielādēt kā datubāzi vai ar citiem automatizētiem līdzekļiem (piemēram, lietojumprogrammas saskarni).

⁸⁸ Sk. arī Komisijas paziņojumu Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Eiropas Datu stratēģija” (COM(2020) 66 final), Komisijas Balto grāmatu par mākslīgo intelektu. Eiropiska pieeja — izcilība un uzticēšanās (COM(2020) 65 final) un Padomes un Padomē sanākušo dalībvalstu valdību pārstāvju secinājumus par labāko praksi saistībā ar Tiesas lēmumu publicēšanu tiešsaistē (OV C 362, 8.10.2018., 2. lpp.).

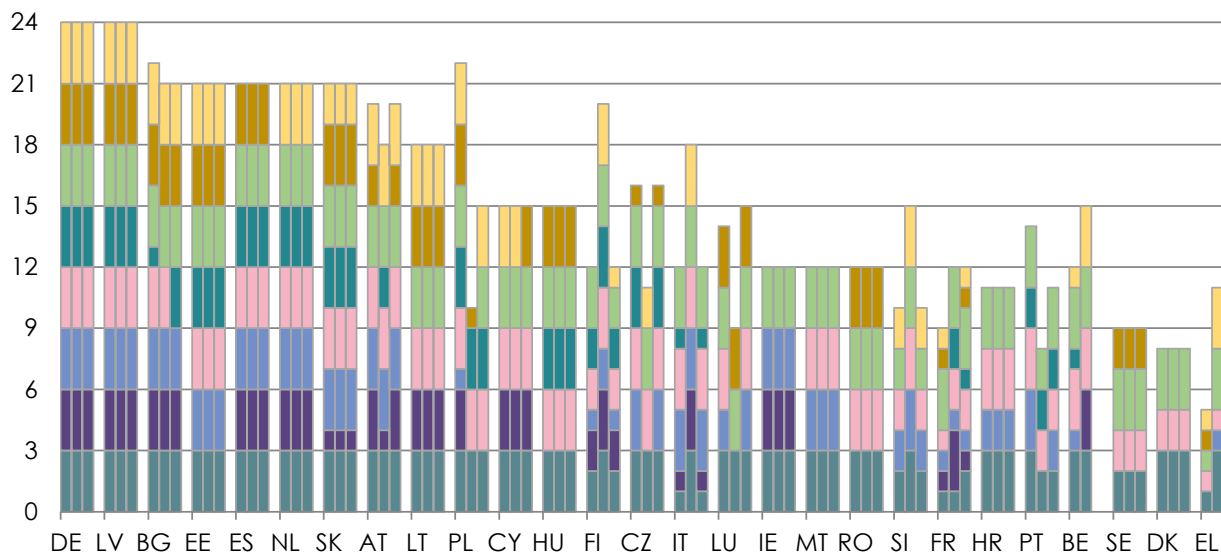
⁸⁹ Dati par 2020. gadu vākti sadarbībā ar valstu tiesu sistēmu kontaktpersonu grupu.

(*) Maksimālais iespējamais rezultāts: 9 punkti. Civillietām/komerclietām un administratīvajām lietām un krimināllietām attiecīgi piešķirts 1 punkts par katru instanci, ja ir pieejami visi spriedumi, 0,75 punkti, ja ir pieejama lielākā daļa spriedumu (vairāk par 50 %), un 0,5 punkti, ja pieejami daži spriedumi (mazāk par 50 %). Ja dalībvalstī ir tikai divas tiesu instances, punkti piešķirti par trim tiesu instancēm, atspoguļojot neesošajai instancei atbilstīgo augstāko instanci. Dalībvalstīm, kas nenošķir šīs divas tiesību jomas (civiltiesības/komerctiesības un administratīvās tiesības), par abām jomām ir piešķirts vienāds punktu skaits. **Beļģija:** civillietās un krimināllietās katra tiesa pati lemj par tās spriedumu publicēšanu. **Vācija:** katra federālā zeme lemj par pirmās instances spriedumu pieejamību tiešsaistē. **Austrija:** pirmās un otrās instances tiesneši izlemj, kurus spriedumus publicēt. Augstākās tiesas nolēmumi, ar kuriem apelācijas sūdzība tiek noraidīta, to izvērsti nepamatojot, netiek publicēti. Augstākās administratīvās tiesas nolēmumus, ko pieņēmis tiesnesis vienpersoniski, publicē, ja attiecīgais tiesnesis nolemj tos publicēt. Turklāt nolēmumi, kas ietver tikai juridiskus jautājumus, attiecībā uz kuriem jau pastāv pastāvīga Augstākās administratīvās tiesas judikatūra un nesarežģīti lēmumi par tiesvedības pārtraukšanu, netiek publicēti. **Nīderlande:** par publicēšanu tiesas lemj saskaņā ar publicētiem kritērijiem. **Portugāle:** par publicēšanu lemj tiesā izveidota komisija. **Slovēnija:** netiek publicēti procesuālie nolēmumi, kam ir maza nozīme vai nav nekādas nozīmes attiecībā uz judikatūru; no nolēmumiem lietās, kas pēc būtības ir identiskas (piemēram, liela apjoma lietās), publicē tikai vadošo nolēmumu (kopā ar lietas materiālu sarakstu ar tādu pašu saturu). Atsevišķas augstākās instances tiesas lemj par to, kurus spriedumus var publicēt. **Slovākija:** nolēmumus par vairāku veidu civillietām, piemēram, mantošanas lietās vai par paternitātes noteikšanu, nepublicē. **Somija:** tiesas pieņem lēmumu, kuri spriedumi tiek publicēti.

49. attēls. Mašīnlasāmu tiesu nolēmumu nodrošināšanas pasākumi, 2021. gads (*) (civillietas/komerclietas, administratīvās lietas un krimināllietas, visas instances) (avots: Eiropas Komisija ⁽⁹⁰⁾)

⁹⁰ Dati par 2020. gadu vākti sadarbībā ar valstu tiesu sistēmu kontaktpersonu grupu.

Attiecībā uz katru dalībvalsti trīs kolonnas atspoguļo kārtību attiecībā uz šāda veida lietām (no kreisās uz labo):

1. civillietas/komerclietas
2. administratīvās lietas
3. krimināllietas.

- Spriedumus un ar tiem saistītos metadatus var bez maksas lejupielādēt kā datubāzi vai ar citiem automatizētiem līdzekļiem
- Anonimizāciju vai pseidonimizāciju palīdz veikt algoritms
- Ir spēkā noteikumi, uz kuru pamata nosaka, vai tiešsaistē publicētajos spriedumos atklāj vai neatklāj personas datus
- Spriedumiem ir saistīta informācija (“metadati”) par citātiem un atsaucēm uz valsts un/vai ES tiesību aktiem vai judikatūru
- Spriedumiem ir saistīta informācija (“metadati”) par atslēgas vārdiem, lēmuma datumu utt.
- Spriedumiem piešķir Eiropas judikatūras identifikatoru (ECLI)
- Spriedumi ir sagatavoti saskaņā ar standartu, kas ļauj veikt to mašīnlasīšanu
- Tīmekļa vietne bez maksas ir pieejama vispārējai sabiedrībai

(*) Maksimālais iespējamais rezultāts: 24 punkti par katru no lietu veidiem. Par katru no trijām instancēm (pirmo, otro, pēdējo) vienu punktu piešķir, ja ir aptverti visi tiesu nolēmumi. Ja konkrētā instancē ir aptverta tikai daļa tiesu nolēmumu, piešķir tikai puspunktu. Ja dalībvalstī ir tikai divas instances, punkti piešķirti par trīs instancēm, kā neesošo instanci atspoguļojot atbilstīgo augstāko instanci. Dalībvalstīm, kas nenošķir administratīvās lietas un civillietas/komerclietas, par abām tiesību jomām piešķirts vienāds punktu skaits. **Spānija:** Tiesu ģenerālpadomes (CGPJ) datubāzi nav atļauts izmantot komerciāliem nolūkiem vai informācijas masveida lejupielādei. Šīs informācijas atkalizmantošana datubāzu papildināšanai vai komerciāliem nolūkiem notiek saskaņā ar procedūru un nosacījumiem, ko ar Tiesu dokumentu centra starpniecību ir noteikusi CGPJ. **Īrija:** spriedumu anonimizācija notiek ģimenes tiesību, bērnu aprūpes un citās jomās, kurās likums prasa vai kurās tiesnesis nosaka, ka pušu vai personu identitāti nedrīkst izpaust.

3.2.5. Kopsavilkums par tiesu sistēmu kvalitāti

Viegla piekļuve, pietiekami resursi, iedarbīgi novērtēšanas rīki un digitalizācija ir faktori, kas veicina tiesu sistēmas augstu kvalitāti. Iedzīvotāji un uzņēmumi gaida, ka iedarbīgā tiesu sistēmā tiks pieņemti kvalitatīvi nolēmumi. 2022. gada ES rezultātu apkopojumā tiesiskuma jomā ir ietverta salīdzinoša šo faktoru analīze.

Pieejamība

2022. gada izdevumā vēlreiz ir aplūkoti vairāki aspekti, kas veicina iedzīvotājiem ērtu tiesu sistēmu.

- Tiesu iestāžu pieejamību, jo īpaši nabadzīgiem iedzīvotājiem, būtiski ietekmē **juridiskās palīdzības pieejamība un tiesas nodevu apmērs**. 25. attēlā ir redzams, ka dažās dalībvalstīs patērētāji, kuru ienākumi ir mazāki par *Eurostat* noteikto nabadzības riska sliekšni, nesaņem juridisko palīdzību. Salīdzinājumā ar 2020. gadu juridiskā palīdzība ir kļuvusi pieejamāka aptuveni trešdaļā dalībvalstu (jo īpaši daļēji juridiskā palīdzība) un vairāk ierobežota divās dalībvalstīs. Šīs izmaiņas ir pretstatā agrākajai tendencei, kuras ietvaros juridiskās palīdzības pieejamība dažās dalībvalstīs ir samazinājusies. Tiesas nodevu apmērs (26. attēls) kopš 2016. gada kopumā ir saglabājies nemainīgs, lai gan dažās dalībvalstīs ir palielināts tiesas nodevas apmērs prasībām ar mazu vērtību. Tiesas nodevu slogs joprojām ir proporcionāli lielāks prasībām ar mazu vērtību. Grūtības izmantot juridisko palīdzību apvienojumā ar augstajām tiesas nodevu likmēm dažās dalībvalstīs varētu atturēt nabadzīgos iedzīvotājus no vērsšanās tiesu iestādēs.
- **Tiesas nodevu apmērs tiesvedībā komerclietās** (27. attēls) dalībvalstu starpā ievērojami atšķiras (no 0,1 % līdz 6 % no prasības vērtības), un tikai divās valstīs tiesas nodevu nav vispār. Salīdzinājumā ar 2020. gadu tiesas nodevu apmērs kopumā ir saglabājies stabils — tikai divas dalībvalstis ir pazeminājušas nodevas un viena dalībvalsts tās palielinājusi. 28. attēlā ir redzams, cik lielā mērā komerclietā uzvarējusi puse var atgūt juridiskās izmaksas. Gan starp dalībvalstīm ar likumā noteiktas nodevas sistēmu un valstīm bez tās, gan šo grupu iekšienē (jo īpaši starp labvēlīgākām un mazāk labvēlīgām likumā noteiktas nodevas sistēmām) pastāv lielas atšķirības attiecībā uz tiesvedības stadijā radušās maksas par juridiskiem pakalpojumiem atgūstamību. Turklāt daudzās valstīs par juridisko izmaksu atgūstamību lem j tiesa. Sistēmas dāšnuma līmenis maksas par juridiskajiem pakalpojumiem atgūšanai var vai nu stimulēt, vai atturēt personas no lietas iesniegšanas, ietekmējot tiesu vispārējo pieejamību.
- 2022. gada ES rezultātu apkopojumā tiesiskuma jomā ir veikta turpmāka analīze par to, kā dalībvalstis veicina **strīdu alternatīvas izšķiršanas (SAI) metožu** (29. attēls) brīvprātīgu izmantošanu, jo īpaši digitālo tehnoloģiju izmantošanas iespēju. Salīdzinot ar 2020. gadu, trešdaļa dalībvalstu pastiprināja savus veicināšanas centienus, bet aptuveni tikpat daudz dalībvalstu ir samazinājušas savus centienus. Kopumā SAI metožu veicināšanas veidu skaits mēdz būt mazāks administratīvo strīdu gadījumā nekā civillietās un komerclietās, darba vai patērētāju strīdos, taču salīdzinājumā ar 2020. gadu šajā jomā ir vērojami nedaudz lielāki centieni.
- Pirmo reizi 2022. gada ES rezultātu apkopojumā tiesiskuma jomā ir izvērtēti **īpašie pasākumi, kas ieviesti, lai palīdzētu personām ar invaliditāti vienlīdzīgi ar citiem piekļūt**

tiesu iestādēm. 30. attēlā redzams, ka visās dalībvalstīs ir ieviesti vismaz daži pasākumi — galvenokārt procedūras pielāgojumi vai informācijas sniegšana pieejamos formātos. Vairāk nekā pusē dalībvalstu pēc pieprasījuma ir pieejami konkrēti formāti, piemēram, Braila rakstā, zīmju valodā vai viegli lasāmā formātā. Nedaudz vairāk nekā pusē dalībvalstu personām ar invaliditāti civillietās un komercietās, administratīvajās lietās, kā arī krimināllietās pirmās instances tiesā ir pieejami arī digitālie risinājumi.

- Turklāt pirmo reizi 2022. gada ES rezultātu apkopojumā tiesiskuma jomā, pamatojoties uz konkrētiem uzņēmējdarbības scenārijiem, ir kartēti **daži aspekti, kas saistīti ar tiesu iestāžu kontroli pār valsts pārvaldes darbību un bezdarbību**. 31. attēlā redzams, ka gandrīz visās dalībvalstīs uzņēmumi var saņemt finansiālu kompensāciju par zaudējumiem, ko izraisījuši administratīvi lēmumi vai iestādes klusēšana, un ka tiesas var apturēt administratīvo lēmumu izpildi. Šie elementi var ietekmēt ieguldītāju uzticēšanos, uzņēmējdarbības vidi un vienotā tirgus darbību, tāpēc ir vajadzīga ciešāka uzraudzība un analīze.
- 2022. gada ES rezultātu apkopojumā tiesiskuma jomā ir sniegta dziļāka analīze par pasākumiem, ko dalībvalstis ir ieviesušas, lai nodrošinātu **bērniem draudzīgu tiesu sistēmu**. Jo īpaši tā precīzē pasākumu izvēli dažāda veida tiesvedībās, kā parādīts 32. attēlā, un nošķir (33. attēlā) bērnu, kas iesaistīts procesā kā cietušais, un bērnu, kas ir aizdomās turētais vai apsūdzētais. 32. attēlā redzams, ka visas dalībvalstis nodrošina vismaz dažas bērnu izmitināšanas vietas, visbiežāk nodrošinot, ka pret viņiem izturas atbilstoši viņu īpašajām vajadzībām un tiesībām. Gandrīz visas dalībvalstis arī nodrošina tiesnešiem apmācības kursus par bērniem draudzīgu tiesu sistēmu. 33. attēlā ir parādītas atšķirības starp dalībvalstīm šajā jomā, norādot, ka aptuveni trešdaļā dalībvalstu bērniem, kuri ir iesaistīti tiesvedībā kā aizdomās turētie vai apsūdzētie, ir pieejams salīdzinoši mazāks skaits īpašu pasākumu.

Resursi

Augstas kvalitātes tiesu sistēmas dalībvalstīs ir atkarīgas no pietiekamiem finanšu resursiem un cilvēkresursiem. Tam ir vajadzīgi pienācīgi ieguldījumi fiziskajā un tehniskajā infrastruktūrā, sākotnējā un pastāvīgā apmācībā un tiesnešu daudzveidībā, tostarp dzimumu līdzsvarā. 2022. gada ES rezultātu apkopojums tiesiskuma jomā liecina par turpmāk izklāstīto.

- **Finanšu resursu** ziņā dati liecina, ka kopumā 2020. gadā vispārējās valdības kopējie izdevumi par tiesām dalībvalstīs lielākoties joprojām saglabājās stabili, bet joprojām bija vērojamas būtiskas faktisko summu atšķirības, izsakot gan EUR uz vienu iedzīvotāju, gan procentos no IKP (34. un 35. attēls). Gandrīz visas dalībvalstis 2020. gadā palielināja izdevumus procentos no IKP (tas ir pieaugums, salīdzinot ar 2019. gadu), un lielākā daļa arī palielināja izdevumus uz vienu iedzīvotāju.
- Lielākajā daļā dalībvalstu **sievietes** joprojām ieņem mazāk nekā 50 % tiesnešu amatu augstākās tiesas līmenī (37. attēls). Dati par trīs gadu periodu no 2019. līdz 2021. gadam liecina par atšķirīgiem līmeņiem un tendencēm dalībvalstīs, bet kopš 2010. gada tiesnešu sieviešu īpatsvars augstākās tiesas līmenī ir palielinājies lielākajā daļā dalībvalstu.
- Lai **uzlabotu saziņu ar neaizsargātām grupām** (39. attēls), lielākā daļa dalībvalstu nodrošina apmācību par to, kā vislabāk sazināties ar personām, kas cietušas no vardarbības dzimuma dēļ un/vai ģimenē, un vairāk nekā divas trešdaļas nodrošina apmācību par saziņu ar patvēruma meklētājiem un cilvēkiem ar dažādu kultūru, reliģiju, etnisko izcelsmi vai valodu.

Aptuveni puse dalībvalstu nodrošina apmācību par to, kā sazināties ar personām ar redzes vai dzirdes traucējumiem. Turklāt vairāk nekā divas trešdaļas dalībvalstu nodrošina apmācību par sociālo mediju izmantošanu un/vai saziņu ar medijiem, un aptuveni puse dalībvalstu palielina informētību un nodrošina apmācību par rīcību dezinformācijas jomā.

Novērtēšanas rīki

- Tiesu pakalpojumu lietotāju un praktizējošu juristu **aptaujas** (40. attēls) 2020. gadā tika izmantotas nedaudz mazāk nekā iepriekšējos gados, to dalībvalstu skaitam, kuras izvēlas neveikt nekādas aptaujas, saglabājoties nemainīgam. Tomēr dalībvalstis, kas neveica aptaujas, ne vienmēr ir tās pašas kā pagājušajā gadā, un tas liecina, ka dažas no tām veic aptaujas ik pēc dažiem gadiem. Pieejamība, klientu apkalpošana, tiesas sēdes un spriedumi, kā arī vispārējā uzticēšanās tiesu sistēmai joprojām atkārtojas aptauju tematos, bet tikai dažas dalībvalstis interesējās par to grupu apmierinātību, kurām ir īpašas vajadzības, un fizisko personu informētību par savām tiesībām.

Digitalizācija

Sākot ar 2021. gada izdevumu, ES rezultātu apkopojumā tiesiskuma jomā ir ietverta paplašināta daļa, kurā ir sīki izpētīti ar tiesu sistēmu digitalizāciju saistīti aspekti. Lai gan vairums dalībvalstu jau izmanto digitālus risinājumus dažādos kontekstos un dažādā apmērā, joprojām pastāv iespējas veikt uzlabojumus.

- Gandrīz visas dalībvalstis **tiešsaistē nodrošina zināmu informāciju par savu tiesu sistēmu**, tostarp tīmekļa vietnes ar redzamu un saprotamu informāciju par to, kā piekļūt juridiskajai palīdzībai, un par tiesas nodevām un atbilstības kritērijiem to samazināšanai (41. attēls). Tomēr starp dalībvalstīm pastāv atšķirības attiecībā uz informācijas līmeni un to, cik lielā mērā tā atbilst cilvēku vajadzībām. Piemēram, neliels skaits dalībvalstu (tikai 13) nodrošina interaktīvu tiešsaistes rīku, kas ļauj iedzīvotājiem noskaidrot, vai viņi ir tiesīgi saņemt juridisko palīdzību. No otras puses, lielākā daļa dalībvalstu nodrošina tīmekļa vietni ar tiešsaistes veidlapām, kas paredzētas uzņēmumiem un fiziskām personām, un informāciju personām, kurām attiecīgās valsts valoda nav dzimtā valoda.
- Mazāk nekā pusē no dalībvalstu ir **digitālo tehnoloģiju izmantošanai piemēroti procesuālie noteikumi** (42. attēls), kuri sniedz iespēju izmantot distances saziņu un pieņemt pierādījumus tikai digitālā formātā. Pārējās dalībvalstīs tas ir iespējams tikai noteiktos gadījumos. Tomēr kopš 2020. gada gandrīz pusē dalībvalstu ir panākts progress.
- Runājot par **digitālo tehnoloģiju izmantošanu tiesās un prokuratūrās** (43. attēls), jāatzīst, ka lielākajā daļā dalībvalstu tiesu, prokuroru un darbinieku rīcībā jau ir dažādi digitālie rīki. Lai gan lielākajā daļā dalībvalstu ir ieviestas lietu pārvaldības sistēmas, videokonferenču sistēmas un tāl darba kārtība, ir vajadzīgs turpmāks progress lietu sadales sistēmu automatizācijā un mākslīgā intelekta un blokķēžu rīku plašākas pieejamības nodrošināšanā.
- Lielākajā daļā dalībvalstu tiesu rīcībā ir **droši elektroniskie saziņas rīki**. Tomēr dažās dalībvalstīs tiesas, izmantojot drošus elektroniskos risinājumus, var sazināties tikai ar noteiktiem praktizējošiem juristiem un/vai valsts iestādēm (44. attēls). Prokuratūru gadījumā (45. attēls) vairāk nekā trešdaļa dalībvalstu visaptveroši nodrošina drošu elektronisko saziņu ar praktizējošiem juristiem un valsts iestādēm, tātad salīdzinājumā ar 2020. gadu ir panākts

progress.

- Civillietās/komerclietās un administratīvajās lietās vairums dalībvalstu nodrošina fiziskām personām un uzņēmumiem (vai to likumīgajiem pārstāvjiem) **pieeju izskatīšanā esošajām vai slēgtajām lietām tiešsaistē** (46. attēls), lai gan tas tiek īstenots dažādā apmērā. Vairāk nekā trešdaļā dalībvalstu fiziskās personas un uzņēmumi guva labumu no uzlabotas tiešsaistes piekļuves salīdzinājumā ar 2020. gadu. Tomēr krimināllietu gadījumā (47. attēls) vairumā dalībvalstu atbildētājiem un cietušajiem ir ļoti ierobežotas iespējas sekot tiesvedībai vai daļēji veikt darbības lietas izskatīšanas ietvaros, izmantojot digitālos risinājumus, lai gan aptuveni pusē dalībvalstu ir vērojami uzlabojumi.
- 2022. gada rezultātu pārskatā dati par **tiešsaistes piekļuvi tiesas spriedumiem** (48. attēls) novērtēti sīkāk, lai sniegtu precīzāku priekšstatu par situāciju dalībvalstīs. Tāpēc rezultāti atšķiras no pagājušā gada. Jo īpaši attiecībā uz spriedumu publicēšanu augstākajā instancē: 22 dalībvalstis publicē visus spriedumus civillietās un komerclietās, kā arī administratīvajās lietās, un 22 dalībvalstis publicē arī tiesu spriedumus krimināllietās. Tomēr otrās instances spriedumu publicēšana tiešsaistē notiek retāk — tikai desmit dalībvalstis publicē visus otrās instances tiesas spriedumus.
- 2022. gada ES rezultātu apkopojumā tiesiskuma jomā ir turpināta **tādu dalībvalstīs veikto pasākumu analīze, kuri varētu palīdzēt mašīnlasāmu tiesu nolēmumu izstrādē** (49. attēls). Visās dalībvalstīs ir ieviesti vismaz daži pasākumi civillietām/komerclietām, administratīvajām lietām un krimināllietām, tomēr ir vērojamas būtiskas atšķirības dalībvalstu starpā. Šķiet, ka administratīvās tiesas ir salīdzinoši progresīvākas, piešķirot “juridisko tehnoloģiju” uzņēmumiem netraucētu piekļuvi judikatūrai un atvieglojot tās vieglu atkalizmantošanu. Kopumā ir novērojama tendence ieviest vairāk pasākumu, jo īpaši attiecībā uz metadatu pieejamību spriedumos par atslēgvārdiem, nolēmumu datumu un regulējumu attiecībā uz personas datiem publicētajos spriedumos. Desmit dalībvalstis ziņoja par uzlabojumu 2021. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu. Tiesu sistēmas, kurās ir ieviesti pasākumi, kas ļauj modelēt spriedumus saskaņā ar standartiem, kuri nodrošina to mašīnlasāmību, domājams, nākotnē varētu sasniegt labākus rezultātus.